

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kroniek van Afrika
African Studies Centre

Citation

Kroniek van Afrika. (1961). *Kroniek van Afrika*. Afrika-Studiecentrum, Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/520>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/520>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

kroniek van afrika

ghana: mislukte staatsgreep

tubman zesmaal president

aburi was voor niets

**sierra leone: twee staatsgrepen
in drie dagen**

moslim en christen

**president obote over
taalmoeilijkheden**

de lange weg naar de welvaart

nederlandse vrijwilligers in kameroen

**afrika—studiecentrum
leiden holland**

1967 | **2**

inhoud

kroniek van Afrika

**Afrika van 15 februari 1967 tot
15 mei 1967**

wordt uitgegeven door het Afrika-Studiecentrum
bij de Universitaire Pers Leiden

70 algemeen

organisatie van Afrikaanse eenheid 70,
kleine topconferentie 70, Arabische Liga
71, franssprekend Afrika 71

redactie

drs. A. E. Bayer, hoofdredacteur
zuidelijk en oostelijk Afrika

71 noordelijk Afrika

Maghreb 71, Algerije 72, Libië 73,
Marokko 73, Mauretanië 75, Soedan 75,
VAR 77

dr. A. Kater

*franssprekend westelijk en midden-Afrika,
Madagascar, Portugese gebieden, OCAM, EEG*

78 westelijk Afrika

Westafrikaanse Gemeenschappelijke
Markt 78, Entente 79, Boven-Volta 79,
Dahomey 79, Gambia 80, Ghana 80

drs. J. van der Meulen

*noordelijk Afrika, Spaanse gebieden,
Arabische Liga, OAU*

82 mislukte staatsgreep—een symptoom?

Guinee 83, Ivoorkust 84, Liberië 84

85 zesmaal president

Mali 86, Nigerië 86

88 Aburi was voor niets

Senegal 90, Sierra Leone 90

90 twee staatsgrepen in drie dagen

92 moslim en christen

Togo 93

dr. K. L. Roskam

*engelsprekend westelijk Afrika en
Congo-Kinshasa*

ontwerp omslag en basislayout: Han de Vries GKf

94 midden-Afrika

Congo (Brazzaville) 94, Congo (Kinshasa)
94, Gaboen 96, Kameroen 96, Tsjaad 97

administratie

Stationsplein 10, Leiden

telefoon (01710) 48333

postgiro 531031

bank: Amsterdam-Rotterdam Bank nv, Leiden

Jaarabonnement f 12.-

Studentenabonnement f 6.-

Losse nummers f 3.50

97 oostelijk Afrika

taalcongres 97, Ethiopië 97, Kenia 98,
Oeganda 98

98 president Obote over Oeganda's

taalmoeilijkheden

Rwanda en Boeroendi 101, Somalië 101,
Somaliland (Frans) 102, Tanzania 103

verschijnt viermaal per jaar

103 zuidelijk Afrika

Angola 103, Madagascar 104, Rhodesië
104, Swaziland 106, Zuid-Afrika 107,
Zuidwest-Afrika 109

bij de foto

111 de lange weg naar de welvaart

door J. H. Konter

Bij de verkiezingen in Sierra Leone bleek de
oppositiepartij, de All People's Congress,
vooral in Freetown grote aanhang te hebben.

116 Nederlandse vrijwilligers in Kameroen

door A. Kater

De foto toont het enthousiasme van de
kiezers toen bekend werd, dat Siaka Stevens
tot minister-president was benoemd.

122 boekbesprekingen

foto Associated Press z.o.z.

de wereldpolitiek en Afrika

Grote gebeurtenissen ontnemen schijnbaar de betekenis aan de al of niet ermee samenhangende feiten die eraan zijn voorafgegaan. Juist voor het ter perse gaan van de Kroniek, lang na de afsluitdatum voor het nieuws, brak de oorlog tussen Israël en de Arabische landen uit, een oorlog die in enkele dagen de krachtsverhoudingen in het Midden Oosten sterk heeft gewijzigd. De politieke consequenties zijn zelfs voor de onmiddellijk bij dit conflict betrokken landen nog niet te schatten, mede doordat belangen bij en sympathieën voor de belligerenten niet zijn te scheiden van de wereldpolitiek der twee supermachten, de Verenigde Staten en de Sovjetunie. Eén van de nu nog onbekende factoren in dit krachtenspel is ook de houding die de zogenaamde niet-gebonden onafhankelijke Afrikaanse landen t.a.v. het conflict tussen de Arabische landen en Israël zullen innemen. Enerzijds is Egypte een deel van het Afrikaanse continent en lid van de OAU. Dit feit is op zichzelf in sommige gevallen al voldoende om een gevoel van solidariteit, ook van de zijde van sommige verafgelegen Afrikaanse staten op te roepen. Anderzijds zijn er Afrikaanse landen die uitstekende ervaringen hebben opgedaan met ontwikkelingshulp van Israëlsche zijde. De kracht van de Islam in elk der betrokken landen zal bij deze standpuntbepaling zeker een belangrijk element zijn. Daarnaast komen zonder twijfel ook factoren als: de verhouding tot de Sovjetunie en het Westen, in het geding. In een van de volgende nummers hopen wij de lezers voor zover mogelijk enigszins vertrouwd te maken met Afrikaanse reacties en attitudes t.a.v. de veranderingen in het Midden Oosten. Bij het ter perse gaan van dit nummer proclameerde Oost-Nigerië de onafhankelijkheid als de republiek Biafra. Hiermee is een nieuwe fase ingetreden in de desintegratie van Nigerië dat eens door het Westen werd aangeprezen als de Afrikaanse democratie bij uitnemendheid, ook toen van 1962 af crisis op crisis volgde, die de wezenlijke mislukking van het meerpartijensstelsel als democratische waarborg aantoonde. De impasse waarin het verminkte Nigerië en het jonge Biafra verkeren wordt gecompliceerd door de aanwezigheid van rijke olievelden in het afgescheiden deel van Nigerië waardoor de ontwikkeling van dit grootste Afrikaanse land een belangrijk internationaal aspect krijgt. Op de voorgeschiedenis van de secessie en de tegenwoordige problemen zal in het volgende nummer nader worden ingegaan.

afrika: 15 februari '67—15 mei '67

algemeen

Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAU/OUA) Van 27 februari tot 4 maart vond te Addis Abeba de achtste zitting van de OAU-ministers (de Raad) plaats. Bij de opening waren 34 van de 38 leden aanwezig. Niger en Boven-Volta kondigden aan alsnog een delegatie te sturen; Guinee en Lesotho waren afwezig zonder opgaaf van redenen.

De Raad besprak het jaarrapport van de algemeen secretaris, Diallo Telli, en het rapport van het comité van vijf voor Rhodesië, gevormd door Egypte, Kenia, Nigerië, Tanzania en Zambia.

De algemeen secretaris en het comité van vijf geloven niet in de effectiviteit van de geselecteerde boycotmaatregelen tegen Rhodesië, zij spreken zich uit voor het gebruik van geweld. Het comité zou een dringend beroep op de Afrikaanse regeringen hebben gedaan om de vrijheidsstrijders in Rhodesië te steunen.

Diallo Telli was pessimistisch gestemd over de uitvoering van de resolutie van de Verenigde Naties, waarbij Zuid-Afrika het mandaatschap over Zuidwest-Afrika wordt ontnomen. Voor het komende begrotingsjaar 1967/1968 vroeg de algemeen secretaris \$ 2,9 mln, dat is ruim \$ 1 mln meer dan beschikbaar was voor het lopende begrotingsjaar. Hij deed een beroep op de leden-staten om hun financiële verplichtingen jegens de OAU na te komen.

Voorstellen over veranderingen in de werkwijze van de Organisatie, o.a. een voorstel van Tunesië om minder frequent te vergaderen, zullen in september 1967 op de conferentie van staatshoofden worden behandeld. De Raad nam de volgende resoluties aan: een uitnodiging aan Groot-Brittannië gewapenderhand op te treden tegen het bewind-Smith in Rhodesië en een verzoek aan de Veiligheidsraad geweld tegen Zuid-Afrika te gebruiken als dit land weigert gehoor te geven aan de VN-resolutie over Zuidwest-Afrika.

Kleine topconferentie De presidenten Nasser, Boumedienne, Nyerere en Moktar Ould Daddah, respectievelijk van Egypte, Algerije, Tanzania en Mauretanië kwamen van 4 tot 6 april in Kairo bijeen. Aanvankelijk zouden de staatshoofden van Guinee, Mali en Congo-Brazzaville ook aan de conferentie deelnemen. De presidenten van Mali en Congo-Brazzaville lieten weten, dat zij door eerder gemaakte afspraken niet in staat waren naar Kairo te komen. Met de verontschuldiging dat zijn aanwezigheid in Guinee vereist was, als gevolg van de 'situatie door kolonialistische en anti-revolutionaire krachten geschapen', zond president Sékou Touré de voorzitter van het parlement als zijn vertegenwoordiger naar Kairo.

De presidenten Nasser en Nyerere betoogden met nadruk dat het niet de bedoeling was een nieuw blok te vormen, integendeel, de topconferentie beoogde juist een versterking en stimulering van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAU). In het slotcommuniqué verklaren de staatshoofden o.a., dat alleen gebruik van geweld een eind kan maken aan het minderheidsbewind in Rhodesië, dat Groot-Brittannië de volledige verantwoordelijkheid draagt voor de situatie in Rhodesië en dat zij het volk van Zimbabwe steunen. De staatshoofden vragen die landen die nog handelsbetrekkingen onderhouden met Rhodesië deze te verbreken. Zij veroordelen de maatregelen tot onderdrukking in Zuid-Arabië en eisen terugtrekking van de aldaar gelegerde Britse troepen. Inzake Viëtnam eisen zij stopzetting van de bombardementen op het Noorden en erkenning van het Zuidviëtnamese Nationale Bevrijdingsfront als enige gesprekspartner in vredesonderhandelingen. De staatshoofden onderstrepen het belang van de economische conferentie van ontwikkelingslanden, die dit jaar in Algiers zal worden gehouden. Zij steunen de ont-

kroniek van afrika

register jaargang 1967

chronologisch overzicht

Afrika van 15 november 1966 tot 15 november 1967

- Afrikaans-Madagassische Gemeenschappelijke organisatie (OCAM) 3, 133
- Angola 42, 103
- Algerije 5, 72, 135, 241
  - nog steeds het leger 242
- Arabische Liga 3, 71
- Arabische staten 130, 236
- Arabisch socialisme 135
- Boeroendi 28, 101
  - twee koningen en een kapitein 31
- Boven-Volta 12, 79, 248
- Botswana 172, 271
- Centraalafrikaanse Douane- en Economische Unie (UDEAC) 23
- Conferentie van de groep van 77, 239
- Congo (Brazzaville) 94, 161, 260
- Congo (Kinshasa) 23, 94, 161, 260
  - congolisatie van Belgische mijnbelangen 25
  - Portugese forcering van Tshombe's terugkeer? 26
  - opstandige huurlingen en Tshombe's ontvoering 162
  - falende huurlingen 260
- Dahomey 12, 79
- Entente 12, 79, 146, 248
- Ethiopië 97, 165, 265
- Europese Economische Gemeenschap 2, 134, 240
- Frans Afar- en Issaland 165
- Franssprekend Afrika 4, 71
- Gaboen 27, 96
- Gambia 80, 146, 249
- Ghana 13, 80, 146, 249
  - mislukte staatsgreep een symptoom? 82
- Guinee 14, 83, 147, 250
  - Guinee, Ivoorkust en de KLM 151
- Guinee (Port.) 252
- Guinee (Spaans) 28, 264
- Ifni 6
- industriële en financiële conferentie 2
- interstatelijk comité van de Senegal 248
- Ivoorkust 14, 84, 151
- Kameroen 27, 96, 164
- Kenia 31, 98, 165, 265
  - de oudste mens 32
  - kleine topconferentie 70
- Lesotho 43, 172, 271
  - de tragiek van de derde koning 44
- Liberië 15, 84, 151, 252
  - zesmaal president 85
- Madagascar 104, 172, 272
- Maghreb 4, 71, 241
- Malawi 45, 173, 272
- Mali 31, 86, 151, 252
  - Mali en Guinee: de vermoede revolutionairen 253
- Marokko 7, 73, 137, 245
- Mauretanië 7, 75, 138, 245
- Monetaire gebied van de Franse frank 134
- Mozambique 273
- Niger 152
- Nigerië 32, 86, 152, 254
  - zal Aburi afscheiding voorkomen? 17
  - confederale tendenties 18
  - Aburi was voor niets 88
  - het einde van een illusie 155
  - de burgeroorlog zonder vooruitzichten 254
- Oeganda 32, 98, 166, 268
  - president Obote over Oeganda's taalmoeilijkheden 98
  - de trommels van Boeganda 269
- Organisatie van Afrikaanse Eenheid 2, 70, 234
- Organisatie van Afro-Aziatische solidariteit 134
- Rhodesië 45, 104, 173, 274
  - hoeveel concessies kan Wilson nog doen? 174
  - de onmacht van Londen 274
- Rwanda 33, 101

Senegal 19, 90, 159, 258
Sierra Leone 20, 90, 160, 259
– samenzwering als politieke stunt? 20
– twee staatsgrepen in drie dagen 90
– moslim en christen 92
Soedan 8, 75, 139, 245
Somalië 33, 101, 167
– een nieuwe regering tegenover oude– en
  nieuwe–moeilijkheden 168
Somaliland (Frans) 34, 102
Spaanse Sahara 6, 140
Swaziland 106, 175, 276
Taalcongres 97
Tanzania 35, 103, 169, 270
– ethische revolutie in Tanzania 36
– de zaak Oscar Kambona 169
– je hoort ze bijna niet aankomen 170
Togo 20, 93 160, 259

– het leger aan de macht 20
Tsjaad 28, 97, 165, 264
Tunesië 9, 140, 246
– Student en staat 9
UNESCO 42
Verenigde Arabische Republiek 20, 77, 141,
  246
– fatale preventie 143
vluchtelingen 135
VN-conferentie 172
Westafrikaanse Gemeenschappelijke Markt 78
Zambia 47, 276
Zuid-Afrika 48, 107, 175, 277
– de nieuwe president 50
– bij de dood van 'Chief' 177
– Zuid-Afrika tussen huurling-diplomaten en
  guerrillas 279
Zuidwest-Afrika 51, 109, 179, 281

artikelen

Bayer, A.E.
  twee koningen en een kapitein 31
  de oudste mens 32
  ethische revolutie in Tanzania : uitspraken van Nyerere 36
  de tragiek van de derde koning 44
  president Obote over Oeganda's taalmoeilijkheden 98
  Somalië: een nieuwe regering tegenover oude – en nieuwe –
  moeilijkheden 168
  de zaak Oscar Kambona 169
  'Je hoort ze bijna niet aankomen' – enkele impressies van Zanzibar 170
  hoeveel concessies kan Wilson nog doen? 174
  de trommels van Boeganda 269
  Rhodesië: de onmacht van Londen 274

van Dooren, P.J.
  streekontwikkeling in een semi-aride gebied 199

Duller, H.J. en
P.C.Packard
  imports substitutie in Nigerië 190
  de rubberindustrie in Nigerië 303

- Jongmans,D.G. een ander licht op nomaden 52
- Kater,A. Togo: het leger aan de macht 20
Nederlandse Vrijwilligers in Kameroen 116
Guinee, Ivoorkust en de KLM 148
Mali en Guinee: de vermoede revolutionairen 253
- van der Knaap,G.A. Lagos en Ibadan: een stadsgeografische vergelijking 282
- Köbben,A.J.F. een 'code vicil' in Ivoorkust en zijn ontvangst door de bevolking 62
- Konter,J.H. de lange weg naar de welvaart 111
- van der Meulen,J. student en staat 9
fatale preventie 143
Afrika en de Israëlisch-Arabische oorlog 181
nog steeds het leger 242
- Packard,P.C. zie onder Duller,H.J. en P.C.Packard
- Roskam,K.L. zal Aburi afscheiding voorkomen? 17
confederale tendenties 18
samenzwering als politieke stunt? 20
congolisatie van Belgische mijnbelangen 25
Portugese forcering van Tshombe's terugkeer? 26
de nieuwe president 50
mislukte staatsgreep – een symptoom? 82
zesmaal president 85
Aburi was voor niets 88
twee staatsgrepen in drie dagen 90
moslim en christen 92
het einde van een illusie 155
opstandige huurlingen en Tshombe's ontvoering 162
bij de dood van 'Chief' 177
Nigerië: de burgeroorlog zonder vooruitzichten 254
Congo (Kinshasa): falende huurlingen 260
Zuid-Afrika tussen huurling-diplomaten en guerrillas 279

boekbesprekingen

Germaine Tillion, *Le harem et les cousins*, door R. Buijtenhuijs 67

A. Basset, *Textes berbères de l'Aurès*
Textes berbères du Maroc, door B.H. Stricker 122

J. Prins, *De beknelde Kleurling*, door A. Kater 125

Ahmed Muddathir, *Die Arabische Presse in den Maghreb-Staaten*, door J. van der Meulen 126

mededelingen

ten geleide 1

de wereldpolitiek en Afrika 69

ten geleide 129

universitaire leergangen 231

documentatieblad 233

moeting van progressieve Afrikaanse landen (op partij-niveau), die binnenkort in Algiers moet plaatsvinden. Zij bevestigen hun overtuiging in de vitale rol van de OAU en roepen op tot nauwere betrekkingen tussen de leden van deze organisatie.

Arabische Liga In Kairo vergaderde van 13 tot 18 maart de Raad van de Arabische Liga. Tunesië was het enige land dat zich niet liet vertegenwoordigen. Tijdens de zitting kwam het tot een botsing tussen Choukeiri, de voorzitter van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie, en de Jordaanse delegatie. Choukeiri drong er bij de Raad op aan Jordanië uit de Liga te stoten, omdat dit land de beslissingen van de Liga niet opvolgde. Hij doelde hier vermoedelijk op het feit dat Jordanië alleen op speciale voorwaarden Arabische troepen op zijn grondgebied wil toelaten (zie: *Kroniek van Afrika* VII, 1, pp. 3 en 4). Uit protest tegen de beschuldigingen van Choukeiri riep de Jordaanse koning zijn delegatie uit Kairo terug. Over het verzoek van Choukeiri Jordanië wegens 'hoogverraad' uit de Liga te stoten, zal op de eerstvolgende zitting van de Raad (september 1967) worden beslist. Op voorstel van Koeweit nam de Raad een resolutie aan, waarin Jordanië wordt veroordeeld, omdat het op 27 februari eenzijdig (dwz. zonder de beslissing van de Arabische Liga hierover af te wachten) de betrekkingen met de Duitse Bondsrepubliek heeft hersteld. Marokko en Libië stemden tegen. De Raad besprak de kwestie van herstel van diplomatieke betrekkingen der Liga-

staten met West-Duitsland. Na de Westduitse erkenning van Israël hadden 10 van de 13 Liga-staten in mei 1965 deze betrekkingen verbroken.

Op 18 april vertrok de algemeen secretaris van de Arabische Liga, Hassoena, naar Bonn om te onderhandelen over de hervatting van de diplomatieke betrekkingen. De prijs die de Arabische landen hiervoor eisen, nl. een schriftelijke verklaring van de Westduitse regering over haar politiek ten aanzien van Israël en op financieel gebied, verlenging of annulering van lopende leningen en een aantal nieuwe leningen, werd in Bonn te hoog bevonden.

De Oostduitse plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken, Kiesewitter, heeft 4 mei de Arabische Liga officieel verzocht de kwestie van de erkenning van zijn land op de volgende zitting van de Liga-Raad te behandelen.

frans-sprekend Afrika Van 24 tot en met 28 april is te Parijs een conferentie van de ministers van onderwijs van de franstalige Afrikaanse landen en Madagascar gehouden. De ministers bespraken de hervorming van het hoger onderwijs, de kosten en het rendement van het lager onderwijs en de invoering van lessen in technologie op de scholen voor voortgezet onderwijs. Zij werden het eens over de noodzaak een permanent Afrikaans en Madagassisch comité voor het hoger onderwijs in het leven te roepen. Dit comité zou de werkzaamheden van de verschillende universiteiten moeten coördineren.

noordelijk Afrika

Maghreb In een brief, gedateerd op 28 februari, van de koning van Marokko aan de secretaris-generaal van de Verenigde

Naties, Thant, uitte de koning zijn verontusting over de bewapeningswedloop tussen zijn land en Algerije. Hij schreef verder ervan

overtuigd te zijn dat de grensgeschillen tussen Marokko en Algerije langs vreedzame weg konden worden opgelost. De koning stelde Oe Thant voor onder auspiciën van de Verenigde Naties een commissie in het leven te roepen, die tot taak zou hebben: [1] Algerije en Marokko aanbevelingen te doen af te zien van vergroting van hun militaire potentieel, ten einde Noord-Afrika te vrijwaren van de gevaren van een bewapeningswedloop en [2] het ter plaatse uitvoeren van inspecties op de bewapening van de twee landen en het bepalen van ieders behoefte aan bewapening, die nodig is voor de handhaving van de binnenlandse orde.

In commentaren, die de Algerijnse minister van buitenlandse zaken en de Algerijnse radio gaven op dit voorstel, werd erop gewezen dat de geschillen tussen de twee landen zeer goed opgelost konden worden binnen het kader van de OAU, die daartoe in november 1963 een commissie *ad hoc* had ingesteld. De Marokkaanse koning werd het kwalijk genomen dat hij de zaak wil internationaliseren (dwz. buiten het Afrikaanse kader wil brengen). Algerije zal nooit een VN-controlecommissie op zijn grondgebied tolereren.

Algerije Eind februari vertrok een delegatie van het Nationale Bevrijdingsfront (FLN), geleid door Salah Boubhiber, lid van de Conseil National de Révolution (het hoogste staatsorgaan) naar Mali, Guinee, Congo-Brazzaville, Tanzania, Egypte en Mauretanië. De reis vormde een onderdeel van de voorbereidingen tot het bijeenroepen van een conferentie van partijen uit progressieve Afrikaanse landen, die over enige tijd in Algiers zal worden gehouden. De delegatie nam later ook Kinshasa in haar reisprogramma op. De conferentie, waaraan alleen regeringspartijen en vertegenwoordigers van nationale bevrijdingsbewegingen zullen deelnemen, heeft tot

doel gemeenschappelijke acties van de progressieve Afrikaanse landen te stimuleren. Van de zijde van het FLN wordt met nadruk gezegd, dat het niet in de bedoeling lag om een tweede Casablanca-groep in het leven te roepen. De mogelijkheid is niet uitgesloten dat ook de regeringspartijen van Somalië, Boeroendi en Zambia worden uitgenodigd.

Midden maart deelde het uitvoerend comité van de Organisation Clandestine de la Révolution Algérienne (OCRA) mee, dat de ex-ministers uit de regering-Boumedienne, de heren Boumaza en Mahsas, die in oktober 1966 de zijde van de oppositie hadden gekozen, geen lid meer waren van de OCRA. Ongeveer een maand later werd door Algerijnse opposanten (vermoedelijk ex-OCRA-leden), die ontevreden zijn met de bestaande oppositiepartijen, de Rassemblement Unitaire des Révolutionnaires, opgericht. Zij geven een bulletin uit, genaamd *Courrier d'Algérie*. In een der eerste nummers werd gesteld dat de kracht van het bewind-Boumedienne een gevolg was van zwakte der oppositie.

Tijdens de 1 mei-vieringen kwam het tot botsingen tussen politie en studenten. De politie arresteerde 30 studenten, die later weer werden vrijgelaten. Zes studenten werden van de universiteit van Algiers verwijderd. Dit leidde op 8 mei tot een staking van studenten in de litteraire faculteit.

Begin mei nationaliseerde de regering de importhandel in metalen (5 tot 10 % van de totale import). De algemeen secretaris van het vakverbond, de Union Générale des Travailleurs Algériens, had eerder de nationalisatie van de gehele invoer geëist. Op 20 maart werd in Moskou het Russisch-Algerijnse handelsakkoord voor 1967 getekend. Het akkoord voorziet in een uitbreiding van de wederzijdse handel tot een waarde van 70 mln roebel, dat is ongeveer driemaal de waarde van de handel tussen de twee landen in het

vorige jaar. Hierbij is de Russische leverantie van 200 000 ton graan niet inbegrepen. Rusland en Algerije sloten 9 mei te Algiers een akkoord voor economische samenwerking. Volgens dit akkoord zal Rusland hulp verlenen bij de opbouw van enkele industrieën (o.a. een distilleerderij) en voorbereidende studies verrichten voor een aantal projecten (o.a. voor een uitbreiding van de staalindustrie, mijnbouw en de bouw van een electriciteitscentrale).

President Senghor van Senegal bracht van 18 tot 22 februari een officieel bezoek aan Algerije. In een door hem en Boumedienne uitgegeven slotcommuniqué worden de ontwikkelingslanden uitgenodigd door hun aanwezigheid bij te dragen in het welslagen van de bijeenkomst van de Groep 77. Deze bijeenkomst, door Senghor *Bandoeng économique* genoemd, zal vermoedelijk in de tweede helft van september of in oktober van dit jaar in Algiers worden gehouden. De bijeenkomst, waaraan ontwikkelingslanden uit Afrika, Azië en Latijns-Amerika zullen deelnemen, is bedoeld als voorbereiding voor de tweede wereldhandelsconferentie, die volgend jaar in New Delhi zal plaatsvinden (de eerste was in Genève, 1964).

Op verzoek van Algerije bezocht het hoofd Afdeling Midden-Oosten van het Westduitse ministerie van buitenlandse zaken, Walter Gehlen, eind februari Algiers. De Algerijnse autoriteiten spraken met hem over de mogelijkheden het klimaat tussen de twee landen te verbeteren. Ongeveer tegelijkertijd tekende de Algerijnse regering een akkoord voor economische samenwerking met Oost-Duitsland en liet zij langs officiële weg weten, dat zij het aangaan van diplomatieke betrekkingen met dat land in studie had. Van Westduitse zijde werd Algerije eraan herinnerd dat de Hallstein-doctrine nog steeds geldigheid bezat. Op 12 mei werd de Oostduitse minister

van buitenlandse zaken, Otto Winzer, in Algiers ontvangen.

Van 23 tot 27 maart bracht Moktar Ould Daddah, president van Mauretanië, een officieel bezoek aan Algerije. In zijn besprekingen met Boumedienne lag de nadruk op de toekomst van de Spaanse Sahara, waarop zowel Mauretanië als Marokko aanspraken doen gelden. In een slotcommuniqué verklaren de twee staatslieden 'een gemeenschappelijke, gelijke en bijzondere aandacht te besteden aan de toekomst' van de Spaanse Sahara, in overeenstemming met de resolutie van de Algemene Vergadering der Verenigde Naties tijdens haar 21e zitting (zie voor deze resolutie: *Kroniek van Afrika* VII, 1, p. 4). Zij spreken zich uit voor het respecteren van de territoriale integriteit en de onaantastbaarheid van de grenzen, zoals die bestonden op het moment van de verwerving van de onafhankelijkheid. Zij doen een dringend beroep op de ontwikkelingslanden de conferentie van de Groep 77 (zie boven) bij te wonen.

Libië Het parlement keurde 14 maart een amendement op de grondwet goed, waarbij het aantal senatorenzetels van 24 op 28 wordt gebracht, (de koning benoemt de senatoren). Bij koninklijk decreet van 4 april werd het aantal ministersportefeuilles met drie uitgebreid tot 22. Nieuw zijn: jeugd en sport; zaken van de ministerpresident en stedelijke zaken. Daar vijf ministers werden ontslagen, telt het huidige kabinet, dat onder leiding blijft staan van Hussein Mazigh, acht nieuwe leden.

In 1966 is ruim 72 mln ton olie in Libië gewonnen. Libië staat nu op de vijfde plaats van de wereldranglijst van olieproducerende landen.

Marokko In de troonrede van 3 maart kondigde koning Hassan II een herziening van de

grondwet aan. Hij zal daartoe een koninklijke commissie instellen met de taak hem voorstellen te doen om 'de aangetoonde lacunes in de grondwet' ongedaan te maken, 'teneinde ons parlementaire regiem te behoeden voor de vergissingen van het verleden'. De koning zal de grondwetswijziging bij referendum aan het volk voorleggen. De koning besteedde in zijn rede veel aandacht aan de agrarische hervorming. Deze hervorming zal het private bezit niet aantasten, maar er zijn twee restricties: [1] de nieuwe eigenaars van door de staat verstrekte kavels moeten zich in coöperaties verenigen en [2] de staat blijft toezicht houden op het in cultuur brengen van de verstrekte kavels.

Op 10 maart kreeg Mahjoubi Ahardane, de leider van de Mouvement Populaire, op zijn verzoek ontslag als minister van defensie. Volgens politieke waarnemers zal hij zich gaan toeleggen op het verenigen van koningsgezinde partijen in één front. Op het ontslag van Ahardane volgde 11 maart een kabinetswijziging, waarvan het belangrijkste resultaat was dat Mohamed Cherkaoui (zwager van de koning) van buitenlandse zaken op defensie kwam en dat Ould Sidi Baba in het kabinet werd opgenomen. Laatst genoemde had in 1957 als Mauretaans minister het kamp van Marokko gekozen. Op 12 mei bracht de koning weer een kleine wijziging in het kabinet aan. Op 17 april werd in Parijs het in oktober 1966 uitgestelde proces hervat, waarin 8 personen terechtstaan op beschuldiging de Marokkaanse oppositieleider, Mehdi Ben Barka, op 29 oktober 1965 in Parijs te hebben ontvoerd (zie *Kroniek van Afrika* v, 4, p. 232). Onder de beklaagden bevindt zich de waarnemend directeur van de Marokkaanse staatsveiligheidsdienst, overste Dlimi, die in oktober 1966 naar Frankrijk was gekomen om, zoals hij in een brief aan de koning schreef, de naam van zijn land te zuiveren.

Begin mei werd te Tantan, in de provincie Tarfaya, een bijeenkomst georganiseerd voor een aantal nomadengroepen uit de Spaanse Sahara, die voor een traditionele pelgrimage in Marokko waren. De bijeenkomst werd bijgewoond door vijf ministers, waaronder Moulay Hassan Ben Driss (zaken betreffende Mauretanië en de Sahara) en generaal Oufkir (binnenlandse zaken). De Marokkaanse regering heeft in Tarfaya een vrijhandelszone geopend, waardoor de prijzen van vele goederen ongeveer de helft zijn van die in overig Marokko. Van deze maatregel zullen vooral nomaden – ook nomaden uit de Spaanse Sahara – profiteren.

Eind maart werd bij koninklijk decreet een overeenkomst inzake gezinsvorming tussen Marokko en Ford Foundation goedgekeurd. Ford Foundation schenkt voor dit doel \$ 328 000 en zal technische hulp verlenen. Ook Zweden heeft hulp toegezegd. In het komende vijf-jarenplan (1968 tot 1972) wordt aan geboortebeperving een hoge prioriteit gegeven.

Op 13 mei tekenden de Marokkaanse minister van onderwijs, Ali Benjelloun, en de Amerikaanse (vs) zakenman, Donald Kimball, een overeenkomst over de oprichting van een Amerikaanse universiteit in Tanger. Marokko zal bijdragen in de kosten, maar het grootste deel ervan zal door particuliere Amerikaanse fondsen gefinancierd worden. Het ligt in de bedoeling dat de universiteit, die in 1968 wordt geopend, zich niet alleen op de Maghreb, maar op heel Afrika zal richten. In het studieprogramma zal vermoedelijk de nadruk liggen op de toegepaste wetenschappen voor handel en bedrijfsorganisatie.

Begin april werd bekend gemaakt dat de regering de ijzermijnen van de Spaanse maatschappij Minor del Rif, zal nationaliseren. Met het programma van de Verenigde Naties voor Ontwikkeling en het Internationale

Monetaire Fonds, vormden eind april 10 landen (België, Canada, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Nederland, Spanje, Verenigde Staten van Amerika, West-Duitsland en Zwitserland) een consultatieve groep voor de harmonisering van de hulp aan Marokko. Het vijf-jarenplan van 1968 tot 1972 zal \$ 900 mln aan investeringen eisen, hiervan zou Marokko slechts 45 % zelf kunnen opbrengen.

Mauretanië Op 12 mei deelde een regeringsfunctionaris van de voorlichting mee dat zich in het gebied van Selibaby, in het zuidoosten van het land een bloedige botsing had voorgedaan tussen Sarakole en Haratin, waarbij zes doden en een twintigtal gewonden vielen. Aanleiding was: een ruzie tussen een Sarakole-vrouw en een Haratin-vrouw over een schuld van f 1,50. De Sarakole zijn negers; de Haratin fysisch ook, maar beschouwen zich niet als zodanig. De Haratin – het woord betekent bevrijde – vormen eerder een sociale dan een etnische groep. (Zonder twijfel bestaat in Mauretanië de angst dat dergelijke lokale botsingen aanleiding kunnen zijn tot een herhaling van de gebeurtenissen van februari 1966, zie: *Kroniek van Afrika* VI, 1, p. 10). President Moktar Ould Daddah bracht in de eerste helft van maart bezoeken aan Gambia en Liberië. Van 15 maart tot 3 april bezocht hij achtereenvolgens Tunesië, Algerije en Egypte (zie hierover de chronologische overzichten van genoemde landen). In Kairo woonde hij de kleine topconferentie (4 tot 6 april) bij. Van 17 tot 24 april bracht de president van Niger, Diouri Hamani, een officieel bezoek aan Mauretanië. Het slotcommuniqué handelde voornamelijk over economische kwesties. De twee presidenten bevestigen erin dat regionale landengroepen een belangrijke factor zijn in de vorming van de Afrikaanse eenheid. Zij stellen voor, de komende bijeenkomst

van staten, grenzend aan de Sahara, te houden op het niveau van staatshoofden. Zij zullen alles in het werk stellen om het welslagen van de bijeenkomst van de Groep 77 en de wereldhandelsconferentie (zie hierover chronologisch overzicht van Algerije) te verzekeren.

Op 9 en 10 mei vond een ontmoeting plaats tussen Moktar Ould Daddah en de Guinese president Sékou Touré in Labé (Guinee). De Mauretaanse president reisde de 10de mei over Senegal, waar hij een onderhoud had met president Senghor, naar zijn land terug. Over deze besprekingen werden geen mededelingen gedaan. Vermoedelijk is gesproken over de moeilijkheden binnen het interstatelijk comité van landen aan de Senegal. Mogelijk heeft Moktar Ould Daddah in verband hiermee gepoogd een verzoening tussen de Senegalese en de Guinese president tot stand te brengen.

Soedan Een partijenconferentie, die op 10 april eindigde, bereikte een akkoord over de staatkundige organisatie van Soedan op basis van het rapport van de commissie van 12, ingesteld na de mislukte partijenconferentie van maart 1965. Het akkoord zal worden voorgelegd aan het Constitutionele Nationale Comité, dat tot taak heeft een permanente grondwet te ontwerpen. Het omvat de volgende punten: [1] regionale assemblees zullen worden gevormd ter behartiging van zaken die de regio's betreffen; [2] Soedan wordt verdeeld in negen regio's met dezelfde grenzen als de huidige negen provincies; [3] de regionale assemblees worden voor vijf jaar gekozen; [4] de gouverneur van de regio wordt door de centrale regering gekozen uit een voordracht van drie personen, opgesteld door de betreffende regionale assemblee.

De twee erkende zuidelijke partijen, het Southern Front en de Sudan African National Union, zijn, ondanks de bezwaren op ondergeschikte punten, akkoord gegaan met deze

regelingen. De partijen zijn overeengekomen dat na vijf jaar deze regelingen gewijzigd kunnen worden.

De uitslagen van de op 8 maart begonnen verkiezingen in het Zuiden voor 34 parlementszetels (in de *Kroniek van Afrika* VII, 1, p. 8 wordt gesproken over 60 zetels, maar dat blijkt onjuist te zijn, de drie zuidelijke provincies hebben recht op 60 zetels, hiervan waren er al 26 bezet) werden 13 april bekend gemaakt. De partij van premier Sadik El Mahdi, de Umma Partij, kreeg 15, de SANU 10 en de andere regeringspartij, de National Unionist Party, 5 zetels. Er werden ook nog drie onafhankelijken en een liberaal gekozen. Begin mei werd bekend gemaakt dat het leger een grote actie begonnen was tegen een aantal rebellen-centra in het Zuiden. Grote hoeveelheden wapens zouden zijn buitgemaakt en onder de rebellen zouden veel slachtoffers zijn gevallen (er werden geen aantallen genoemd). Eind april boden de zes NUP-ministers hun ontslag aan. De NUP eiste ontbinding van het kabinet en de vorming van een nieuwe regering onder leiding van een 'neutrale' premier. Op 15 mei viel de regering, nadat het parlement een motie van wantrouwen had aangenomen. Khaled Hussein, de leider van de mislukte staatsgreep van december 1966, werd op 2 april veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf. Op 27 maart maakte de regering bekend dat zij 220 katoenplantages met een totale oppervlakte van ruim 100 000 ha had genationaliseerd. De eigenaars zullen vergoeding ontvangen.

De keizer van Ethiopië, Haile Selassie, bracht van 23 tot 26 februari een staatsbezoek aan Soedan. Bij zijn aankomst in Chartoem werd gedemonstreerd voor een onafhankelijk Eritrea. Het slotcommuniqué is vrijwel uitsluitend gewijd aan grens- en vluchtelingenproblemen. De twee partijen beloven de bestaande internationale verdragen over hun

gemeenschappelijke grenzen te zullen naleven. Zij hebben het voornemen een verdrag te sluiten over het vluchtelingenprobleem, waarin vastgesteld zal worden dat vluchtelingen de keus krijgen tussen terugkeer naar het land van herkomst of verwijdering van de grens.

In maart werd met Congo-Kinshasa een overeenkomst gesloten over vrijwillige terugkeer van wederzijdse vluchtelingen.

De premier legde op 18 maart een verklaring af over een grensincident waarbij een eenheid van het Ethiopische leger drie Soedanese burgers had ontvoerd, waarvan twee later dood werden aangetroffen. Soedan protesteerde in een nota hiertegen, maar Ethiopië ontkende.

De Soedanese minister van binnenlandse zaken, Nugdalla, bezocht 13 maart kampen waar 8000 (volgens Ethiopië zijn het 15 000) Eritreërs, gevlucht uit Ethiopië, leven. Van 27 tot 30 maart vond in Asmara een ontmoeting plaats tussen Soedanese en Ethiopische autoriteiten. Men zou overeengekomen zijn iedere subversieve actie in een van de twee landen, die de veiligheid van het andere in gevaar brengt, te beletten. Volgens *Sudan News* van mei 1967 (een uitgave van de Soedanese ambassade in Londen) zouden in april, in de tijd van een week, 20 000 Eritreërs uit Ethiopië naar Soedan zijn gevlucht.

Tunesië President Bourguiba werd 14 maart getroffen door een hartaanval. Hoewel zijn gezondheidstoestand op het moment bevredigend is, verwacht men dat hij voortaan een deel van de staatszaken, die hij tot nog toe altijd zelf behartigde, aan zijn ministers zal moeten overlaten. Het voorgenomen bezoek, dat de president in juni aan landen in Noord- en Zuid-Amerika zou brengen, is voorlopig uitgesteld. Een ander gevolg van de ziekte was de bespoediging van de terugkeer uit de

Verenigde Staten van Amerika van Tlili, voormalig leider van het vakverbond, de Union Général des Travailleurs Tunisiens, ex-lid van het politieke bureau van de Parti Socialiste Destourien en voormalig vicevoorzitter van de Nationale Vergadering. In juli 1965 brak hij met Bourguiba, omdat hij het niet eens was met diens beleid het vakverbond te onderschikken aan de partij (zie: *Kroniek van Afrika* v, 3, p. 170 en 171). Sindsdien leefde hij in Amerika. Al in vorige jaar stelde Bourguiba pogingen in het werk, Tlili tot terugkeer te bewegen.

Eind maart werd een aantal personen, waaronder de hoofdredacteur van *La Presse de Tunisie*, Elie Naccache, gearresteerd op verdenking van deviezensmokkel. Henry Smadja, directeur van het blad, tevens directeur van het Franse dagblad *Le Combat* vertrekt vanuit Frankrijk naar Tunis, waar hij in hechtenis wordt genomen. Henry Smadja is president-directeur van een zestal Tunesische maatschappijen, waaronder twee hotelbedrijven. Begin april werden al zijn Tunesische eigendommen in beslag genomen. Voor en na Tunesië's zelfstandigheid heeft Smadja veel aan de economische opbouw van het land gedaan. Hij genoot, ondanks het feit dat hij een jood was, het vertrouwen van president Bourguiba. De zaak-Smadja, waarin zes personen, beschuldigd van illegale geldtransporten, terechtstonden, kwam op 3 mei voor de rechter. Smadja werd veroordeeld tot 32 maanden en 15 dagen gevangenisstraf en Naccache tot 21 maanden en 15 dagen. Bovendien werd hen en de vier anderen samen een boete opgelegd van 2 mln dinar (ongeveer f 13,5 mln).

Door de ziekte van Bourguiba werd het officiële bezoek dat de Mauretaanse president Moktar Ould Daddah van 15 tot 19 maart aan Tunesië zou brengen, gewijzigd in een niet-officieel bezoek en met twee dagen bekort.

Verenigde Arabische Republiek Ter gelegenheid van het 'feest van de arbeid' hield Nasser in Kairo op 2 mei een rede, waarin hij onder meer zei erkenning van Oost-Duitsland te overwegen als vergelding van de Westduitse erkenning van Israël (mei 1965). Hij verzekerde plechtig dat het Egyptische leger niet zal interveniëren in Zuid-Arabië. Egypte zal wel met alle beschikbare middelen de Zuid-arabische nationalisten steunen.

Volgens radio Djeddah bombardeerden Egyptische vliegtuigen op 14 mei de Saoedi-arabische havenplaats Djizane, eerder werd melding gemaakt van het bombarderen van de Saoedi-arabische stad Najrane.

Egypte en de Amerikaanse (vs) oliemaatschappij Philip Petroleum Company hebben 20 februari een akkoord gesloten, waarbij voor de exploitatie van olie nabij El Alamein de Western Desert Petroleum Company (WEPCO) wordt opgericht, met een kapitaal van \$ 12 mln, waarvan ieder der partijen de helft verstrekt. Egypte zal 65% van de produktie ontvangen. Volgens het dagblad *Al Ahram* verwacht men dat vanaf 1970 de jaarlijkse inkomsten voor Egypte uit de oliewinning £E 100 mln (f 827 mln) zullen zijn.

Midden april werden te Kairo besprekingen gevoerd met het Internationale Monetair Fonds. Egypte, dat in betalingsmoeilijkheden verkeert, heeft aan een aantal verplichtingen tegenover het IMF niet voldaan. Met hulp van het IMF zal een programma worden opgesteld ter verbetering van de Egyptische betalingsbalans. Egypte hoopt een lening van \$ 80 mln van het IMF te krijgen.

Van 14 tot 18 februari bracht de Senegalese president Senghor een officieel bezoek aan Egypte. In een interview verklaarde hij dat een van de belangrijkste doeleinden van zijn reis was behulpzaam te zijn bij een verzoening van Noordafrikaanse Arabische volken.

In een gesprek met Nasser had hij de Egypt-

tisch-Tunesische betrekkingen ter sprake gebracht. In het slotcommuniqué werd o.a. de hoop uitgesproken op het welslagen van de conferentie van de Groep 77 (zie: chronologisch overzicht van Algerije).

De Russische minister van buitenlandse zaken, Andrei Gromyko, kwam 29 maart voor een driedaags bezoek in Kairo aan. Volgens *Al Ahram* was het belangrijkste doel niet – zoals de geruchten het wilden – om te bemiddelen tussen Kairo en Londen teneinde een conflict in het Midden-Oosten te vermijden. Gromyko zou gezegd hebben dat Rusland zonder reserves de nationalistenvan Zuid-Arabië steunde. Het communiqué vermeldde dat verschillende urgente en belangrijke internationale problemen, alsook een aantal bilaterale kwesties zijn bestudeerd. Er is gesproken over Vietnam, over steun aan volken die strijden voor hun nationale bevrijding en over ontwapening. Wat dit laatste betreft, bevelen de twee landen een verdrag tot niet verspreiding van kernwapens binnen het kader van algehele ontwapening aan.

Op 29 maart werd te Kairo een akkoord getekend over Russische hulp van 145 mln roebel aan het hoogoven complex te Helouan. Dit bedrag maakt deel uit van een Russische lening van 300 mln roebel die in 1964 werd toegezegd.

De Mauretaanse president, Moktar Ould Dadah, bracht van 27 maart tot 3 april een officieel bezoek aan Egypte. Uit het slotcommuniqué blijkt dat president Nasser een uitnodiging Mauretanië te bezoeken heeft aanvaard.

President Nyerere van Tanzania legde, direct na de kleine topconferentie (4 tot 6 april) een officieel bezoek aan Egypte af. Het Egyptische parlement, dat hij heeft toegesproken, bracht hem hulde voor zijn in januari afgelegde Arusha-verklaring (zie *Kroniek van Afrika* VII, 1, p. 36). In het slotcommuniqué van 11 februari spreken de twee staatshoofden als hun overtuiging uit dat de kleine topconferentie een belangrijke positieve bijdrage heeft geleverd in Afrika's streven naar eenheid en vooruitgang. Zij geven uitdrukking aan hun wil de samenwerking tussen hun landen te verstevigen en zij achten versterking van de banden tussen politieke en andere massa-organisaties van de twee landen noodzakelijk. Uit een Syrisch-Egyptische verklaring, uitgegeven op 22 februari als afsluiting van het bezoek van de Egyptische premier, Sedki Soliman, blijkt dat de twee regeringen een gelijke zienswijze hebben op de grote problemen in het Midden-Oosten. De volgende problemen zijn besproken: Israël, Jemen, Zuid-Arabië en de aanwezigheid van de Amerikaanse vliegvloot in de Middellandse Zee. De regeringen zullen streven naar samenwerking op militair, economisch, cultureel en sociaal gebied.

Op 3 mei arriveerde de Oostduitse minister van buitenlandse zaken, Otto Winzer, in Kairo. Hij verzekerde dat zijn land Egypte steunt in de Palestijnse kwestie en hij hoopt op een versterking van de banden (dwz. hij hoopt op een Egyptische erkenning van Oost-Duitsland) tussen de twee landen.

westelijk Afrika

Westafrikaanse Gemeenschappelijke Markt
Te Accra hebben op 4 mei vertegenwoordigers van twaalf Westafrikaanse landen besloten om een gemeenschappelijke markt te stichten.

Deze landen zijn: Niger, Senegal, Mauretanië, Mali, Boven-Volta, Ivoorkust, Ghana, Nigerië, Sierra Leone, Dahomey, Togo en Liberië. Zij hebben een interimraad van ministers ge-

vormd die zal onderhandelen over het verdrag waarbij de gemeenschappelijke markt wordt gevormd. Deze markt heeft tot doel om, door het bevorderen van de ruil van goederen en diensten tussen de Westafrikaanse landen en door het verwijderen van handels- en douanebelemmeringen, de gecoördineerde economische ontwikkeling te bevorderen, de handel met de rest van de wereld uit te breiden en bij de ontwikkeling van geheel Afrika behulpzaam te zijn.

Entente Op 23 en 24 maart heeft de raad van de Entente te Abidjan vergaderd. De staatshoofden van Ivoorkust, Niger, Boven-Volta en Dahomey waren persoonlijk aanwezig. Togo was vertegenwoordigd door de minister van handel en industrie, Eklou. De raad heeft een rapport bestudeerd van het wederzijdse hulp- en garantiefonds, de uitvoering van de Afrikaanse-Madagassische suikerovereenkomst werd besproken en de toetreding van Togo tot de Air Afrique werd geregeld.

Boven-Volta Op 28 april is een speciale rechtbank ingesteld. De jurisdictie van dit tribunaal strekt zich over het gehele land uit. Het zal misdaden en overtredingen tegen de veiligheid van de staat, politieke en daarmee verwante misdaden, verduistering van openbare middelen, corruptie e.d. vergrijpen be-rechten.

Te Wagadoegoe hebben arbeiders een 1-mei betoging gehouden. In de leuzen die zij met zich droegen veroordeelden zij de geest van het oude regime, vroegen om werk voor allen en eisten een onvoorwaardelijke vrede in Vietnam. Zij overhandigden aan de minister van bestuur, ambtenarenzaken en arbeid een verzoekschrift. Hierin werden de 'anti-economische maatregelen van de regering' veroordeeld en werd om prijsverlagingen als-

mede om de vrijheid van vereniging en vergadering gevraagd.

Het staatshoofd kolonel Lamizana is op 22 april tot generaal bevorderd.

Dahomey Generaal Soglo heeft op 30 maart een wijziging in de samenstelling van zijn regering aangebracht. Stanislas Spero Adotevi, de minister van voorlichting, jeugd- en sportzaken werd van zijn post ontheven. Als minister van voorlichting volgde de directeur-generaal voor de voorlichting, René Dossa, hem op. Twee vroegere ministers keerden terug: Dominique Aplogan, die deel uitmaakte van de regering Maga, en Issiakou Kouthon die in de regering Ahomadegbe zitting had. Aplogan werd als gedelegeerd minister belast met de nationale defensie, Kouthon werd minister van rurale ontwikkeling en samenwerking.

Op 6 april heeft de ministerraad in het bijzijn van de opperofficieren besloten een militair comité van waakzaamheid op te richten. Het doel hiervan is misbruiken tegen te gaan en een dynamiserende invloed op de regering uit te oefenen. Op 11 april heeft dit uit vijftien leden bestaand comité zijn bureau gekozen, dat uit drie leden bestaat. Voorzitter is commandant Benoît Sinzogan, vice-voorzitter is kapitein Maurice Kouandété en secretaris-generaal is onder-luitenant Nestor Béhéton. Deze drie zullen de vergaderingen van de ministerraad en de zittingen van het CRN (Comité de Rénovation Nationale) bijwonen.

Het comité van waakzaamheid zal de resultaten van de werkzaamheden van het CRN bestuderen en aan de regering doorgeven. Het kan de regering om inlichtingen vragen die binnen acht dagen moeten worden verstrekt. Het comité zal zijn aandacht alleen richten op de economische en sociale situatie waarin het land verkeert. Jaarlijks zal het comité een

nieuwe voorzitter kiezen en om de zes maanden zal de helft van het aantal leden door andere worden vervangen. Op 29 en 30 april heeft de Union Générale des Travailleurs Dahoméens (UGTD) te Cotonou een congres gehouden waarin zij eiste dat het comité voor nationale vernieuwing zou worden ontbonden en dat een nieuwe grondwet zou worden ontworpen.

Gambia De minister-president Sir Dauda Jawara verklaarde eind maart in het parlement niet van plan te zijn militaire status te verlenen aan de afdeling veldmacht van de politie. Gambia had ook de tweede verjaardag van zijn onafhankelijkheid op 18 februari zonder leger gevierd. Aan de parade die door gouverneur-generaal Alhaji Farimang Singhateh werd afgenomen, nam een contingent van het Senegalese leger deel. Aan het eind van zijn bezoek aan Gambia ondertekende de Senegalese president Senghor op 19 april met Sir Dauda Jawara een associatieverdrag, dat voorziet in een jaarlijkse ontmoeting van de regeringsleiders, ter bevordering van de samenwerking van de twee staten op alle gebieden. Ook voorziet het verdrag in periodiek overleg door een interstatelijk comité van ministers en in de oprichting van een permanent secretariaat.

De minister-president heeft opnieuw bevestigd dat zijn regering niet van plan is particuliere industrieën te nationaliseren. Tijdens de opening van de Chellaram-limonadefabriek in Kanifing eind februari zei Sir Dauda Jawara dat desondanks deze industrieën goede betrekkingen met de Gambiaanse arbeiders moeten onderhouden.

Ghana Een militaire staatsgreep van legerofficieren, die op 17 april werd verijdeld, heeft aan de veertigjarige luitenant-generaal Emmanuel Kwasi Kotoka (de leider van de staats-

greep op 24 februari 1966) het leven gekost. Een poging om oud-president Nkrumah uit Guinee te ontvoeren werd volgens radio Konakry op 19 februari verijdeld door de kustwacht die bij de Iles de Los een vissersboot afkomstig uit Ivoorkust aanhield. Het schip met een Franse kapitein en een bemanning van 22 koppen had via een sterke radiozender contact met Guinee. Volgens de Ivoorkust was het schip per ongeluk in Guinese wateren terecht gekomen. Bemiddelingspogingen van de Liberiaanse vice-president Tolbert voor vrijlating van de gevangengenomen bemanning en teruggave van het schip hebben tot niets geleid.

De inspecteur-generaal van politie en tevens vice-voorzitter van de NLC (nationale bevrijdingsraad), J.W.K. Harlley, vertelde op een persconferentie op 22 februari dat Nigeriaanse terroristen waren gearresteerd die de veiligheid van de staat in gevaar brachten. De grote hoeveelheden wapens en ammunitie, die in Accra waren gevonden, bleken volgens Harlley deels van Russische, deels van Amerikaanse oorsprong te zijn. Subversieve activiteiten zouden door Nkrumah worden georganiseerd vanuit Londen waar een vroegere ambtenaar van het Hoge Commissariaat, Boateng, een politieke partij, de *People's Progressive Front of Ghana*, had gevormd met steun van Thomas Hodgkin en Lord Brockway, die ontkend heeft. Volgens Harlley hadden kort na de staatsgreep op 24 februari 1966 de Sovjet Unie en China grote sommen gelds aan Nkrumah gegeven voor subversieve activiteiten in Ghana (£ 77 000 en £ 500 000 respectievelijk). Tass noemde deze beschuldiging 'vals en lasterlijk', een onderdeel van een officiële 'anti-Sovjet campagne'. Tass ontkende ook dat een Russisch schip gepoogd had wapens naar een Ghanese haven te vervoeren toen het samen met een Ghanese trawler eind januari werd aangehouden. Ook zou Cuba Nkrumah

helpen met geld en deskundigen in guerilla en sabotage. Op 7 maart maakte de politie in Accra bekend dat van de tien terroristen vier waren gearresteerd, die oorspronkelijk als Rhodesiërs naar Cuba waren gezonden voor opleiding in guerilla-tactiek om de toenmalige Nigeriaanse regering omver te werpen. Na de staatsgreep in januari 1966 waren zij naar Conakry doorgestuurd.

De eerste verjaardag van de militaire staatsgreep van 1966 werd op 24 februari gevierd. Generaal Ankrah kondigde een prijsstijging van cacao aan, amnestie voor verscheidene categorieën veroordeelden en vrijlating van vijftig personen uit beschermende bewaring. Dezelfde dag werd generaal-majoor E.K.Kotoka bevorderd tot luitenant-generaal en de brigade-generaal Ocran tot generaal-majoor. Een maand later werd kolonel Akwasi A.Afrifa bevorderd tot brigade-generaal.

De Ghanese orde van advocaten heeft in een memorandum aan de NLC op 3 maart verzocht om intrekking van het decreet dat militaire tribunalen de bevoegdheid geeft burgers op beschuldiging van subversieve activiteiten te veroordelen tot 25 jaar gevangenisstraf of tot de dood door de kogel, zonder recht op beroep. Ook werd het decreet van januari 1967 bekritiseerd dat openbaar eigendom beschermt en corruptie bestrijdt met terugwerkende kracht tot januari 1962. De orde van advocaten toonde zich diep bezorgd over het feit dat Ghana opnieuw het primaat van het recht dreigde te ontkennen. Edward Akuffo-Addo en vier andere rechters van het Hof van Beroep hebben de regering gevraagd decreet no. 93 in te trekken waarin op gezag van de procureur-generaal detentie langer dan 28 dagen mogelijk wordt. Decreet 93 wordt beschouwd als een afwijking van de gangbare beginselen van het strafrecht.

Dr. Kofi Busia, voorzitter van de politieke commissie, heeft in een lezing op 30 maart

verklaard dat een spoedige terugkeer naar een burgerregering in Ghana gewenst is. Volgens hem is de neiging tot staatsgrepen inherent aan militaire regimes en is het Ghana van nu vruchtbaarder voor subversieve activiteiten dan een jaar geleden na de val van Nkrumah. Ernstige geschillen tussen de heersers ontstaan bij militaire regimes die te lang aan de macht blijven en berucht zijn voor hun instabiliteit. Volgens Busia staat het volk doorgaans sceptisch tegenover de pretentie dat een militaire regering stabiliteit of democratie brengt. De *Ghanaian Times* beschuldigde daarop Busia een burgerregering te wensen omdat hij zelf de macht wil. Dergelijke politici zijn volgens het blad gevaarlijk voor Ghana. De *Sunday Star* van 2 april stelde voor het verbod van politieke partijen en politieke activiteiten op te heffen. Inhakend op de verklaring van kolonel Afrifa eind maart dat terugkeer naar een burgerregering pas mogelijk is als de Ghanezen voldoende onderwezen zijn over de politieke rechten, stelt het blad dat politieke partijen en instellingen de enige manier zijn om die rechten te onderwijzen.

De bankrekeningen, eigendommen en belangen van oud-president Nkrumah, zijn vrouw Fatiah, zijn zoon Gorkeh, zijn dochter Kasma Yaaba en zijn moeder Elisabeth Nyaniba zijn aan de staat overgedragen aldus decreet 154 van de NLC dat 7 april bekend werd gemaakt. Krachtens hetzelfde decreet moeten elf vroegere ministers die vermoedelijk betrokken waren bij de aankoop door de staat van de Leventis-handelsonderneming £ 1 miljoen terugbetalen. Ook Nkrumahs kok moet, samen met Genoviva Marais (die vorig jaar werd verbannen) en 29 andere personen £ 94 727.11sh.10d terugbetalen die ten onrechte van de regering Nkrumah waren verkregen.

Op een vergadering in Parijs van het Inter-

nationale Monetaire Fonds, Frankrijk, Canada, Denemarken, Italië, Japan, Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, West-Duitsland, OECF, International Bank for Reconstruction and Development, en United Nations Development Program op 11 en 12 april is geen definitieve overeenstemming bereikt over de terugbetaling van Ghana's schulden, maar

naar verwachting zullen bilaterale besprekingen een oplossing brengen.

De eerste in Ghana geproduceerde aluminium kwam op 12 maart op de wereldmarkt toen 250 ton in Tema werd geladen voor Engeland. De Valco-smelterij in Tema zal tezijntijd 103 000 ton aluminium per jaar produceren en electriciteit van Akosombo afnemen.

mislukte staatsgreep – een symptoom?

De waarschuwing van dr.Kofi Busia op 30 maart, dat de neiging tot staatsgrepen inherent is aan militaire regimes, bleek achteraf een betrouwbare voorspelling te zijn want op 17 april grepen enkele legerofficieren naar de macht. Ook Busia's opmerking, dat Ghana een jaar na de val van Nkrumah vruchtbaarder is voor opstanden dan in 1966, bleek de roos getroffen te hebben.

De leiding van de mislukte staatsgreep van 17 april berustte bij luitenant Sam Arthur, die met een 120 man sterk verkenningeskader uit Ho naar Accra trok met het doel de leden van de regering te vermoorden. Generaal Ankrah wist uit Christiansborg Castle te ontkomen, maar de bewoner van Flagstaff-house, de 40-jarige luitenant-generaal Emmanuel K.Kotoka werd doodgeschoten op vrijwel dezelfde wijze als hij vorig jaar generaal Charles Barwah doodschoot. Om tien uur 's morgens (vier uur na het begin van de staatsgreep) kondigde de vice-voorzitter van de Nationale Bevrijdingsraad, J.W.K.Harley, via de heroverde radio aan dat de staatsgreep was bedwongen, de leiders gevangengenomen waren en de muiters waren ontwapend. Op 9 mei werden de 27-jarige luitenants Sam Arthur en Moses Yeboah terechtgesteld op een militaire schietbaan bij Accra in tegenwoordigheid van ongeveer 20 000 mensen. Zij hadden tegenover het zeskoppige militaire tribunaal dat van 28 april tot 5 mei zitting hield verklaard niet schuldig te zijn aan de zes punten van de aanklacht van subversieve activiteiten. Hun mede-beklaagde, tweede luitenant E.Osei Poku, werd tot 30 jaar gevangenis veroordeeld. De drie hoge officieren die volgens de eerste radiouitzending van 'operatie Guitaar-boy' de nieuwe militaire junta moesten vormen, bleken bij ondervraging niets met de staatsgreep te maken te hebben. Hun namen werden vermoedelijk als trekpleisters buiten hun medeweten gebruikt. Toch bestaat er de verdenking dat een groter aantal dan de drie veroordeelde officieren bij de staatsgreep was betrokken. Meer officieren ook dan de zeven die op 26 april in beschermende bewaring werden gesteld. Het kan haast niet anders dan dat de verrassende overplaatsingen van 2 mei iets te maken hebben met de staatsgreep, al was het alleen maar wegens de gebleken lacunes in het opperbevel. Zo werd generaal-majoor C.C.Bruce tot militair attaché in Washington benoemd en schout-bij-nacht David Hansen in dezelfde functie in Londen. Luitenant Arthur had aan zijn medeplichtigen verteld dat de staatsgreep werd uitgevoerd op gezag van majoor Achaab (oorspronkelijk misverstaan als majoor Acheampong). Ook de processen van Ussherfort en Burma Camp wijzen op meer verspreide ontevredenheid met het bewind van Ankrah.

Deze verklaarde op een persconferentie van 22 april niet te geloven dat Nkrumahs vroegere partij, de CPP, iets met de staatsgreep te maken heeft. Evenmin kon de staatsgreep gericht zijn geweest tegen de Ewe, want de gearresteerden kwamen uit alle belangrijke volken van Ghana, al waren de slachtoffers (behalve Kotoka ook de kapiteins A.K.Avevor, C.Y.Borkloe en sergeant Osei Grushie) wel allen Ewe. Tenslotte verklaarde Ankrah dat voor de staatsgreep geen duidelijke motieven bestonden. Maar Arthur verhaalde voor het tribunaal dat hij gedreven was door haat voor de Nationale Bevrijdingsraad uit ontevredenheid over de promotie. De legerleiding was topzwaar met teveel opperofficieren, waaronder een aantal jongeren, die de promotie van de lagere officieren belemmerden. Als tweede motief noemde hij dat de NLC de staatsgreep van 24 februari 1966 had verraden door zelf teveel rijkdommen te vergaren. Deze militaire ontevredenheid vindt zijn tegenhanger onder de burgerij. Daar ligt de oorzaak van de ontevredenheid bij de bezuinigingsmaatregelen van het bewind Ankrah, de instelling van militaire tribunalen, stopzetting van de bouw aan projecten en verkoop van staatsondernemingen, waardoor de werkloosheid sterk is toegenomen. Ook wordt de militaire regering verweten zich te weinig in te spannen voor de terugkeer naar een burgerregering. Dit alles heeft weinig of niets te maken met de officiële beschuldiging aan het adres van Nkrumah en Guinee (evenals aan de Sovjetunie, China en Cuba) als aanstichters van de onrust. Nu steeds meer stemmen opgaan voor terugkeer naar een burgerregering en de Bevrijdingsraad daar weinig voor blijkt te voelen, hangt de stuntelige 'operatie Guitaar-boy' niet meer los in de lucht, maar wordt een symptoom van de verzwakking die het bewind-Ankrah nu ondergaat.

klr

Guinée Op 1 maart is een belangrijke wijziging in de samenstelling van de regering aangebracht. Deze telt nu twintig ministers en vijf staatssecretarissen. Drie nieuwe ministeries zijn gevormd, één bij het presidium van de republiek, één voor openbare werken en één van financiële controle. Diallo Moktar, die hoge commissaris voor jeugd- en sportzaken was, is het enige lid van de oude regering die niet in de nieuwe zitting heeft. Nieuw benoemd zijn El Hadj Fofana Mamadou als minister voor Guinée Maritime, Diallo Ousmane als minister van financiële controle en Touré Mamouna als staatssecretaris voor jeugd-zaken en volkscultuur.

Het in Dakar verschijnende rooms-katholieke weekblad *Afrique Nouvelle* wijst er op dat, hoewel deze wijzigingen geen politiek maar een technisch karakter hebben, zij toch er op

duiden dat de technische bekwaamheid van groter betekenis wordt geacht dan politieke belangen. 'De tijd is voorbij', zo schrijft dit blad, 'dat het politieke bureau in feite het land regeerde'.

Op 6 april heeft radio Konakry een communiqué uitgezonden van het ministerie van buitenlandse zaken waarin medegedeeld werd dat de kustwacht een schip uit Ivoorkust in de Guinese wateren had aangehouden. Het schip zou in dienst hebben gestaan van de organisatoren van een complot dat tot doel had ex-president Nkrumah van Ghana te ontvoeren.

Een aantal personen, waaronder de directeur van de staatsonderneming Guinexport, is gearresteerd op beschuldiging van verduistering van overheidsfondsen en van deviezen-smokkel.

Op 1 mei heeft president Sékou Touré in een

radioboodschap verklaard dat de geestelijkheid binnen een maand geafrikaniseerd moet worden. De niet-Afrikaanse geestelijken die op 1 juni hun ambt nog niet aan een Afrikaan hebben overgedragen zullen over de grens worden gezet. Deze maatregel heeft voornamelijk betrekking op rooms-katholieke geestelijken. In Guinee bevonden zich op 1 mei twee bisschoppen van Zwitserse nationaliteit, 73 voornamelijk Franse priesters en 55 voornamelijk Franse zusters. Zij hadden allen sinds enkele dagen huisarrest nadat hun spionage was verweten omdat zij hadden geprotesteerd tegen het gebrek aan voedsel voor de bevolking.

De Guinese ambassadeur te Bonn, Naby Youla, die ook minister van voorlichting en ambassadeur te Parijs is geweest, heeft zijn post verlaten en zich in Parijs gevestigd. Hij verklaarde het bewind van president Sékou Touré niet langer te willen dienen.

Ivoorkust Ter gelegenheid van de begrafenis van mevrouw Kimou M'Bra, de tante van moederszijde van president Houphouët-Boigny, zijn op 11 mei de laatste politieke gevangenen in vrijheid gesteld. Het zijn Jean-Baptiste Mockey, Kacou Aoulou, Camille Gris, Koné Ahmadou, Jean Bany, Ladj Sidibé en Anaky Paul. Zij waren in 1963 ter dood veroordeeld wegens samenzwering tegen de staat. In 1966 was hun straf in gevangenisstraf gewijzigd.

De begrafenis van Kimou M'bra, die in november 1966 was overleden, heeft in traditionele stijl plaatsgevonden en is tot een nationale gebeurtenis uitgegroeid. De presidenten van Mali en Niger waren naar Yamoussoukro gekomen om de plechtigheid bij te wonen. Hoewel president Houphouët-Boigny zich tegenstander van zulke kostbare ceremoniën heeft getoond, meende hij toch hier niet anders te kunnen handelen zolang er geen wet is die er paal en perk aan stelt. Na de

dood van zijn moeder in 1936 heeft Kimou M'bra haar plaats ingenomen en is de president tot grote steun geweest. Hoewel zij veel veranderingen had aanvaard had zij vastgehouden aan een traditionele begrafenis.

Nadat de nationale raad van de Parti Democratique de la Côte d'Ivoire (PDCI) had besloten de politieke gevangenen in vrijheid te stellen verklaarde de president dat het de bedoeling was geweest hen bij een andere gelegenheid de vrijheid te hergeven. Toen echter de begrafenis-ceremoniën tot een nationale manifestatie werden en ook de echtgenoten van de gevangenen naar Yamoussoukro waren gekomen, meende hij, in de geest van solidariteit en vergeving die de traditionele begrafenis kenmerkt, te moeten handelen en het politieke bureau en de nationale raad om hun vrijlating te moeten verzoeken.

Liberïë President W.V.S. Tubman is op 2 mei voor zijn zesde ambtstermijn gekozen.

In de tweede helft van februari heeft het Liberiaanse parlement de begroting voor 1967 van meer dan 50 miljoen dollar (een van de grootste in Liberïë's geschiedenis) aanvaard. De staatsuitgaven zullen bijna 37 miljoen dollar bedragen. De president werd gemachtigd om bezuinigingsprogramma's door te voeren door inkrimping van salarissen, toelagen en projecten, mits de normale werkwijze van de regering niet wordt belemmerd.

Bij de Internationale Arbeids Organisatie in Genève zijn klachten ingediend tegen de Liberiaanse regering voor het gevangenhouden van vakbondsleiders zonder vorm van proces en voor het gebruik van leger en politie om stakingen te breken. Volgens een perscommuniqué van de Internationale Confederatie van Vrije Vakverenigingen (ICFTU) is sinds 1963 vrijwel ieder jaar een vakbondsleider gearresteerd en zonder vorm van proces gevangengehouden, terwijl bijna iedere sta-

king door leger en politie werd uiteengeslagen. Volgens het blad *Liberian Age* van eind februari zijn de beschuldigingen onjuist want de vakbondsleiders hebben niet voldoende gevoel voor verantwoordelijke leiding getoond. Een redacteur van dit blad, Aston King, werd in dezelfde tijd vrijgelaten na acht maanden detentie op beschuldiging van verraad, samen met een verslaggever en een vroegere rechter

want de regering besloot geen vervolging in te stellen.

Liberië is de grootste zeevarende staat geworden met 21 502 000 ton in 1966 tegen 19 332 000 in 1965. Een groot deel van de schepen die onder Liberiaanse vlag varen is het eigendom van buitenlanders, voornamelijk Amerikanen en Grieken.

zesmaal president

De vrijmetselaar en Methodisten leken-prediker, William Vacanarat Shadrach Tubman, werd op 2 mei voor een zesde ambtstermijn als president gekozen door 566 684 van de ongeveer 700 000 stemgerechtigde Liberianen. Zijn vice-president, William Tolbert, kreeg 565 162 stemmen. Tubman en Tolbert werden tijdens de 31ste nationale conventie van de True Whig Party (die een beroep deed op het volk waakzaam te zijn tegen subversieve elementen) op 21 februari kandidaat gesteld. Tegenkandidaten zijn niet meer voorgekomen sinds de verkiezingen van 1951, toen Dudwho Twe (een leider van de Kru) een oppositie-verkiezingscampagne organiseerde, maar van verraad werd beschuldigd en het land moest ontvluchten.

Tubman, die de achttiende president is sinds Liberië in 1822 werd gesticht, wordt op 29 november 72 jaar en begint op 1 januari 1968 aan zijn zesde ambtstermijn als president – zijn eerste begon in 1944. Hij werd in 1895 geboren in Harper (Maryland, Oost-Liberië) als zoon van Alexander Tubman (voormalig voorzitter van het Huis van Afgevaardigden en Methodistenprediker), wiens voorouders in 1834 van Georgia naar Liberië emigreerden, en van Elisabeth Rebecca Barnes, die de Verenigde Staten pas in 1872 verliet. William Tubmans vrouw, Antoinette Padmore, is een kleindochter van de vroegere president Arthur Barclay. Zij hebben twee dochters en drie zoons, waarvan een, 'Shad', hoofd is van het 'cabinet office' en de twee andere aan de universiteit van Edinburgh studeren.

Van 1913 tot 1917 was Tubman onderwijzer en daarna advocaat. In 1923 werd hij voor de True Whig Party, die eigenlijk sinds 1870 vrijwel zonder oppositie regeert, als jongste lid van de tien-man sterke senaat gekozen. Van 1937 tot 1944 maakte hij carrière bij de rechterlijke macht, die hij verliet als lid van het Opperste gerechtshof.

Aan Tubman, die het defensieve nationalisme van de Americo-Liberianen (die slechts één procent van de bevolking uitmaken, maar het grootste deel van de sleutelposities en van de zetels in het parlement bezetten) vertegenwoordigt, wordt de eer gegeven de afhankelijkheid van het land van de Verenigde Staten (met name de Firestone compagnie) enigszins verminderd te hebben. Door een soepeler beleid heeft hij de inspraak op het bestuur van de Liberiaanse volken, die voor 1945 niet in het parlement waren vertegenwoordigd, naast die van zijn eigen Americo-Liberiaanse bovenlaag vergroot, al is die nog buiten verhouding minimaal (meer dan de helft

van de kandidaten voor het parlement waren in de laatste verkiezingen Americo-Liberianen), en al wordt iedere poging tot democratisering met harde middelen de kop ingedrukt, zoals onder andere blijkt uit het streng gehandhaafde stakingsverbod.

klr

Mali De Malische frank is gedevalueerd. De minister van financiën, Louis Nègre, heeft op vrijdagavond 5 mei aangekondigd dat met ingang van 6 mei de Malische frank de helft van zijn waarde zou verliezen. Honderd Malische frank zijn nu 1 Franse frank waard. Na te hebben betoogd dat de onafhankelijkheid van de Malische frank een grote rol had gespeeld in de ontwikkeling van het land, ging de minister nader in op de oorzaken van de verslechtering van de economische situatie. Als voornaamste oorzaak noemde hij de clandestiene uitvoer van vee en vis en de invoer van gesmokkelende goederen. Hieraan zal door de devaluatie en de inwisselbaarheid van Malische frank met frank CFA een einde komen. Het politieke bureau van Union Soudanaise RDA heeft op 6 mei de devaluatie besproken en gaf daarna een verklaring uit waarin er op werd gewezen dat deze devaluatie niet aan het land was opgedrongen maar door de regering was genomen in het belang van het volk.

Begin maart heeft het politieke bureau besloten een generale staf van de volksmilitie te stichten. De sterkte van de volksmilitie zal op 10 000 man worden gebracht.

Nigerië Overste Odumegwu Ojukwu, gouverneur van Oost-Nigerië, zei op 25 februari in een radiotoespraak dat over de Aburi-conferentie geen compromis mogelijk was. Als de regering in Lagos niet voor 31 maart uitvoering geeft aan de besluiten van Aburi, zo dreigde Ojukwu, zal Oost-Nigerië eenzijdig tot uitvoering overgaan.

In antwoord hierop zei de voorzitter van de opperste militaire raad, Yakubu Gowon, op

4 maart in een toespraak tot de hoofden van diplomatieke missies in Lagos dat pogingen om het land uiteen te doen vallen met geweld zouden worden onderdrukt, al was in Aburi overeengekomen dat geen geweld zou worden gebruikt voor de oplossing van de tegenwoordige crisis.

Op 14 maart zei Gowon op een persconferentie dat wellicht drastische actie nodig zal zijn als Ojukwu doorgaat te provoceren. (Diezelfde dag was Oost-Nigerië vertegenwoordigd op een vergadering van juristen die in Benin bijeenkwamen om een ontwerp-decreet over de besluiten van Aburi op te stellen). Gowon zei verder dat Ojukwu's stelling als zouden het Westen en het Midden-Westen van Nigerië het met Oost-Nigerië eens zijn, onjuist is, en dat het beste stelsel voor Nigerië een stabiele federatie met meer dan vier staten en gelijkheid in het centrum zou zijn.

In een witboek van 16 maart stelt de Oost-nigeriaanse regering dat slechts een fiscale regeling zal worden aanvaard, die aan iedere deelstaat het beheer over de eigen rijkdommen geeft, omdat Oost-Nigerië het grootste slachtoffer is van de recente onlusten en de meeste vluchtelingen heeft moeten opnemen. De plotselinge bevolkingstoename met 1.8 miljoen vormt een economische bedreiging aldus het witboek, dat verder als reden voor de eis eigen rijkdommen te willen beheren aanvoert het gebrek aan federale bewegingsvrijheid voor de inwoners van Oost-Nigerië die niet meer gebruik kunnen maken van hun recht vrijelijk te reizen, te wonen of te werken waar dan ook in Nigerië. Het witboek kondigde aan dat na de 21ste maart een federaal decreet of algemene maatregel van bestuur slechts zal

worden erkend indien in overeenstemming met de besluiten van Aburi. Op 17 maart werd in Lagos een nieuw constitutioneel decreet (van toepassing op de hele federatie) afgekondigd, de Constitution (Suppression and Modification) Decree 1967, ter vervanging van alle voorgaande constitutionele decreten (met name no. 1 van 17 januari 1966). Ojukwu, die niet aanwezig was geweest op een vergadering van de opperste militaire raad in Benin van 9 en 10 maart, wees het nieuwe decreet af. De nieuwe bepaling omvat:

1 alle wetgevende en uitvoerende macht berust bij de opperste militaire raad,

2 voor de wetgeving over een groot aantal zaken is overeenstemming van alle vier militaire gouverneurs en van de voorzitter vereist,

3 sommige bevoegdheden kunnen worden uitgeoefend zonder eenstemmigheid, voornamelijk bij kwesties die het uitroepen van de noodtoestand betreffen. Ook kan de opperste militaire raad wetten in een deelstaat opschorten als daardoor de uitoefening van het uitvoerende gezag van de federatie wordt bemoeilijkt,

4 de voorzitter van de opperste militaire raad is tevens opperbevelhebber van het leger.

Op 23 maart bracht een Ghanese missie van drie man een bezoek aan Ojukwu met een boodschap van generaal Ankrah. Op 26 maart vloog Ojukwu naar Accra in verband met Ankrah's poging Ojukwu te bewegen zijn standpunt ten aanzien van de besluiten van Aburi te wijzigen. (Diezelfde dag kwamen de civiele adviseurs van de regionale militaire gouverneurs in Benin bijeen, waar ook Oost-Nigerië door Sir Francis Ibiam was vertegenwoordigd).

Op 27 maart vond in Onitsha een ontmoeting plaats tussen kolonel Adebayo, commodore Wey (marine) en de plaatsvervangend inspecteur-generaal van politie met Ojukwu. Dezelfde dag bezocht overste Ejoor, gouverneur

van het Midden-Westen, Enugu. Op 29 maart vond een ontmoeting plaats tussen de secretarissen-generaal van de ministeries van financiën en de procureur-generaal.

Op 30 maart vergaderde de opperste militaire raad in Lagos zonder Ojukwu. Overste Ejoor verklaarde de dag daarop in Benin dat besloten was secessie niet met geweld te beantwoorden.

Op 31 maart kondigde Ojukwu in Enugu een edict af dat alle federale inkomsten in Oost-Nigerië niet meer aan Lagos maar aan Enugu moesten worden afgedragen. Deze maatregel betrof niet de inkomsten uit olie, want deze worden via de Bank of England betaald. Het edict dat op 1 april van kracht werd betreft de PTT, de havens, de luchtvaart, de spoorwegen, de mijnbouw, de radio-omroep en de electriciteitsvoorziening. Gowon verklaarde diezelfde dag dat het edict onconstitutioneel was.

Op 4 april werden om 'zuiver economische redenen' de vluchten van de Nigeriaanse luchtvaartmaatschappij op Oost-Nigerië gestaakt. Een andere stap in de richting van een economische blokkade van Oost-Nigerië was volgens radio Enugu, de weigering van de federale autoriteiten de douanegoederen bestemd voor Oost-Nigerië in Lagos vrij te geven. Op 5 april werd in Port Harcourt een DC-3 van de Nigeriaanse luchtvaartmaatschappij in beslag genomen. Daags daarna verbood het federale ministerie van vervoer in Lagos alle vluchten op Oost-Nigerië door particuliere chartermaatschappijen (Aerocontractors heeft veertien vliegtuigen, waarvan vier in Oost-Nigerië zijn gestationeerd, en Pan-African Airlines heeft 22 toestellen in Lagos en vijf helicopters in Benin). Op 10 april maakte de opperste militaire raad bekend dat alleen nog Lagos en Kano voor douanevliegverkeer met het buitenland open zijn.

Op 6 april werd door de regering in Lagos ont-

kend dat de federale schulden aan Oost-Nigerië meer dan tien miljoen pond sterling bedragen. (Volgens de secretaris-generaal van het ministerie van financiën in Enugu, Oti, had zijn federale collega, Abdul Atta, tijdens hun ontmoeting in Ghana op 5 april toegegeven dat de schuld aan Oost-Nigerië 120 miljoen gulden bedroeg).

Op 18 april werd in Enugu een edict uitgevaardigd waarbij tien statutaire corporaties die in Oost-Nigerië werkzaam zijn, door de regering Ojukwu werden overgenomen. Een dag later maakte 'radio Oost-Nigerië' bekend geen nieuws meer te zullen uitzenden dat afkomstig is van de Nigeriaanse radio-omroep (NBC).

Op 22 april besloot de opperste militaire raad (zonder Ojukwu bijeen in Benin) dat voor het behoud van de federatie nieuwe deelstaten in het leven moesten worden geroepen als basis voor politieke stabiliteit. Behalve nationaal economisch herstel en zuivering van corrupte invloeden is een nieuwe grondwet nodig. Verkiezingen onder toezicht van de opperste militaire raad moeten dan terugkeer naar een burgerregering mogelijk maken. Besloten werd de verdaagde constitutionele conferentie niet later dan 5 mei bijeen te roepen en te eisen dat, uitgaande van de resultaten bereikt op 1 oktober 1966, het werk niet later dan 2 juni 1967 is voltooid. Voor 1967 en 1968 is een werkschema opgesteld zodat begin 1969 verkiezingen kunnen worden gehouden en terugkeer tot burgerregeringen kan worden geëffectueerd.

Dezelfde dag maakte Radio Oost-Nigerië bekend dat in Benin een memorandum was besproken over de diplomatieke, economische en militaire maatregelen tegen Oost-Nigerië.

Aburi was voor niets

Oost-Nigerië zal zich alleen afscheiden na een aanval of een blokkade verklaarde overste Odumegwu Ojukwu nog op 13 maart tegen de pers. Op 31 maart zou hij

Bij verdergaande secessiemaatregelen zou de grens met Kameroen worden afgesloten en het consulaat van Kameroen in Enugu gesloten. Economische sancties omvatten een verbod voor schepen – behalve olietankers – naar oostelijke havens te varen. De brug bij Onitsha zou worden gesloten. Op 26 april sprak Ojukwu van zijn inspanning om secessie te voorkomen. Hij had de week tevoren nog met Gowon overlegd over de noodzaak van een ontmoeting tussen alle militaire leiders over een nieuwe grondwet. Terzelfdertijd, aldus Ojukwu, was Gowon samen met zijn noordelijke aanhang bezig hun plan op te stellen voor de diplomatieke, economische en militaire wurging van Oost-Nigerië.

In diezelfde week trok de leider van de Yoruba, Obafemi Awolowo zich terug uit de constitutionele conferentie, die op het punt stond in Benin bijeengeroepen te worden. Awolowo weigerde verder mee te werken omdat de militaire regering te grote beperkingen had opgelegd, Oost-Nigerië zeker niet aanwezig zou zijn en omdat de aanwezigheid van noordelijke troepen in West-Nigerië en Lagos als een bezetting wordt gevoeld en van dat deel van Nigerië feitelijk een protectoraat heeft gemaakt. Sir Ibrahim Kashim, leider van de noordelijke delegatie, trok zich eveneens terug maar zonder opgave van redenen. Toen ook Lateef Jakande, leider van de delegatie van Lagos zich terugtrok werd de constitutionele conferentie weer voor onbepaalde tijd verdaagd.

(Bij het ter perse gaan van dit nummer op 30 mei werd bekend dat Oost-Nigerië zich heeft afgescheiden als de onafhankelijke republiek Biafra).

maatregelen tot verdere 'decentralisatie' nemen, maar volgens Ojukwu moesten deze niet verward worden met secessie. Daar heeft hij wellicht formeel gelijk in, maar zijn edict van 31 maart (dat alle federale inkomsten in Oost-Nigerië geïnd, niet langer aan Lagos, maar aan Enugu moeten worden betaald) heeft de Nigeriaanse middelpuntvlindende krachten versterkt. Daarmee is het resultaat van Aburi van 5 januari te niet gedaan. Dat is zeker niet voornamelijk Ojukwu's schuld, maar de weigering van Lagos de besluiten van Aburi uit te voeren, is hier de aanleiding toe, zoals ook blijkt uit de redenen die Oost-Nigerië opgaf voor zijn omstreden edict:

1 In Aburi was overeengekomen dat de gevluchte federale ambtenaren en werknemers lonen en salarissen uitbetaald zouden krijgen tot 31 maart 1967, hetgeen voor Oost-Nigerië niet werd uitgevoerd.

2 De definitieve volksverschuiving van ongeveer 1,8 miljoen vluchtelingen komt ten laste van de Oostnigeriaanse regering, die ook andere federale uitgaven moet dragen, terwijl de federale regering het grondwettelijk aandeel van Oost-Nigerië in de federale inkomsten nog niet had uitbetaald.

3 Samen met de andere sommen die de federale regering aan Oost-Nigerië heeft onthouden, is Lagos meer dan honderd miljoen gulden aan Enugu schuldig.

Gowon, die op 1 april verklaarde dat het Oostnigeriaanse edict onconstitutioneel is, heeft al herhaaldelijk gedreigd dat geweld zal worden gebruikt om secessieverschijnselen de kop in te drukken, maar heeft ook na het edict van 1 april zich beperkt tot een enkele economische tegenmaatregel. Dit kan misschien deels uit persoonlijke gematigdheid worden verklaard, maar waarschijnlijker wordt zijn gebrek aan doorvastheid tegen Ojukwu bepaald door de onwil van het Westen en het Midden-Westen tegen Enugu op te trekken. Dat die onwil voor Gowon gevaarlijk is, bleek in maart toen volgens betrouwbare (maar niet bevestigde) berichten de leider van de Yoruba, Obafemi Awolowo, een derde militaire staatsgreep heeft weten te voorkomen. Zo wordt Gowon in een situatie gemanoeuvreerd waarin hij ondanks het Noordelijke aandringen op krachtige maatregelen feitelijk niets kan doen, waardoor Oost-Nigerië verleid wordt tot steeds grotere *de facto* autonomie. Gowons enige mogelijkheid Oost-Nigerië binnen de federatie te houden ligt in de steun die hij van andere Afrikaanse regeringen kan verwachten. Deze diplomatieke en morele steun zou een preventieve werking kunnen hebben op Oost-Nigerië's afdrijven naar secessie.

Het ziet er naar uit dat Ojukwu daarvan niet erg onder de indruk komt nu hij wel militair numeriek zwakker staat, maar kwalitatief toch een te groot probleem blijkt voor een militaire oplossing. Aan de andere kant blijkt uit Ojukwu's besluit om de notulen van de Aburi-conferentie in boekvorm uit te geven (ook sinds maart in Oost-Nigerië verkrijgbaar op acht langspeelplaten) dat hij van zijn gelijk overtuigd is, maar ook dat hij de wereld ervan wil overtuigen dat het niet Oost-Nigerië's verlangen tot een zelfstandig staatsbestaan is dat de dreiging van secessie nabij brengt maar de koppige wil van Noord-Nigerië de federatie te blijven beheersen. 'Zodra Noord-Nigerië aanvaardt dat macht deelbaar is, bestaat er geen crisis meer', verklaarde Ojukwu op 13 maart. Ojukwu hamert daar steeds op omdat hij weet

hoezeer zeker in Afrika sinds de afscheiding van Katanga secessionisten worden gewantrouwd, vooral als het gebied dat zich af wil scheiden rijker is dan de rest van de nationale eenheid. Zo dreigen Ojukwu en Gowon te verstikken in het drijfzand van de haast onontkoombare desintegratie.

klr

Senegal Op 22 maart is een aanslag gepleegd op het leven van president Senghor. De dader was Moustapha Lo, gewezen secretaris van de Senegalese ambassade te Kairo, die in 1962 werd ontslagen. Hij pleegde de aanslag toen Senghor vertrok van de moskee waar hij de gebeden ter gelegenheid van het Aid el Kebir had bijgewoond. Lo werd onmiddellijk gearresteerd. De revolver waar hij de aanslag mee wilde plegen had hij gekregen van Amadou Moustapha Drame, de gewezen kabinetschef van Valdiodio Ndiaye, minister van binnenlandse zaken uit de regering van Mamadou Dia, die een gevangenisstraf van 20 jaar uitzit. De politie vond explosieven in de woning van Magoume Ndiaye, de gewezen kok van Valdiodio Ndiaye. De voorbereidingen voor de verkiezingen waarbij binnen de UPS (Union Progressiste Sénégalaise) kandidatenlijsten moeten worden samengesteld, hebben opnieuw tot ongeregeldheden geleid. In verschillende plaatsen raakten politieke tegenstanders met elkaar slaags. Zo zouden te Velingara een dode en verscheidene gewonden gevallen zijn. In een vergadering van de nationale raad van de UPS heeft presi-

dent Senghor op 13 mei over deze strubbelingen gesproken. Hij keerde zich tegen hen die de politiek voor de economie laten gaan waarbij hij onder politiek een '*politique politicienne*' zei te verstaan: de strijd van clans om zichzelf, familieleden en vrienden te bevoordelen. In dezelfde vergadering gaf de president de verzekering dat hij niet van plan is tot nationalisaties over te gaan. Hij resumeerde het economisch beleid dat hij zich voorstelt te voeren als volgt:

- 1 Volledige socialisatie van de landbouw door het algemeen invoeren van coöperaties.
- 2 De controle op banken, handel en industrie terwijl staatsbedrijven, bedrijven met staatsdeelname en coöperatieve bedrijven zullen worden gesticht.

- 3 Het invoeren in de drie laatstgenoemde van het winst- en rentabiliteitsprincipe.

Half maart is een detachement van het Portugese leger vanuit Portugees Guinee op Senegalees grondgebied doorgedrongen en heeft een tiental vluchtelingen uit Portugees Guinee die daar woonden met zich meegevoerd. Een soortgelijk incident zou zich op 2 maart hebben voorgedaan.

Sierra Leone: twee staatsgrepen in drie dagen

Zoals te verwachten was heeft Sir Albert Margai niet kunnen verkroppen dat de uitslag van de verkiezingen een bevestiging van de groeiende ontevredenheid met zijn regering was. Hij liet door zijn vertrouweling, brigade-generaal David Lansana, de gouverneur-generaal Sir Henry Lightfoot-Boston en de nieuw benoemde minister-president, Siaka Stevens, arresteren. Twee dagen later zaten Margai en Lansana zelf gevangen toen jonge officieren de macht grepen.

Bij de afsluiting van de kandidatenlijsten bleek op 27 februari dat Sir Albert Margai, zijn broer Sam, de minister van buitenlandse zaken Maigore Kallon, de minister van financiën Robert King, Sahr Yeya Kpakima en paramount chief Alhaji Balansana Mara II, zonder tegenkandidaten herkozen werden verklaard. Aangezien geknoei werd

vermoed (en later ook werd aangetoond) braken in verschillende districten relletjes uit, waarna Margai op 1 maart en de daaropvolgende dagen de noodtoestand uitriep in bepaalde delen van het land.

Op 17 maart vonden de verkiezingen plaats voor zestig van de 66 gewone parlementsleden en op 21 maart voor de twaalf zetels die gereserveerd zijn voor de traditionele heersers. Siaka Stevens en Albert Margai maakten beiden aanspraak op een aantal zetels, waarvan op 21 maart nog geen officiële uitslag was. De SLPP had die dag 27 zetels (onafhankelijken die zich later voor de SLPP zouden uitspreken uitgezonderd) gewonnen en de APC 32. Al maakte Margai voor zijn SLPP aanspraak op vijf onafhankelijke zetels, duidelijk was het vooral in Freetown (waar de APC van Stevens alle zes zetels had gewonnen) hoezeer Margai het vertrouwen van Sierra Leone had verloren. Niet alleen was het totaal aantal stemmen voor de APC groter dan voor de SLPP, maar ook had Margai's partij zich nationale ontstemming op de hals gehaald door het geknoei met de verkiezingen.

De gouverneur-generaal, die eerst nog vergeefs had geprobeerd Margai en Stevens tot een nationale regering over te halen, benoemde en beëdigde Siaka Stevens als de nieuwe minister-president. Onmiddellijk na de ceremonie werden Stevens en Sir Henry door brigade-generaal Lansana onder huisarrest gesteld. Lansana beweerde dat hij in overeenstemming met de grondwet handelde omdat de uitslag van de twaalf zetels voor de traditionele heersers een overwinning voor de SLPP betekende. Al is het waar dat naar goed gebruik de stamhoofden de regering steunen, dat wil nog niet zeggen dat zij al vóór de regeringsvorming tot een der partijen gerekend mogen worden. De relletjes, die daarna op 21 maart in Freetown uitbraken, kostten aan vier personen het leven. Volgens Stevens handelde Lansana in opdracht van Margai. Later zou blijken dat Margai wel bereid was aan een nationale coalitie-regering mee te werken, maar dat Lansana het afraaide. Toen de uitslag van de verkiezingen voor de twaalf zetels van de traditionele heersers op 23 maart bekend werd, bleek dat de SLPP en de APC ieder 32 zetels hadden en dat de resterende twee zetels door onafhankelijken werden bezet. Daarop nam een groep legerofficieren hun vroegere commandant Lansana en de vroegere minister-president Margai gevangen.

Een Nationale Hervormingsraad (NRC) werd opgericht onder leiding van overste Ambrose T.Genda, bij de kinderen bekend als Oom Ambrose van de televisie. Genda die na een ruzie met Sir Albert Margai te werk was gesteld in New York, verklaarde verrast te zijn door het nieuws. Op weg naar Sierra Leone, hoorde hij echter op 27 maart dat in zijn plaats overste Andrew Juxon-Smith was benoemd, die ten tijde van de staatsgreep in Engeland verbleef. Deze wijziging was noodzakelijk gebleken om het regionale evenwicht in de NRC te handhaven – elk der vier districten kreeg twee leden. De zes legerofficieren en de twee officieren die tesamen de NRC vormen zijn: overste Juxon-Smith (NRC, financiën, binnenlandse zaken en mijnwezen, rechtspraak, verdediging, interne veiligheid en politie), William Leigh, hoofdcommissaris en vice-voorzitter van de NRC, (buitenlandse zaken), majoor Charles Blake (handel, industrie en landbouw), majoor B.I.Kai-Samba (transport, verbindingen en openbare

werken), majoor S.B.Jumu (gezondheidszaken), majoor Abdul Turay (onderwijs) en de plaatsvervangend hoofdcommissaris Alpha Kamara (sociale zaken). Het achtste lid dat later werd benoemd is kapitein S.J.E.Foyah. De verdeling doet wat wonderlijk aan want het leger van ongeveer duizend man heeft slechts vier topofficieren en vier majoors, terwijl de politie numeriek twee keer zo sterk is en bovendien voor de verkiezingen beter stond aangeschreven dan het leger.

Op 3 april werd brigade-generaal Lansana vrijgelaten, uit het leger ontslagen en naar Amerika 'in ballingschap' gestuurd. Een dag later werd de staat van beleg opgeheven en verklaarde overste Juxon-Smith dat Sir Henry Lightfoot-Boston in zijn ambt van gouverneur-generaal was geschorst en in afwachting van zijn pensioen met diplomatieke status in het buitenland zou verblijven. Op 11 april werden Margai en Stevens vrijgelaten, waarna zij tot begin mei huisarrest kregen. Margai deed via de radio een beroep op zijn volgelingen de NRC te steunen. Stevens weigerde een dergelijke oproep te doen omdat op 1 mei acht van zijn aanhangers waren gearresteerd en omdat de NRC weigerde hem als minister-president te erkennen.

Volgens de eigenlijke leider van de staatsgreep, majoor (later overste) Charles Blake, was de staatsgreep uitgevoerd omdat 'de houding van de brigade-generaal niet gericht was op de vestiging van een nationale regering maar om Sir Albert Margai aan te stellen als minister-president'. Voor vele inwoners in Sierra Leone is de staatsgreep niet te vergelijken met die van Ghana en Nigerië vorig jaar. Naar hun mening is een democratisch verkozen regering opzij gezet en niet een corrupte en despotische regering. Vooral in Freetown wordt gevoeld dat Stevens en de APC een duidelijke morele overwinning hadden behaald en dat de militaire staatsgreep een nieuwe regering verhinderd heeft de corruptie van de oude aan te tonen.

De grondwet werd opgeschort, de politieke partijen en het huis van afgevaardigden ontbonden en alle politieke activiteiten verboden. Een nieuwe grondwet moet worden voorbereid door een Nationale Burgeradviesraad, waarvan zowel Margai als Stevens zijn uitgesloten. Van de 22 personen, die de uitnodiging van de NRC zitting te nemen in deze raad hebben aanvaard, zijn twee vroegere ministers, de vice-kanselier van de universiteit, dr.Davidson-Nicol en de rector van Njala-universiteit, dr.S.T.Maturi, vijf vroegere politici, zes stamhoofden, een vakbondsleider en een werkgever. Volgens Juxon-Smith zal het pas eind 1968 mogelijk zijn de macht weer over te dragen aan een burgerregering.

klr

moslim en christen

De nieuwe machthebber van Sierra Leone overste Andrew Juxon-Smith liet zich op 4 april bevorderen tot kolonel omdat voor militairen gelijkheid in rang tot een impasse leidt. Met zijn wandelstok, zijn zwierige vlinderdasje en Touré-muts, ziet de kleine gezette Juxon-Smith er niet bepaald martiaal uit. Hij werd 35 jaar geleden geboren als tweede van negen kinderen, maar is feitelijk de oudste want zijn oudere broer overleed jong. Ondanks zijn Creolennaam is Juxon-Smith van gemengde afkomst. Zijn vader is Mandingo (maar heeft ook Sherbro-voorouders) terwijl zijn moeder Mende is (maar zijn grootvader van moeders kant was gedeeltelijk Creool, gedeeltelijk

Mende). Zijn Mandingo-oom die hem in zijn jeugd veel beïnvloedde, was getrouwd met een Temne. Juxon-Smith moet niets van 'stam' hebben en de NRC heeft dan ook besloten dat op alle regeringsdocumenten het woord 'stam' vervangen moet worden door het woord 'nationaliteit'. Juxon-Smith deed in 1950 eindexamen op de Methodist Boys High School in Freetown, met hoge cijfers voor de Geschiedenis van het Britse Rijk en bijbelkennis. Vijf jaar later ging hij als kadet-officier naar het Britse Sandhurst. In 1964 trouwde hij met een gediplomeerd verpleegster, die hem vorig jaar mei een zoontje schonk. Zijn huwelijk werd Islamitisch en Christelijk ingezegend want hij verklaart zowel Moslim als Christen te zijn. Op zijn bureau liggen de bijbel en de Koran. Vrijdags gaat hij naar de moskee en zondags naar de kerk. Op 30 maart sprak hij met een aantal geestelijken en zei: 'Ik ben een vertegenwoordiger van Sir Milton (Margai) die niets deed zonder de hulp van God'. Juxon-Smith die enigszins mystiek fatalistisch aangelegd heet te zijn, vroeg de geestelijken als 'teken van zijn diep godsdienstig gevoel' een erediensdienst te houden bij het graf van Sir Milton, de eerste minister-president van het onafhankelijke Sierra Leone. Behalve Sir Milton is wijlen Sir Winston Churchill een van de helden van Juxon-Smith (die niet rookt, weinig drinkt, van dansen en van filosofie houdt). Hij zei op een persconferentie op 29 maart dat de gemeenschappelijke vijand niet armoede, ziekte en onwetendheid is, maar corruptie, omkoperij en nepotisme. Juxon-Smith beloofde het aanzien en de status van de traditionele heersers te vergroten, waarschuwde tegen illegale activiteiten, die met de dood door de kogel zullen worden gestraft en achtte uitbreiding van het leger noodzakelijk. **klr**

Togo Luitenant-kolonel Eyadema heeft op 14 april het nationale verzoeningscomité, dat na de staatsgreep van 13 januari was gevormd, ontbonden en een regering gevormd die uit twaalf leden bestaat. Zelf heeft hij de functie van president van de republiek en minister van nationale verdediging op zich genomen. Hij verklaarde in een radiouitzending dat hij hiertoe besloten had op verzoek van de meerderheid van de bevolking en om de binnenlandse vrede en de resultaten die in economie en bestuursaangelegenheden waren bereikt te consolideren. Hij herhaalde dat het leger bereid was de macht aan een civiele autoriteit over te dragen zodra vrede en verzoening zouden zijn bereikt. Eyadema deed een beroep op Frankrijk, West-Duitsland en de Verenigde Staten, economische hulp te verlenen en verklaarde zich voorstander van een liberale politiek. Op 24 april is president Eyadema

aan een aanslag ontsnapt. Een gendarme, Norbert Bakobosso, loste een schot op de president maar raakte hem slechts in de hand. Bakobosso is een familielid van commandant Bodjolle, de voormalige chef van de generale staf die wegens verschillende overtredingen gevangen zit. Op 5 mei is Bakobosso ter dood veroordeeld.

President Eyadema heeft op 8 mei een bespreking gehad met vertegenwoordigers van de vier politieke partijen: de Union des Populations Togolaises (UPT), de Juvento, de Mouvement Populaire Togolais (MPT) en het Comité de l'Unité Togolaise (CUT). Hij deelde hen mede dat hij besloten had de partijen te ontbinden omdat zij er niet in waren geslaagd de nationale eenheid te verwezenlijken. In plaats van te strijden tegen de onderontwikkeling heeft, aldus de president, iedere partij zodra zij aan de macht was er slechts

naar gestreefd de leiders van andere partijen te vervolgen en gevangen te nemen. Hij kondigde aan dat de regering een constitutioneel comité zal vormen en dat dit niet meer dan twee partijen zal toestaan. De vertegenwoor-

digers van de vier partijen verklaarden daarop dat zij de door de president voorgestelde verzoening accepteerden en dat zij ook de vorming van maximaal twee partijen aanvaardden.

midden-Afrika

Congo (Brazzaville) Op 9 april heeft de Confédération Syndicale Congolaise een resolutie aangenomen waarin zij aandringt op de nationalisatie van banken en industrieën die het eigendom van buitenlanders zijn. President Massemba-Débat heeft daarop verklaard dat zulk een resolutie slechts een wens is waarvan men moet onderzoeken of hij gerealiseerd kan worden. Hij verklaarde dat in Congo nationalisatie absoluut zinloos is. Vervolgens merkte hij op dat de Congoleser arbeider voor alles moet werken en vermijden een 'schreeuwer' te zijn.

Op 14 april zouden te Pointe Noire ernstige incidenten hebben plaatsgevonden tussen leden van de JMNR (Jeunesse du Mouvement National de la Révolution) en de politie. De incidenten, waarbij een twintigtal personen zouden zijn gedood, zouden zijn gevolgd op de arrestatie van enkele JMNR leden die provocerend waren opgetreden.

Congo (Kinshasa) President Mobutu heeft op 21 maart in Kisangani bekendgemaakt dat hij op 4 juni een nationaal referendum wil laten houden over de nieuwe grondwet: 'Wij hebben een revolutionair volk en een revolutionaire regering. Nu hebben wij een revolutionaire grondwet en een revolutionair parlement nodig'. Radio Kinshasa noemde op 29 maart het bestaande parlementaire systeem 'verouderd en een obstakel voor de vooruitgang... (gekozen) door een reeks goocheltoeren'. Dit parlement zal worden ontbonden zodra de nieuwe ontwerpgrondwet is goedge-

keurd. Tot aan het tijdstip van de verkiezingen in 1968 zal Mobutu bij decreet regeren. Volgens de nieuwe grondwet zal de president volledige uitvoerende macht hebben en aan het hoofd staan van de regering, de politie en het leger. De president zal de leden van de regering benoemen en ontslaan, evenals de provinciale gouverneurs en de hogere ambtenaren. Een eenkamer-parlement komt in de plaats van het tegenwoordige parlement (bestaande uit de kamer van afgevaardigden en de senaat) en zal Nationale Vergadering heten. President Mobutu, die dit op 8 april bekend maakte, kondigde tevens aan dat het aantal politieke partijen zal worden beperkt tot twee en dat de Nationale Vergadering voor vijf jaar zal worden gekozen, terwijl presidentsverkiezingen om de zeven jaar zullen worden gehouden (aan de eerste in 1970 zullen krachtens de nieuwe grondwet ook vrouwen deelnemen). De Nationale Vergadering zal bestaan uit ongeveer 300 leden (één vertegenwoordiger voor iedere 50 000 inwoners – tegen momenteel een voor iedere 100 000). Op 17 april werd bekendgemaakt dat de nieuwe regeringspartij onder leiding van Mobutu de naam 'Mouvement Populaire de la Révolution' zal hebben. Naast deze partij wenst Mobutu alle andere oppositiepartijen te laten versmelten tot een tweede nationale partij. Op 20 april maakte Mobutu bekend dat het aan alle buitenlandse persbureaus en binnenlandse bladen verboden was over nieuwe politieke partijen te berichten.

Op 28 april werd Mobutu officieel geïnstal-

leerd als leider van de MPR, nadat een dag tevoren het vrijwilligerskorps van de Republiek zich had ontbonden.

De vroegere minister-president Moïse Tshombe (in ballingschap in Madrid) werd op 13 maart bij verstek ter dood veroordeeld in Kinshasa wegens hoogverraad en activiteiten gericht tegen de veiligheid van de staat. Tegen dit vonnis, dat werd gewezen door een militair gerechtshof van drie leden, is geen beroep mogelijk maar gratie kan worden verleend door president Mobutu. Twee officieren die eveneens ter dood werden veroordeeld voor hun rol in de munitie in Kisangani in 1966 waren overste Ferdinand Tshimpola, hoofd van de voormalige Katangaanse gendarmerie, en kapitein Kalonda Moanda, die verantwoordelijk worden geacht voor de dood van kolonel Joseph Tsatshi. Twee andere officieren en een hoge ambtenaar kregen twintig jaar gevangenis. Tshombe's broer Thomas kreeg eveneens bij verstek vijftien jaar gevangenis. Eén beschuldigde werd vrijgelaten. De 47-jarige Moïse Tshombe verklaarde in Madrid nooit een oproep gekregen te hebben om voor de rechters te verschijnen, al werd op 7 maart bekend, dat de Congolese regering hem een gratis vliegtocht had aangeboden om zich te Kinshasa te verdedigen. Tshombe achtte de doodstraf niet rechtvaardig. Naar de openbare aanklager tijdens de openingszitting op 6 maart bekend maakte wordt een aanklacht tegen de nu ter dood veroordeelde Tshombe voorbereid in verband met de moord op Patrice Lumumba, eerste minister-president van Congo. De hoge commissaris voor planning en nationaal herstel, A. Nguvulu, werd op 11 april ontslagen wegens ongehoorzaamheid. Volgens radio Kinshasa had de hoge commissaris op 10 april een persconferentie gehouden zonder toestemming van Mobutu. Ook ministers hebben toestemming nodig van de president voordat zij een persconferentie

kunnen geven. Nguvulu had deze regel al drie keer overtreden.

Portugese patrouilles uit Noord-Angola hebben in februari twee keer de Congolese grens geschonden, aldus radio Kinshasa op 21 februari. Zij staken de rivier de Kwango over in het district Kigula in de provincie Bandundu. Eenmaal op Congolees grondgebied hadden de Portugese militairen de inwoners van naburige dorpen geterroriseerd en vele mannen, vrouwen en kinderen gedood. De Portugezen hadden 25 mannen meegenomen. In maart werd de Angolese spoorweg op 30 kilometer van het grensstation Teixeira de Souza vernield. Onder het rollend materieel dat teruggebracht moest worden naar Dilolo (het Congolese grensstation) bevonden zich ongeveer 130 goederenwagons uit Zambia en van de Gécomin. Op 31 maart berichtte radio Kinshasa dat de spoorlijn was vernield door vijanden van Congo. Een zagsman van het Portugese ministerie van buitenlandse zaken in Lissabon verklaarde op 3 april dat de herstelwerkzaamheden werden vertraagd door een aanval van terroristen. Drie dagen later werd het spoorwegverkeer dat drie weken had stilgelegen weer hervat. Op 8 april waarschuwde Portugal dat Congo en Zambia stappen moesten ondernemen om terreurdaden te voorkomen, want anders zouden voor de veiligheid van de passagiers langere herstelperiodes en langere onderbrekingen nodig zijn.

De laatste blanke huurlingen uit Zuidelijk Afrika kwamen op 30 april in Johannesburg aan. Veertig van hen dienden slechts twee maanden van de contractuele zes maanden, maar zij waren ten volle uitbetaald nadat Congo het besluit had genomen alle blanke huurlingen uit Zuidelijk Afrika af te danken. Op 17 februari werd aangekondigd dat overeenstemming (voorlopig voor 5 jaar) was bereikt tussen de Gécomin en de Société Générale

rale des Minerais de Belgique. De SGMGB zal diensten verlenen aan de Gécomin ter zake van productie, transport en verkoop van de mineralen, tewerkstelling van Europese technici en de uitvoering van programma's die worden opgesteld door Gécomin. SGMGB zal Gécomin betalen van de Afrikaanse uitvoerhaven in plaats van na acht tot twaalf maanden wachttijd. Congo stemde toe zijn eisen tegen de UMHK voor te leggen aan internationale arbitrage. Schadevergoeding voor de congolisatie tot een bedrag van 2½ miljard gulden is door Mobutu aanvaard. Op 20 februari maakte president Mobutu op een persconferentie in Kinshasa bekend dat de UMHK niet zal worden aanvaard in een consortium dat wordt opgericht voor de 40% aandelen in de Gécomin ter waarde van 300 miljoen gulden. Het twee maanden oude geschil met de UMHK heeft Congo ongeveer 210 miljoen gulden gekost. Op 21 februari werd de force majeure op de uitvoer die in twee maanden een voorraad van ongeveer 80 000 ton koper in het land had doen ontstaan, opgeheven. Op 23 februari maakte radio Kinshasa bekend dat Frankrijk een kortlopende lening had verstrekt gelijk aan de waarde van het koper en de cobalt, die in deze twee maanden niet konden worden uitgevoerd.

De leiders van de drie belangrijkste vakbonden: Union des Travailleurs Congolais (UTC); Confédération des Syndicats Libres du Congo (CSLC); en de Fédération Générale des Travailleurs du Kongo (FGTK), hebben begin maart besloten een gemeenschappelijke organisatie te vormen, die zich bezig zal houden met de betrekkingen tussen de vakbonden en de regering ter zake van de politieke problemen en de grote economische vraagstukken, de verhouding tot de werkgevers, de vertegenwoordiging van de arbeiders en ter zake van stakingen die de nationale economie kunnen verlammen.

Het is, volgens Bomboko voor radio Kinshasa op 22 februari, voor Congo moeilijk zich aan te sluiten bij de Economische en Douane Unie van Midden-Afrika, want door de betrekkingen met Tanzania en Oeganda kan Congo een kruispunt tussen Oost- en West-Afrika zijn.

Gaboen Nadat aanvankelijk geruchten de ronde hadden gedaan dat president Léon Mba, die sinds geruime tijd te Parijs wordt verpleegd, zich niet herkiesbaar zou stellen voor het presidentschap, heeft hij op 24 februari aangekondigd dat hij zich wel kandidaat zou stellen. De verkiezingen hadden op 19 maart plaats. Tevoren had de Nationale Vergadering de grondwet gewijzigd. De wijziging hield in dat voortaan de vice-president gelijktijdig met de president zal worden verkozen in verkiezingen die samenvallen met die voor de Nationale Vergadering. Deze worden om de zeven jaar gehouden. President Léon Mba en vice-president Bongo behaalden 99,9 van de uitgebrachte stemmen. Er waren geen tegenkandidaten. Op 13 april legde president Mba te Parijs de eed af, in tegenwoordigheid van vice-president Bongo, de voorzitter van de Nationale Vergadering Damas, de president van het opperste gerechtshof en de leden van het bureau van de Nationale Vergadering. Op 19 april werd daarop een nieuwe regering samengesteld die slechts weinig in samenstelling verschilt van de vorige.

Kameroen De rechtbank van Jaounde heeft op 13 mei uitspraak gedaan in het proces dat de gevechten van Tombel berechtte. Zeventien personen werden ter dood veroordeeld, 38 tot levenslange gevangenisstraf, 17 tot 15 jaar, vier tot tien jaar en 36 beschuldigen werden vrijgesproken. De gevechten bij Tombel hadden plaats op 31 december, toen Bakossi uit wraak voor een

overval door bandieten op een vrachtauto waarbij Bakossi om het leven kwamen, een Bamiliké dorp aanvielen.

Door deze bijzonder zware straffen wil de Kameroense overheid een einde maken aan de stamtwisten die zich nog steeds voordoen.

Tsjaad Op 22 februari is het nieuwe politieke bureau van de Parti Progressiste Tchadien (PPT) benoemd. Tijdens het congres van de PPT was men niet tot overeenstemming gekomen over de samenstelling van dit bureau. Een comité van vier leden, onder voorzitterschap van president Tombalbaye, was toen gevormd om een oplossing voor deze kwestie te zoeken. Zeven leden van het oude politieke bureau keren niet terug. Twee oud-leden, die eerder waren afgezet, zijn opnieuw lid geworden. Het zijn Mahamat Abdel Kerim die in maart 1963 toen hij voorzitter van de Nationale Vergadering was, werd gearresteerd en tot twintig jaar dwangarbeid veroordeeld, daarna gratie kreeg en enige tijd later tot ambassadeur in Libië werd benoemd, en Marc Dounia aan wie in december 1965 huis-

arrest werd opgelegd toen hij minister van staat, belast met het toerisme, was. Op 22 februari zijn in Salamat, bij Ain Timam, 600 km ten oosten van Fort Lamy gevechten geleverd tussen 'ongeregelde elementen' en de escorte van een delegatie van zeven personen van de PPT die een propagandatournee hadden gemaakt. Mahamat Kaskanaye, afgevaardigde van Salamat in de Nationale Vergadering, Kadre Allio, prefect van Salamat, vier andere leden van de PPT en één militair uit de escorte werden gedood. Aan de zijde van de overvallers zouden vijftig personen zijn gedood.

In een interview verklaarde president Tombalbaye naar aanleiding van dit incident dat het niet het enige is dat zich in deze omgeving afspeelt. Er zouden verscheidene benden in dit gebied rondtrekken.

Op 29 april is te Parijs een financieringsovereenkomst tussen Frankrijk en Tsjaad gesloten. Frankrijk zal een crediet van vijf miljoen frank geven voor de realisatie van een viertal projecten die de economische openlegging van Tsjaad tot doel hebben.

oostelijk Afrika

Onder auspiciën van het East African Institute of Social and Cultural Affairs en de East African Academy is van 31 maart tot 3 april te Kampala een congres gehouden over massamedia en linguïstische communicatie in Oost Afrika. Radio Nairobi heeft hierover gemeld dat van verschillende zijden een pleidooi is gehouden voor Swahili als nationale taal voor heel Oost-Afrika. Ook het gebruikmaken van het Engels voor dit doel is overwogen, doch hiertegen bestonden bezwaren.

In Kenia heeft de minister van onderwijs, Nyaga, op 7 april bekendgemaakt dat Swahili een verplicht vak zal worden op alle lagere, middelbare en kweekscholen in Kenia.

Ethiopië De Soedanese ambassade in Addis Abeba heeft er bij Soedanese vluchtelingen in Ethiopië op aangedrongen, zo spoedig mogelijk naar hun land terug te keren. In de desbetreffende verklaring wordt gezegd dat 'vredescentra' in de drie zuidelijke provincies worden opgericht om hen die terugkeren op te vangen en dat alle administratieve en sociale diensten door de regering worden verzorgd. Aan de vluchtelingen is toegezegd dat zij op hun vroegere arbeidsplaatsen kunnen terugkeren en studenten naar hun vroegere scholen. Er is een algemene amnestie afgekondigd (21 maart).

Kenia Kenia's minister van defensie, dr. Mungai heeft op 14 april gezegd dat Kenia bereid was, vertegenwoordigers van Somalië waar en wanneer dan ook, te ontmoeten om de geschillen tussen zijn land en Somalië die samenhangen met de strijd in de Noord-oostelijke provincie te beslechten. Hij wees er echter op dat Somalië aan drie voorwaarden zou moeten voldoen: [1] Het zou de subversieve activiteiten tegen Kenia moeten stoppen. [2] Het moest verder niet langer aan de 'shifta' (letterlijk bandieten, gebruikt voor Somalische guerillastrijders uit het grensgebied) plasticmijnen en boobytraps ter beschikking stellen. [3] Het moest alle andere militaire hulp aan deze subversieve groepen in Kenia staken. 'Wij wensen geen oorlog met enig land', aldus Mungai, 'maar het ziet er naar uit alsof oorlog ons wordt opgedrongen door een nabuurland dat weer door invloeden van buitenaf wordt gedreven. Wij hebben geen enkel wrijvingspunt met Tanzania, Oeganda of Ethiopië'. Mungai wees erop dat de tijd en het geld nodig om een oorlog te voeren op veel nuttiger wijze kunnen worden gebruikt.

Ten aanzien van de oorlog met de shifta deed dr. Mungai enige tijd later op een persconferentie mee dat in gevechten tussen Keniase troepen en shifta in de drie jaren van begin 1964 tot eind 1966 meer dan 3000 shifta waren gesneuveld. Hij vertelde dat het aantal doden onder de burgerbevolking – bijna allemaal Keniase staatsburgers van Somalische origine – in deze periode buitensporig hoog was. De Shifta zouden 500 van deze burgers hebben gedood, 300 hebben gewond en 143 hunner hebben ontvoerd. Hij kondigde

krachtige maatregelen aan om aan dit 'zinloze bloedvergieten' een einde te maken.

Oeganda De International Development Association (IDA), een instelling die is gelieerd aan de wereldbank, heeft in april Oeganda een krediet van 10 miljoen dollar verstrekt voor de uitbreiding van het voortgezette onderwijs. Dit bedrag voorziet in 70 % van de kosten voor het bouwen en inrichten van 24 nieuwe openbare scholen voor voortgezet onderwijs en in de uitbreiding van 15 bestaande scholen. Als dit project is uitgevoerd zullen 14 000 nieuwe plaatsen beschikbaar komen voor leerlingen van het voortgezet onderwijs.

De verbetering van het onderwijs geniet binnen het kader van het tweede vijfjarenplan (1966–'71) voor de ontwikkeling in Oeganda hoge prioriteit. Voor 1970 wordt geraamd dat een vijfde deel van de begroting voor onderwijs zal worden gereserveerd.

Op 26 april heeft de advocaat-generaal, Binaiza, een wetsvoorstel ingediend waarbij de National Assembly zichzelf zal veranderen in een Constituant Assembly, die allereerst tot taak zal hebben, een nieuwe constitutie voor Oeganda op te stellen. Hiermee heeft Oeganda een constituerende vergadering gekregen die in grote trekken overeen komt met die van India, Pakistan, Ghana, Soedan en het voormalige Tanganyika.

President Milton Obote van Oeganda heeft op 1 mei enkele veranderingen in zijn kabinet aangebracht. Het ministerie van het kabinet en het ministerie van openbare diensten zijn afgeschaft en overgenomen door één nieuw ministerie nl. dat van publieke diensten en kabinetszaken.

president Obote over Oeganda's taalmoeilijkheden

Eén van de grote hinderpalen voor Afrika op zijn weg naar het vinden van een eigen gezicht, is het probleem van de taal. In dit onmetelijke continent met zijn honderden miljoenen mensen, die vaak meer van elkaar verschillen dan in Europa inwoners van

Narvik van Andalusiërs, worden honderden, ja duizenden talen gesproken. Juist nu Afrika tast naar een eigen, continentale communicatievorm los van landelijke eigen aard is wederzijdse verstaanbaarheid van het allergrootste belang.

De regeringen van onafhankelijk Afrika zijn zich van de moeilijkheden die op dit gebied liggen bewust. Dit blijkt o.m. uit het houden van een 'congres voor massamedia en linguïstische communicatie' van 31 maart tot 3 april in Kampala waarvoor Oeganda's president, dr. Apollo Milton Obote het openingswoord heeft gesproken. Obote behandelt hier voornamelijk de taalmoeilijkheden in zijn eigen land, die op zichzelf al aanzienlijk zijn en hij weegt Engels en Swahili min of meer tegen elkaar af, wijselijk zonder te zeggen dat hij een ideale oplossing weet.

President Obote zei o.m. dat zijn land moeilijkheden heeft zijn eigen identiteit te vinden en dat één van de redenen daarvoor een ingewikkeld taalprobleem is. 'Onze huidige regeringspolitiek is, meer en meer Engels in de scholen te doen onderwijzen. Wij zijn ons bewust van de nadelen die aan dit beleid inherent zijn. Wij weten dat het Engels vóór onze onafhankelijkheid de taal van het koloniale bestuur was, de taal van hen door wie Oeganda werd beheerst. Wij weten ook dat velen van ons Engels hebben geleerd om een plaats in het bestuursapparaat te bemachtigen.'

Obote wees erop dat het nu niet anders is: 'degenen die het Engels machtig zijn verzekeren zich daardoor van een beter bestaan dan voor de anderen is weggelegd'. Hij zette uiteen dat het nu eenmaal niet doenlijk was binnen vijftien jaar aan de helft van de bevolking vlot Engels te leren. 'De aanwezigen in dit seminarium zullen de uitdaging begrijpen waarvoor wij gesteld zijn. Ik weet dat degenen in dit land die Engels spreken en op grond daarvan belangrijke posities kunnen bekleden, door een deel van onze samenleving zullen worden beschouwd als bestendigers van kolonialisme en imperialisme. Maar gelukkig is dit in Oeganda nog geen algemeen gesprekstema geworden. Dit wat de nadelen betreft. Er zijn echter ook zekere voordelen in het feit dat wij Engels leren. Het zou bijvoorbeeld niet praktisch zijn, Lugbara, een van onze noordelijke talen, als onze nationale taal aan te nemen.'

Obote zet dan uiteen dat ditzelfde voor nagenoeg iedere andere in Oeganda inheemse taal geldt. 'Het is waarschijnlijk waar dat Luganda en Runyoro door de meeste landgenoten wordt gesproken. Maar zodra een dezer talen als de officiële taal voor bestuurlijke of wetgevende doeleinden zou worden onderwezen betekent dit dat allen die deze taal niet spreken in een zeer nadelige positie verkeren tegenover hen die de officiële taal als moedertaal hebben geleerd.'

'Op het gebied van het culturele leven liggen de moeilijkheden weer iets anders. Het nadeel van het Engels is hier dat dit nu eenmaal niet de ideale taal is om bijvoorbeeld Dingidingi-zangen in uit te drukken. Maar geldt dat niet ook voor een taal als het Lwo waar het gaat om de fijnheden van bijvoorbeeld Lusoga-liederen?'

President Obote ziet geen andere mogelijkheid dan dat dit nadeel op de koop toe wordt genomen. Wel bepleit Oeganda's president dat naast het Engels enige Afrikaanse taal wordt onderwezen. Hij wijst erop dat het verheffen van een der bestaande talen die door miljoenen in Oeganda wordt gesproken, zoals het Runyoro-Notoro of Luganda in sociaal opzicht een groot nadeel heeft. Het zou de mensen van Oeganda

in de toekomst wel in staat stellen, met elkaar van gedachten te wisselen, maar tegenover de omliggende Afrikaanse landen zou Oeganda nog sterker geïsoleerd raken. Hij bepleit daarom de taal waarvan velen in de Oostafrikaanse landen enige kennis bezitten naast het Engels te onderwijzen, nl. het Swahili: 'Zoals ze hier zeggen, loop door een dorp in Rwanda, loop door een dorp in Congo, loop door een dorp in Soedan, loop heel Kenia door en Tanzania en als je dorst hebt, krijg je overal water met de simpele woorden 'Mpa Maji' (geef mij water). Zelfs in gebroken Swahili kunnen wij ons verstaanbaar maken in al onze nabuurlanden, maar in Luganda zou dit niet gaan.'

Er zijn ook aan het leren van Swahili wel moeilijkheden verbonden. Het gevaar van het algemeen aanleren van Swahili ziet hij in de mogelijkheid dat er een neiging zou ontstaan, het leren van alle andere talen te verwaarlozen. Obote vraagt het congres dan zich erover te beraden waarvoor een algemene Afrikaanse taal zoals het Swahili gebruikt moet worden. 'Alleen voor politieke doeleinden, voor het toespreken van grote bijeenkomsten, voor discussies in commissies? Is Swahili bruikbaar als taal voor de arbeiders om in het werk met elkaar te overleggen en met hun werkgevers te spreken? Hebben we behoefte aan een Afrikaanse taal voor intellectuele doeleinden?' Hij vraagt het Seminarium naar een antwoord op deze kwestie te zoeken.

De communicatienood in Oeganda komt wel duidelijk naar voren in een gebied als dat van de radiuitzendingen. Op het ogenblik wordt er alleen in Oeganda al in tien talen uitgezonden. Obote zegt dat het helemaal afschaffen van uitzendingen in deze talen in de toekomst, ook al wordt er een algemene taal zoals het Swahili aangenomen, toch niet is aan te bevelen.

'We kunnen de Karamojong door de radio niet toespreken in Luganda of in enige andere taal, dan alleen in Karamojong. En dit geldt in het algemeen voor uitzendingen aan alle inwoners van het land die nooit naar school zijn geweest. Zij zijn alleen maar te benaderen in hun eigen moedertaal. Bovendien hebben deze vele talen ook de charme van de veelzijdigheid. Radiowagens gaan de dorpen langs om te horen waar goede liedjes worden gedicht en gezongen en elk dorp doet zijn best om de anderen te overtreffen in de hoop dat radio Oeganda opnamen van gedichten en liederen in de eigen taal zal maken. Deze activiteiten zijn op zichzelf gezond. Het probleem van de regering is, hoe ze in de toekomst te coördineren.'

In zijn openingswoord heeft president Obote nog een ander punt aangesneden, nl. de gebrekkige nieuwsvoorziening die het resultaat is van al de nationale radio-omroepen in Afrika. 'Ik kan dit illustreren aan het voorbeeld van een van mijn ministers, die de troebelen in Sierra Leone volgde door zijn radio af te stemmen op de BBC en de Voice of America. Hij koos nooit Nairobi uit, noch onze eigen stad, Kampala, waar hij woont. Toen ik hem vroeg waarom, zei hij dat hij meer nieuws uit Sierra Leone kreeg over de BBC en de Voice of America dan over onze eigen zenders. En dit was waar. Het is in Afrika erg moeilijk om objectief nieuws te verzamelen. Ten eerste zijn er te weinig opgeleide mensen om dit nieuws te vergaren en in algemeen verstaanbare vorm uit te zenden. Ten tweede zijn we wat buitenlandse berichtgeving betreft, vaak aangewezen op wat men 'goed ingelichte waarnemers' noemt. Als we er dan achter

zijn gekomen wie deze 'goed ingelichte waarnemers' zijn blijkt, dat er weinig objectiviteit van hen te verwachten is.' Een der oorzaken (voor deze tweederangs nieuwsvoorziening) is een gebrek aan contact en een gebrek aan communicatiekanalen tussen de Afrikaanse hoofdsteden onderling. De voorbereidingen van de OAU voor een algemeen Afrikaans nieuwsbureau acht Obote in dit stadium nog enigszins voorbarig. Obote zei dat het niet te vermijden is dat het Engels voorlopig zelfs voor het binnenlands verkeer het voertuig blijft. 'Onze partij heet iedereen welkom, en sommige van onze meest toegewijde werkers zijn zij die geen Engels spreken. De partijleider kan een dergelijk man niet apart nemen en zeggen 'Dank je' in een taal die hij verstaat. Alles moet worden vertaald. Er moet altijd een derde persoon bij zijn. Dat is één van de redenen waardoor er in Afrika geen geheimen kunnen bestaan, maar het is ook onze uitdaging. We zijn een jong land en de vitaliteit van onze jeugd maakt het ons mogelijk te groeien.'

aeb

Rwanda en Boeroendi 'Tijdens een drie-daagse conferentie te Goma tussen de presidenten Mobutu van Congo, Michombero van Boeroendi en Kayibanda van Rwanda, gehouden van 18 tot 20 maart is overeengekomen, dat de gewapende vluchtelingen (het gaat hier over Toetsi) hun wapens binnen een maand neerleggen', wordt in een gezamenlijk communiqué bekendgemaakt. Dit bestand is het resultaat van generaal Mobutu's bemiddeling in het geschil tussen de twee landen. Verder is overeengekomen dat vertegenwoordigers van Rwanda en Boeroendi elkaar op geregelde tijden onder voorzitterschap van generaal Mobutu zullen ontmoeten om de samenwerking tussen Congo, Rwanda en Boeroendi te bevorderen. Een van de voornaamste oorzaken voor de recente vijandige gevoelens waren de beschuldigingen uit Rwanda, dat Boeroendi de aanvallen van terroristen uit Rwanda zou aanmoedigen en steunen. In het communiqué is aangekondigd dat een permanente politieke commissie zal worden opgericht om middelen te vinden teneinde de refuges naar hun woonplaatsen te doen terugkeren. De vluchtelingen hebben de verzekering ontvangen dat niemand zal worden gedwongen tot terugkeer en dat de oude veten begraven zullen zijn. Generaal Mobutu heeft

na de conferentie meegedeeld dat de drie staatshoofden in mei zullen bijeenkomen te Gysenie in Rwanda om een toekomstige economische samenwerking voor te bereiden. Voor de daaropvolgende ontmoeting, in augustus, zal Boejoemboera de plaats van samenkomst zijn.

Somalië Op 1 mei heeft de Somalische minister van buitenlandse zaken commentaar op de uitspraken van de Keniase minister Mungai geleverd. Hij noemde de voorwaarden die door de Keniase regering aan het houden van besprekingen werden gesteld onaanvaardbaar. 'We zijn altijd bereid te praten,' aldus zijn antwoord, 'zoals dat is overeengekomen in het verdrag dat op 15 juli 1964 in Cairo tussen Kenia en Somalië is gesloten. Wij wijzen echter prealabele condities voor een gesprek af.' De Somalische minister-president Abdirizhak Hadji Hussein zei op 1 mei in het parlement dat 'als er al een veldtocht in Noord-Kenia wordt gevoerd, deze uitgaat van mensen die zijn geboren in het land waar ze voor vechten. Kenia wist al voor het zelf onafhankelijk werd dat deze mensen in eigen staatsverband wilden leven.'

De Soedanese minister van defensie, informatie en sociale zaken, Ahmed Abdulrahman al

Mahdi, heeft op 4 april, aan het hoofd van een delegatie, een bezoek gebracht aan Somalië's minister-president Abdirizak Hadji Hussein. De laatste heeft bij die gelegenheid een plan naar voren gebracht tot een versteviging van de banden tussen Soedan en Somalië. Hij wees de Soedanese delegatie erop dat de problemen waarvoor de Somalische republiek zich gesteld ziet, het resultaat zijn van een verdeling van het Somalische land door de 'imperialisten tijdens het touwtrekken om de Afrikaanse gebieden in het einde van de vorige eeuw.' Hij noemde het ongelukkig dat de relaties tussen Somalië en de aangrenzende landen te wensen overlaten doordat deze landen de gerechtvaardigde eisen die door de Somaliërs naar voren waren gebracht, niet hadden erkend. Hij verklaarde dat de Somalische regering de bemiddeling van de Soedanese regering inzake het conflict tussen Somalië en Ethiopië, gaarne zal aannemen.

Op 9 april werd een gemeenschappelijk communiqué te Chartoem en Mogadishu uitgegeven, waarin toekomstige samenwerking op militair, technisch en cultureel gebied werd aangekondigd. Zo zullen Somalische cadetten aan militaire instituten in de Soedan kunnen studeren. In deze verklaring werd tenslotte melding gemaakt van de 'ernstige fase waarin de Afrikaanse, Arabische en Islamitische wereld is gekomen' en werd een beroep gedaan tot eenheid te komen in het gezicht van de 'complotten van het wereld-Zionisme en de uitdaging en samenzwering van het imperialisme.'

Somaliland (Frans) Op 19 maart hebben de inwoners van Frans Somaliland hun stem uitgebracht in een referendum. Gevraagd werd hun antwoord op de vraag of Frans Somaliland in de toekomst deel moest blijven uitmaken van Frankrijk – zij het met een

grote mate van zelfbestuur (oui) – of volledig onafhankelijk worden (non). Bijna 61 %, nl. 22 523 van de 36 693 stemgerechtigden, heeft door hun 'oui' gekozen met Frankrijk verbonden te blijven. Voor onafhankelijkheid met 'non' stemden 14 734 personen. Van een totale bevolking van 125 000 zielen waren 39 024 mensen tot stemgerechtigden verklaard. Daaronder waren 1408 kiezers van Arabische en 923 van Franse afkomst.

Tot de 'Ja'-stemmers behoorden in het algemeen de Afaren, een negroïde nomadiserend volk, dat een minderheid vormt in de stad Djiboeti, maar dat in het 23 000 km² omvattende territorium van Frans Somaliland vermoedelijk in de meerderheid is. De Somaliërs daarentegen, in veel opzichten, voornamelijk door een gemeenschappelijke culturele achtergrond, verbonden met de inwoners van de onafhankelijke republiek Somalië, hebben nagenoeg allen 'neen' en daarmee voor onafhankelijkheid gestemd.

Op grond van dit referendum heeft Frans Somaliland nu de status gekregen van 'overzees gebiedsdeel binnen de Franse Republiek' met een regeringsraad die door een huis van afgevaardigden zal worden gekozen. Deze raad zal bestaan uit een voorzitter, twee vicevoorzitters en zeven ministers.

De regeringsraad heeft het bestuur van het 'gebiedsdeel' van de gouverneur overgenomen. De gouverneur heeft de titel van 'Hoge Commissaris' gekregen en zal als zodanig de Franse Republiek belichamen, dwz. hij houdt het bestuur over buitenlandse zaken, defensie, financiën en de uitvoering van wetten en internationale overeenkomsten. Op 20 maart toen de resultaten van het referendum bekend waren geworden, braken in Djiboeti ernstige onlusten uit. Jonge Somali's gooiden met flessen en molotovcocktails naar de politie die met scherp schoot en snel versterking van parachutisten en formaties van het vreemde-

lingenlegioen kreeg. In de Somalische binnenstad van Djiboeti wierpen Franse helikopters kleine brisant- en traangasgranaten. De Somali's lieten geiten los op de chargerende politie-eenheden wat de verwarring nog vergrootte. Het resultaat: minstens twaalf doden en tientallen gewonden onder de Somali's. De volgende dag werden de wijken waar in totaal ongeveer 40 000 Somali's wonen door Franse parachutisten en gendarmes afgegrensd. Huis na huis werd doorzocht. Mannen, vrouwen en kinderen van wie niet met geldige papieren kon worden aangetoond dat ze hier al lang woonden, werden weggevoerd naar doorgangskampen, in vrachtwagens waarin 30 mensen werden samengepakt. Enkele dagen later werd een poging gedaan, ongeveer 4000 Somaliërs over de grens van Somaliland te zetten. De Republiek Somalië weigerde deze mensen echter in het land op te nemen. Somalië heeft een witboek uitgegeven waarin de Fransen ervan worden beschuldigd, fraude op grote schaal te hebben gepleegd met de verkiezingen. (Dit is een mening die door meer onafhankelijke Afrikaanse landen wordt gedeeld naar uit de

perscommentaren blijkt, echter niet in Kenia en Ethiopië).

Tanzania De speciale nationale conferentie van TANU over de verklaring van Arusha, die op 3 maart is gehouden, heeft een resolutie aangenomen waarin de nationale uitvoerende raad van de partij en de regering geluk wordt gewenst met het werk dat is verzet om deze verklaring uit te voeren. Op regering, semi-overheidsinstanties en alle particulieren wordt in deze resolutie een beroep gedaan, het hunne bij te dragen tot een zo snel mogelijke verwerkelijking van de politiek van socialisme en het vertrouwen op eigen krachten. Reglementen en statuten van TANU zijn voorts aangepast aan de inhoud van de Arusha-verklaring. De secretaris-generaal van de partij, Oscar Cambona, wees erop dat de partij in de eerste tijd van haar bestaan de massa achter zich had gekregen voor een duidelijk omschreven doel: de onafhankelijkheid. Daarna echter was de doelstelling minder concreet geweest 'tot de verklaring van Arusha ons opnieuw duidelijk voor ogen heeft gesteld waar we heen moeten.'

zuidelijk Afrika

Angola De volksbeweging voor de bevrijding van Angola (MPLA) heeft op 15 maart te Dar es Salaam een verklaring uitgegeven waarin de leider van de revolutionaire Angolese regering in ballingschap (GRAE) er van wordt beschuldigd leden van de MPLA in hinderlagen te hebben gelokt en gevangen te hebben genomen. Het dorp Kamuna in Congo zou het centrum van deze activiteiten zijn, die door bepaalde Congolese autoriteiten zouden worden gedekt. Onder de gevangenen zouden een aantal vrouwen zijn die tot de leiding van de Angolese Vrouwenorganisatie (OMA) behoren.

Dr. J. Savimbi, de leider van de nationale unie voor de totale onafhankelijkheid van Angola (UNITA) heeft begin maart verklaard dat zijn organisatie bereid is om met de andere partijen die voor de onafhankelijkheid van Angola strijden samen te werken in een voorlopig front totdat de onafhankelijkheid zal zijn bereikt. Dan zou een éénpartijstaat moeten worden gesticht waarbij de UNITA de beslissing van het volk zou aanvaarden.

De strijd in Angola is gedurende de laatste maanden heviger geworden. Zowel de Portugese regering als de bevrijdingsbewegingen

maken melding van hevige gevechten waarbij honderden doden zouden zijn gevallen.

Madagascar Op 29 maart is de opstand van 1947 voor de eerste maal officieel herdacht. Deze opstand was op 29 maart 1947 in verschillende delen van Madagascar uitgebroken. Franse nederzettingen, bestuursposten en garnizoenen werden overvallen, waarbij 150 Fransen werden gedood. De opstand was voorbereid en ontketend door twee geheime organisaties, de Jina en de Panama, die zich ten doel stelden de Fransen met geweld uit Madagascar te verdrijven. Mogelijk hebben zij getracht de MDRM (Mouvement Démocratique de Rénovation Malgache) bij de opstand te betrekken. Zeker heeft het Frans bewind van de opstand gebruik gemaakt om de MDRM in discrediet te brengen en het opkomend nationalisme te breken. De rebellie werd met niets ontziend geweld onderdrukt waarbij ongeveer 80 000 personen om het leven zouden zijn gekomen (officiële Franse cijfers spraken echter van 11 000). In een proces trachtte het koloniale bewind met alle mogelijke middelen de medeplichtigheid van de leiders van de MDRM, waaronder drie leden van de Franse Nationale Vergadering, aan te tonen. Deze partij had echter nooit anders gewenst dan langs vreedzame weg de onafhankelijkheid te bereiken en binnen de Franse Unie te blijven. Uit vrees dat een officiële herdenking aanleiding zou kunnen zijn tot nieuwe geweldplegingen in de politieke stabiliteit en de verhouding met Frankrijk niet ten goede zou komen heeft de regering eerst nu, na twintig jaar, besloten om jaarlijks op 23 maart de doden die bij deze opstand vielen te herdenken. Zonder incidenten en onder grote belangstelling heeft dit plaatsgevonden. De regering is er in geslaagd de herdenking in kalmte en waardigheid te doen plaatsvinden. President Tsiranana noemde deze dag een dag van her-

denking, verzoening en gebed. De politiek, aldus de president, heeft daarbij geen plaats en evenmin mag zij aanleiding zijn tot xenofobie. Hij riep de bevolking op om alle doden te eren, zowel de Madagascaren als de Fransen, Afrikanen en anderen. De buitenlanders wees hij er op dat deze herdenking niets te maken heeft met de huidige situatie. Hij vroeg hen zich afzijdig te houden van de plechtigheden.

Minister Ravoahangy-Andrianavalona, een van de parlementsleden van de MDRM die indertijd ter dood veroordeeld waren, had tevoren over de radio verklaard dat hij niets met de opstand te maken had gehad. Hij schreef deze toe aan een aantal onverantwoordelijke elementen, maar verklaarde dat hij geen rancune koesterde, noch tegen hen, noch tegen de Fransen.

Rhodesië Begin april is een groep zakenlieden en leden der vrije beroepen die tegen het regime-Smith zijn gekant, en die bekend staat als de Forum-groep, in congres bijeengekomen op een boerderij 'ergens nabij Salisbury'. Het doel van deze bijeenkomst is, de verschillende oppositie-bewegingen in één organisatie samen te voegen, om er gezamenlijk bij de regering-Smith op aan te dringen, de constitutie waarover Smith en de Britse premier Wilson het aan boord van de 'Tiger' in principe eens zijn geworden, alsnog te aangaan. Men wil niet alleen Smith en de zijnen vragen, de onderhandelingen te hervatten. Ook op de Britse regering wil men aandrang uitoefenen om de sinds januari gevoerde politiek van intransigentie te laten varen.

De minister van binnenlandse zaken van het kabinet-Smith heeft op 8 mei te Gweno gezegd, er niet aan te twijfelen dat een aantal Britse geheime agenten of informanten in Rhodesië aan het werk is. Hij heeft een beroep

op allen gedaan, verdachten zonder verwijf aan te geven.

Sedert het begin van mei zijn er – voor het eerst sedert de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring op 11 november 1965, aanwijzingen dat whiskey werkelijk schaars begint te worden in Rhodesië en met whiskey alle andere geïmporteerde spiritualiën en wijn. In de 'Rhodesian bottle store and hotel review' wordt gezegd dat de toewijzing aan deviezen iedere nieuwe periode kleiner is geworden. De handel heeft het publiek gevraagd vooral niet te hamsteren.

Het voortbestaan van 'University College of Rhodesia'.

De Rhodesische correspondent van het Engelse dagblad 'Guardian', John Worrall, heeft op 28 maart in zijn blad een overzicht gegeven van de stand van zaken bij het University College of Rhodesia.

Vele miljoenen ponden sterling uit Engeland, Amerikaanse dollars en Rhodesisch geld zijn geïnvesteerd in de gebouwen en inrichting van Rhodesië's University College. Deze instelling heeft waarschijnlijk de beste bibliotheek in Afrika en een medische faculteit die zich ook nu nog gestadig uitbreidt. Zij onderhoudt speciale banden met de universiteiten van Londen en Birmingham waar de studenten uit Salisbury ook hun graden krijgen. In april heeft de Britse regering de laatste termijn (£ 62 500) van zijn jaarlijkse subsidie van £ 250 000 betaald. In Engeland wordt sterke druk geoeffend op minister Arthur Bottomley, die verantwoordelijk is voor deze subsidie, om de betalingen te stoppen. De regering-Smith betaalt overigens nog steeds het leeuwenaandeel in de kosten van de universiteit, nl. ruim £ 2 550 000 per drie jaar, genoeg om de instelling te laten voortbestaan, al zijn uitbreidingen uit deze fondsen niet mogelijk.

In 1966 is er grote onrust geweest op het

College. Relletjes en stakingen op de campus gaven aanleiding tot invallen van de politie, waarbij docenten werden gearresteerd en uitgewezen, sommigen huisarrest kregen terwijl van anderen de beurzen werden ingetrokken. Veel leden van de staf kregen het gevoel dat de academische vrijheid niet meer bestond en besloten op grond daarvan te vertrekken. De rector, dr. Walter Adams, ging in dezelfde functie naar de London School of Economics, waar de wolk van onrust echter om zijn persoon scheen te blijven hangen. Hij heeft te Salisbury nog geen opvolger. Het University College telt nu 847 studenten, waarvan 547 blanken. Dit jaar komen er voor het eerst evenveel niet-Europeanen op University College aan als studenten van Europese afstamming, nl. 84 eerstejaars Afrikanen en 25 Aziaten en kleurlingen tegen 110 Europeanen. Een van de redenen voor het feit dat minder Europeanen zich laten inschrijven is, dat de kinderen van de Rhodesiërs van Europese afstamming meestal beschikken over meer studiemogelijkheden, voornamelijk in Zuid-Afrika, een keuze die voor de meeste Afrikanen niet open staat.

Tegen het einde van 1966 hebben van een staf van ongeveer 160 academici 34 docenten en medewerkers hun ontslag ingediend. Sinds december zijn er 34 nieuwe krachten aangeworven van wie 29 vast zijn aangesteld. Bovendien zijn er 10 assistenten op een éénjarig contract aangesteld, en 48 part-time assistenten. Van de 19 leerstoelen zijn de volgende onbezet: geschiedenis, fysica, economie, bestuurswetenschappen, sociologie en klassieke talen.

De waarnemende rector, prof. Alan Milton is van mening dat de instelling op het ogenblik niet in gevaar is en dat ook niet zal komen zolang het University College zijn academische vrijheid kan bewaren en zijn non-rationale statuten.

Er zijn tegenstanders van het Rhodesische regime die van mening zijn dat het University College beter zou kunnen verdwijnen. Daar-tegenover zijn er in Rhodesië veel voorstanders van een multi-rationale politiek die op de volgende feiten wijzen: Als deze instelling voor hoger onderwijs niet langer in dezelfde vrije staat kan bestaan die tot dusverre kon worden gehandhaafd, is hoger onderwijs in de best mogelijke omstandigheden en op een hoger peil dan aan de meeste Afrikaanse universiteiten, onthouden aan Rhodesische Afrikanen en wel buiten hun wil. Waarvoor, zo vragen zij zich af, vechten de voorstanders van een multi-rationale politiek anders dan voor een Rhodesië dat in de toekomst door goed-onderlegde Afrikanen moet worden geregeerd? En daarvoor is goed hoger onderwijs voor zoveel mogelijk Afrikanen een essentiële voorwaarde. De fanatieke rechtervleugel zou er alleen maar mee gebaat zijn als het University College zijn poorten zou moeten sluiten. De kinderen der kolonisten zouden steeds in Zuid-Afrika of elders kunnen studeren. Voor Afrikanen met een goede vooropleiding zou die enige mogelijkheid wegvallen en daarmee de kans, een kern van Afrikaanse leiders te vormen die voor geen enkele toekomstige meerderheidsregering van Afrikanen kan worden gemist. Bovendien kan het University College – zolang het in de huidige vorm kan blijven bestaan, altijd de mogelijkheid bieden aan intelligente blanken en Afrikanen op deze campus samen te leven en wegen te vinden voor een eigen oplossing van het Rhodesische vraagstuk, een oplossing die hun ouders niet konden bereiken.

Op een congres van premier Ian Smith's Rhodesian Front Party, is op 22 april het besluit genomen, de naam van de Britse Koningin uit de statuten weg te laten en deze te vervangen door een verklaring waarin van partijleden loyaliteit wordt gevraagd aan het

'onafhankelijke land Rhodesië'. De voorzitter van het Rhodesian Front, luitenant-generaal W.M.Knox, heeft hierop als commentaar gegeven dat het voorbarig zou zijn, dit besluit te zien als een verzoek uit de rangen der partij om de republiek uit te roepen.

Swaziland Prins Makhosini Dlamini, de leider van de Imbokodvo (slijpsteen) National Movement is op 25 april benoemd tot minister-president van het autonoom, zij het nog niet onafhankelijk geworden Swaziland. De Imbokodvo National Movement, koningsgezind en behoudend, heeft bij recente verkiezingen 80 % van de stemmen en daarmee alle 24 zetels in de Nationale Vergadering behaald. Kort tevoren had Koning Sobhusi II de eed op de grondwet afgelegd. Met ontbloot bovenlijf, een keten van kralen om zijn nek, het hoofd gesierd door grijze uilenveren, een strijdbijl in zijn hand, heeft hij twintigduizend van zijn onderdanen toegesproken. Naast hem stonden de Britse Commissioner, Sir Francis Lloyd en Chief Justice Elyan. De 23 hoofdvrouwen van de koning bezetten de eerste rij van de omheinde ruimte die voor toeschouwers was gereserveerd. Prins Makhosini is een bloedverwant van de 78-jarige koning. Verliezer van de verkiezingen is de leider van de Panafricanistisch-socialistische oppositie 'Nkwane National Liberation Congress', dr.A.O.Zwane. Hij kon evenmin een zetel bemachtigen als de partij der blanke kolonisten, United Swaziland Association (USA).

Zambia President Kenneth Kaunda van Zambia heeft op 27 april aan de United National Independence Party (UNIP) een manifest aangeboden dat de titel draagt 'Humanisme in Zambia'. Het is de bedoeling dat dit geschrift eerlang op een bijeenkomst van de Nationale Raad in Loesaka zal worden bestudeerd. Het manifest wordt gekarakteriseerd

als een 'blauwdruk voor een Zambiaans socialisme', gebaseerd op het principe dat 'mensen boven ideologieën gaan en boven instellingen'. Dr.Kaunda verklaart dat de politiek van de UNIP, aanmoediging van particulier initiatief binnen het kader van aanvaarde regeringspolitiek, zal worden voortgezet. In het schriftstuk wordt geen melding gemaakt van nationalisatie. 'Het land', aldus zegt de president hierin, 'moet het eigendom van de staat blijven en in de toekomst zal niemand meer voor altijd land kunnen bezitten. Zambia zal nooit absenteïstische grootgrondbezitters tolereren. Het mijnwezen zal in particuliere handen blijven en zowel voor buitenlandse als binnenlandse investeerders openstaan. De enige sectoren van de nijverheid waar de regering medezeggenschap verlangt zijn de ijzer- en staalproductie, de kunstmestfabriek, de wapenindustrie en de publieke nutsbedrijven.' Met nadruk wijst dr.Kaunda op het belang van de ontwikkeling van het coöperatieve wezen, in het bijzonder op agrarisch gebied. 'Het is duidelijk', zegt hij, 'dat minstens 50 % van onze jongeren een toekomst op het land zal moeten vinden.'

Zuid-Afrika Op 28 februari werd dr.Theophilus E.Dönges met 163 tegen 52 stemmen verkozen als tweede president van de republiek. Zijn tegenkandidaat was majoor Pieter van der Byl, eens minister van Naturelle Sake onder Smuts. Dönges werd op 12 mei in Kaapstad geopereerd na een hersenbloeding. Op 15 mei werd vermeld dat aanzienlijke verbetering was opgetreden in zijn toestand, die zich aanvankelijk zeer ernstig liet aanzien. In de volksraad is een wijzigingsvoorstel voor de wet op de bevolkingsregistratie ingediend dat de recente uitspraak van het hooggerechts-hof in Kaapstad in januari 1967 (waarbij alle rassenkwalificaties ongeldig werden verklaard) ongedaan maakt. Het wetsontwerp machtigt

de president definities voor etnische en andere onderverdelingen van Kleurlingen en Afrikanen bij proclamatie af te kondigen, zo werd begin maart bericht. Aan de bestaande definitie van blanke werd een aantal criteria toegevoegd om te bepalen of een persoon in uiterlijk kennelijk een blanke is (met gewoontes, onderwijs, spraak, houding en gedrag in het algemeen zal rekening moeten worden gehouden). Ook bepaalt het wetsontwerp dat algemene aanvaarding als blanke moet omvatten algemene aanvaarding in zijn woonwijk, op zijn werk en in zijn sociaal verkeer, terwijl de betrokkene ook aanvaard moet worden als blanke in zijn omgang met de leden van zijn gezin en andere personen waarmee hij woont. Tegenwoordig wordt een blanke gedefinieerd als een 'die in uiterlijk kennelijk een blanke is en die niet algemeen aanvaard wordt als een kleurling; of algemeen aanvaard wordt als een blanke en niet in uiterlijk kennelijk niet een blanke is'. Het hooggerechtshof van Pretoria heeft op 2 mei de klassificatie van de elfjarige Sandra Laing als Kleurlinge bevestigd, hoewel haar ouders en de andere kinderen van het gezin als blank zijn geklassificeerd. Op 28 april had een rechter van het hooggerechtshof van Durban een gezin van vijf leden, dat als Kleurling was geklassificeerd, weer blank verklaard. De opvattingen van de rassenklassificatie werden 'verwarrend, beledigend en onrechtvaardig' genoemd.

Het wetsontwerp ter verlenging van de diensttijd werd op 8 maart ingediend. In plaats van negen maanden moeten de dienstplichtigen nu een jaar dienen en in plaats van vier krijgen zij nu negen jaar lang herhalingsoefeningen. Zonder toestemming van de minister van defensie mogen krachtens deze nieuwe wet ook in vredestijd geen publikaties worden vrijgegeven over de strijdkrachten en hun bewegingen. Ook is verboden enige verklaring,

commentaar, of gerucht te verspreiden, over verboden militaire inlichtingen waardoor onrust ontstaat, of de buitenlandse betrekkingen van de regering worden geschaad. Zuid-Afrika heeft sinds begin 1966 een voorraad strategische goederen aangelegd ter waarde van ongeveer 150 miljoen gulden voor het geval sancties tegen Zuid-Afrika worden ingesteld. Volgens het regeringsgezinde blad *Die Beeld* omvatten de meer dan vijftig categorieën goederen onder andere: natuurlijke en synthetische rubber, chemicaliën, electronica, kunstmest, plastics en onderdelen. Het geld voor de olie en olie-opslagplaatsen komt sinds april 1964 van de stuiver die per gallon verkochte benzine in een speciaal fonds werd gestort buiten de gewone inkomstenbelasting op benzine om. Hiervan merkte het publiek niets want de stuiver werd verkregen door een gelijke prijsverlaging. Op 19 april verklaarde de minister van defensie, Botha, in Kaapstad dat hij met Frankrijk een overeenkomst had getekend voor een aantal onderzeeboten.

Twee Kleurlingen werden op 24 februari ter dood veroordeeld door het hooggerechtshof in Kaapstad wegens verkrachting van een 20-jarige blanke vrouw.

Op 7 maart besloot de Commissie van de Verenigde Naties voor de Rechten van de Mens een groep deskundigen te benoemen om de beschuldiging van marteling en mishandeling van gevangenen in Zuid-Afrika te onderzoeken. De resolutie die in Genève werd aangenomen met 25 stemmen voor en vijf onthoudingen (Verenigde Staten, Frankrijk, Italië, Nieuw Zeeland en Groot-Brittannië) voorziet in een commissie van 'eminente juristen en gevangenisdirecteuren'. Op 21 maart heeft de Verenigde Naties de 'internationale dag voor de eliminatie van alle vormen van rassendiscriminatie' gewijd aan de herdenking van Sharpsville, zeven jaar geleden.

Met Malawi werd op 13 maart een handels-

overeenkomst getekend door de minister van economische zaken, Jan Haak, en Malawi's minister van handel en industrie, J.T.Kumbweza, waarbij Malawi een voorkeurstarif verleent aan goederen die uit Zuid-Afrika komen. In 1965 voerde Zuid-Afrika voor bijna tien miljoen gulden naar Malawi uit en voor ruim vijf miljoen gulden vanuit Malawi in. Deze eerste handelsovereenkomst met een onafhankelijke Zwart-Afrikaanse staat, die in de plaats komt van het verdrag tussen Zuid-Afrika en de voormalige Centraal Afrikaanse Federatie, werd scherp bekritiseerd, onder andere door de All African Trade Union Federation in Dar es Salaam, die het een verraad van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en van de strijd voor vrijheid en menselijkheid in Afrika vond.

Op 11 april verklaarde minister-president Vorster in de volksraad dat gemengde buitenlandse sportteams Zuid-Afrika konden bezoeken mits zij komen uit landen waar traditionele sportbanden mee bestaan. Deze concessie houdt verband met de poging van Zuid-Afrika weer toegelaten te worden tot de Olympische Spelen, waarvan het in 1964 in Tokio werd uitgesloten wegens de apartheid. Veertien Afrikaanse landen hebben tijdens de vergadering van het Internationale Olympische Comité in Teheran op 3 mei bedreigd niet deel te zullen nemen aan de Olympische Spelen van 1968 in Mexico als Zuid-Afrika wordt toegelaten. Op 7 mei werd unaniem besloten de beslissing daarover uit te stellen tot februari in Grenoble.

Een groep Lutherse predikanten in Zuid-Afrika hebben de apartheidspolitiek een steeds toenemende bron van ellende genoemd die niet te rechtvaardigen valt met een beroep op de bijbel, zo werd op 4 mei door de Lutherse Wereldfederatie in Genève bekend gemaakt.

De regering heeft veilige doortocht toegezegd

aan zeventien politieke vluchtelingen die in Lesotho verblijven, maar heeft duidelijk gemaakt niet opnieuw toestemming voor iets dergelijks te willen geven, zo werd op 5 mei bekendgemaakt.

Dr. Albert Hertzog, minister van post en telegraaf, heeft op 12 mei opnieuw verklaard dat de regering niet van plan is televisie toe te laten in Zuid-Afrika, omdat hierdoor 'vermenging van de rassen' wordt gepropageerd, zoals volgens Hertzog de televisie in Groot-Brittannië voortdurend doet.

Neville Warrington, zakenman uit Pretoria en vroeger huurling in Congo heeft naar eigen zeggen een vrijwilligersleger van 500 man opgebouwd dat te huur is voor £ 150 000 per maand voor ieder land dat het communisme op zijn grondgebied wil bestrijden. Zijn leger dat in zes maanden kan worden gemobiliseerd is aan vijf niet nader genoemde landen aangeboden.

Begin maart is in Johannesburg de 'Deutscher Arbeitskreis Volkstreuer Verbände in Süd-Afrika' opgericht voor steun aan de Duitse Nationaal-Democratische partij in West-Duitsland. Na de herdenking van Hitlers verjaardag in een bierhuis in Johannesburg zijn in april en mei relletjes uitgebroken tussen joden en Duitsers die door de politie met traangas, stokken en honden werden onderdrukt. Minister-president Vorster verklaarde op 9 mei in de volksraad dat de 'Heil-Hitler' kreten, die de aanleiding waren tot de reeks relletjes, slechts schertsenderwijs waren bedoeld en door het gestook van de pers buiten proportie waren aangedikt.

Zuidwest-Afrika De Algemene Vergadering die op 21 april bijeenkwam om de voorstellen van de speciale commissie voor Zuidwest-Afrika te bespreken, is na langdurige debatten op 15 mei nog niet tot overeenstemming gekomen. Het Afrikaanse voorstel van Ethiopië,

Nigerië, Senegal en de VAR ging het verst van allen – een speciale raad zou uitvoerende en bestuurlijke taken opdragen aan een VN-commissaris, benoemd door de Algemene Vergadering op voordracht van de secretaris-generaal. Deze commissaris zou wetten moeten uitvaardigen totdat een constituante deze taak overneemt en het gebied niet later dan juni 1968 onafhankelijk wordt. Volgens het voorstel van de vier Afrikaanse landen zou weigering van de Zuidafrikaanse regering het desbetreffende VN-personeel toegang te verlenen een daad van agressie zijn waartegen de Veiligheidsraad kan optreden krachtens hoofdstuk zeven van het handvest. Op 26 april dienden 49 Afro-Aziatische landen en Joegoslavië een daarop gebaseerde ontwerp-resolutie in die in het weekeind van 13 mei zodanig was geamendeerd dat steun van de Latijns-Amerikaanse staten kon worden verwacht. Als eerste stap wordt in het compromisvoorstel geopperd contact te zoeken met Pretoria voor de onderhandelingen betreffende de machtsoverdracht. Ook verviel de opvatting dat weigering van Zuid-Afrika in dit stadium medewerking te verlenen tot een verzoek om actie door de Veiligheidsraad moest leiden. Dit compromisvoorstel voor drastische actie heeft naar verwachting de instemming van meer dan 80 leden, waaronder Israël. De Sovjet-Unie heeft zich tegen directe actie van de Verenigde Naties verklaard en houdt vast aan zijn voorstel om Zuidwest-Afrika over te dragen aan de OAU. De Sovjetunie en andere communistische landen achtten het grootste obstakel voor een realiseerbare oplossing de hulp die het Westen aan Zuid-Afrika verleent. De drie westerse leden van de speciale commissie, Canada, Italië en de Verenigde Staten, houden vast aan hun voorstel dat een adviesraad een speciale vertegenwoordiger van de VN bijstaat die een uitgebreide studie van het gebied en de mogelijk-

heden tot overdracht moet maken. De grootste moeilijkheid blijkt te zijn de vraag van de toegang tot het gebied.

Op 24 februari heeft de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, dr.H.Muller, verklaard de ambassadeurs in Zuid-Afrika uitgenodigd te hebben tot een bezoek aan Zuidwest-Afrika en Ovamboland dat tot nu toe verboden gebied was.

Op 21 maart verklaarde de Zuidafrikaanse regering dat gedeeltelijke zelfregering zal worden verleend aan Ovamboland, het volkrijkste deel van Zuidwest-Afrika. Een dag later werd dit door de minister van Bantoe Administrasie in Ovamboland herhaald. Op 23 maart verwierp de Afro-Aziatische groep bij de Verenigde Naties dit voorstel om Ovamboland (en later andere 'inheemse' gebieden) beperkte interne autonomie te geven. Onder voorzitterschap van Lesotho noemde de groep van 65 leden het plan een 'opzettelijke poging een fictie van zelfregering te scheppen om de verontwaardigde openbare mening te misleiden'. Het voorstel is volgens de groep

volslagen onwettig, nu Zuid-Afrika van het mandaat vervallen is verklaard en op grond van de uitspraak van het Internationale Gerechtshof van 1950 dat Zuid-Afrika niet eenzijdig de status van Zuidwest-Afrika kan wijzigen. Een dag later noemde een zagsman van de South West African People's Organisation (SWAPO) in Dar es Salaam het voorstel een 'verdeel- en heers' poging van de regering Vorster.

In Swakopmund werd op 11 mei de 28 jarige Gershon Vei (de president van South West African National Union - SWANU - die in december werd gearresteerd) tot vijf jaar gevangenis met dwangarbeid veroordeeld wegens sabotage. Dit is het eerste proces krachtens de wet op de onderdrukking van het communisme (die vorig jaar ook van toepassing werd verklaard op Zuidwest-Afrika) in dit gebied. Vei werd ervan beschuldigd de wet te hebben overtreden door een toespraak te houden in Windhoek waarin aangespoord werd zich te verzetten tegen verplichte verhuizing naar een andere wijk.

de lange weg naar de welvaart

door J.H. Konter

Een van de grootste moeilijkheden voor Afrika's groei naar een hogere welvaart is de geringe maritimiteit dwz. de verhouding van de lengte van de kuststrook tov. de oppervlakte van het binnenland. Bovendien is deze kust voor het grootste gedeelte ontoegankelijk voor de scheepvaart. Veel bestaande havens eisen grote investeringen om ze alle uitrusting te geven, die in een moderne haven verwacht wordt. En er zijn echter niet alleen weinig invalspoorten naar het binnenland van Afrika, ook de verbindingen met het binnenland zijn onvoldoende. De rivieren zijn vanwege de vele watervallen en stroomversnellingen niet of nauwelijks bevaarbaar. Er zijn enkele grote spoorlijnen en de wegen bestaan voor het grootste gedeelte uit verbrede en geëffende paden, die in het regenseizoen vaak praktisch onbegaanbaar zijn. Vanwege het natuurlijk milieu, nl. een sterk geaccidenteerd terrein, doorsneden door rivieren en de klimatologische omstandigheden eist de aanleg en misschien vooral het onderhoud van de wegen, grote investeringen. Aangezien de produktie van voornamelijk agrarische primaire gewassen laag is en bovendien weinig winst afwerpt, is het moeilijk deze hoge investeringen uit het nationale inkomen te betalen. De meeste landen van Afrika zitten dus in de vicieuze cirkel. Een beter wegennet en communicatie met de kust alsook een goed transport en handelsapparaat is van het hoogste belang voor de economische groei. De huidige produktie of het huidige nationale inkomen kan deze investeringen niet dragen en toch zijn deze investeringen noodzakelijk, als men economisch wil groeien.

Dit algemeen beeld van Afrika gaat ook op voor Tanzania. Er zijn enkele havens, enkele spoorlijnen en het grootste gedeelte van de wegen bestaat uit verbrede en geëffende paden, die de verbindingen tussen de steden vormen.

Voor de wegen vormen de verbinding tussen de enkele (4-5) meer 'welvarende eilanden' in Tanzania met vruchtbaarder bodem en beter klimaat, met een grotere bevolking, met meer ondernemerslust en grotere produktie.

Een van deze meer welvarende 'eilanden' in Tanzania is het district Rungwe. Het district Rungwe, een gebied van 4921 km² en gelegen in het zuidwesten van Tanzania, wordt in het oosten begrensd door de Livingstonebergen, in het noorden door de Poroto-bergen, in het zuiden grenst het aan het Nyasameer en vormt de Songwe-rivier de afscheiding met Malawi. In het westen is er geen duidelijke grens met de districten Mbozi en Mbeya. Binnen dit relatief kleine gebied zijn grote regionale verschillen te onderscheiden; de hoogte neemt van het Nyasameer naar de Poroto-bergen over een afstand van 64 km van 500 tot 2100 meter toe, terwijl de afstand tussen de Livingstone-bergen en de Bundali-bergen (2100 m) slechts 48 km bedraagt. Ten westen van de Bundali-bergen ligt het sterk afwijkende Bulambya. Het district is gelegen tussen het Nyasameer en het Rukwameer en maakt deel uit van de grote Oostafrikaanse breukzone, bij het ontstaan waarvan ook een groot aantal vulkanen zijn gevormd. Gevolglijk bestaat thans een aanzienlijk deel van de oppervlakte van het district uit tertiair vulkanisch materiaal. Naast dit vulkanisch gesteente wordt in het zuidwestelijk deel van het district de oude basis van metamorfe gesteenten aangetroffen; het aan het Nyasameer grenzend gedeelte van het district is bedekt met recente rivierafzettingen. De regionale verscheidenheid van het district komt

tevens in het klimaat tot uiting; niet alleen de neerslag, ook de temperatuur toont tengevolge van de sterke hoogteverschillen een grote plaatselijke variatie.

De betekenis van het natuurlijk milieu is zo groot, gezien de grenzen die het stelt aan de verbouw van bepaalde gewassen, de invloed, die wordt uitgeoefend door de helling-graad en de structuur van de bodem op het type landbouw en de bevolkingsdichtheid, de hinderpalen, die worden opgeworpen door de transportmoeilijkheden bij de verbouw van commerciële gewassen. Het district Rungwe wordt gekenmerkt door een zeer hoge bevolkingsdichtheid, namelijk 368,8 per km², aanzienlijk boven het gemiddelde van het gehele land (65 per km², alleen landoppervlak).

Wat de etnische samenstelling betreft kan summier het volgende worden opgemerkt. De bevolking van het district bestond in 1957 voor 68,9 % uit Nyakyusa, 17,9 % uit Ndali, 5,0 % uit Lambya en 8,2 % uit andere, voornamelijk Safwa, Kinga en Kisii. Een sterke territoriale concentratie valt op; de Nyakyusa wonen in het centrale en oostelijke deel van het district, de Ndali in de Ndali-bergen en in Bulambya zowel Lambya als Ndali (verhouding 6 : 4). Van de kleinere groepen wonen de Kisii vooral langs het Nyasa-meer en de Safwa in het uiterste noord-westen, terwijl slechts de Kinga over dat deel van het district verspreid zijn waar ook de Nyakyusa wonen.

Zoals de meeste landen van Afrika is ook Tanzania onafhankelijk geworden en heeft het de verantwoordelijkheid voor eigen lot op zich genomen. Deze verantwoordelijkheid activeert en stimuleert maar de omvang van de taak is verpletterend. Deze taak vraagt de volle inzet van de gehele bevolking, die zich daarvoor grote offers moet getroosten. Vanwege het lage technisch peil van de bevolking, zal dit onder een strak en efficiënt beleid van boven moeten geschieden, zonder dat dit het eigen initiatief en de werklust van de bevolking doodt. Alleen wanneer de bevolking zelf alle reëel geboden kansen grijpt kan men hopen op een snellere groei. Vanwege de inefficiëntie van de communicatie en het sterk overwegen van plaatselijke belangen alsook vanwege de grote natuurlijke en culturele verschillen zal het stimuleren van zelfwerkzaamheid op regionaal niveau het meeste effect ressorteren. In het voorafgaande zijn twee principes naar voren gekomen nl. een strakke leiding van boven die met bekwame en krachtige hand de economische groei beraamt en leidt en via een efficiënt apparaat probeert de bevolking hiervoor te winnen. Hierdoor wordt technisch onvermogen zoveel mogelijk gesubstitueerd en wordt er niet te kort gedaan aan het initiatief en de werklust van de plaatselijke bevolking, die probeert met locale middelen zoveel mogelijk te bereiken.

Binnen het raam van de vijfjarenplannen van Tanzania hoopt de regering door propaganda de bevolking wakker te schudden voor ondernemingen, waartoe ze met plaatselijke middelen in staat is en waarvoor ze haar arbeid ter beschikking stelt.

Wanneer bepaalde ondernemingen niet met plaatselijke middelen of met plaatselijke arbeidskrachten volvoerd kunnen worden, subsidieert de regering op verzoek van de betrokken mensen. Veel hangt dus af van het propaganda-apparaat dat de bevolking wakker moet schudden voor de grote plannen van de regering en misschien meer nog van de personen, die een plaats bekleden in dit apparaat. Wil men een bevolking enthousiast maken dan kan men zich niet tevreden stellen met een organi-

satie alleen, maar zal het een inspirerende organisatie moeten zijn. De grote organisaties waardoor de stimulans loopt zijn de bestuursorganen met hun administratie, de organisatie van de ene politieke partij (Tanu) en de economische organisatie (coöperaties).

Bestuurlijke en politieke organen overlappen elkaar op vele plaatsen doordat er één politieke partij is. Bestuurlijk en administratief is in het licht van het bovenstaande het district, sociaal-economisch, de grootste doorleefde eenheid. Het district wordt bestuurd door een 'Council', gekozen door diverse kiesafdelingen (veelal oude hoofdmanschappen). Deze kamer van afgevaardigden is onderverdeeld in commissies voor economische zaken, ontwikkeling, onderwijs, landbouw enz.

Naast deze kamer staat de uitvoerende en administratieve organisatie, die bestaat uit een 'District executive officer' met zijn technische staven voor economische zaken enz. en hun vertegenwoordigers in de districten, voorzover nodig.

Een van de nieuwste organisaties van de regering of liever van de politieke partij Tanu is de organisatie van de '10 houses' en de Village Development Committees, afgekort vdc. Tien gezinnen vormen samen een buurtschap, waarin men de onderlinge hulp stimuleert; de buurtschappen zenden hun afgevaardigden naar de vdc. Een vdc bestrijkt een of meerdere dorpen. Zoals de naam al zegt heeft de vdc de streek- of dorpsontwikkeling tot taak. De afgevaardigden van een vdc komen geregeld bij elkaar en bespreken de mogelijkheden tot sociale en economische voorzieningen zoals wegen, een school, een ziekenhuis, een brug enz. De leden van de vdc moeten bereid zijn zelf hun arbeid te leveren en moeten zoveel mogelijk gebruik maken van materiaal dat ze lokaal kunnen vinden of zelf vervaardigen. Als men besloten heeft tot een bepaald project dan maakt men een begroting op van het materiaal waarvoor men subsidie wenst van de regering. Men dient deze begroting in bij de District's executive officer, die hem aan de Council voorlegt, i.c. de commissie van ontwikkeling, die hem op districts- en regionaal niveau bespreekt en een lijst van prioriteiten opstelt van de subsidie-aanvragen. Deze lijst wordt naar het ministerie van ontwikkeling in Dar es Salaam gezonden en daar wordt de grootte van de subsidie bepaald. De lijst met de goedgekeurde projecten wordt dan teruggezonden naar de district-council, waar de executive officer met zijn technische staf belast is met het toezicht op de uitvoering van het project. Deze dient ook de rekeningen in bij het ministerie. Binnen de goedgekeurde begroting worden deze dan door het ministerie voldaan.

Deze werkwijze stimuleert de zelfwerkzaamheid en het initiatief van de bewoners op dorpsniveau en geeft hun de kans om zelf op een zeer democratische wijze, aan de opbouw van hun land te werken. Vandaar dat deze projecten onder de naam 'Self-help' of 'Nation building' worden samengevat. Bestuur en politieke partij worden verondersteld deze beweging en deze activiteit te stimuleren. Wanneer een project er door is en van stapel loopt, wordt iedere inwoner verondersteld naar eigen kunnen zijn of haar arbeid te leveren. Op een voorstel van de Tanu heeft men in 1963 besloten om voor een onverantwoorde afwezigheid op het werk straffen te bepalen. Wanneer men een dag zonder geldige reden afwezig is, krijgt

men een waarschuwing. Voor twee dagen afwezigheid zonder geldige reden moet men een kip betalen, voor drie dagen een geit en voor vier dagen of meer een of meer koeien. Deze gaven moeten niet zozeer als straffen beschouwd worden maar als een substitutie aan de gemeenschap voor zijn of haar verzuimde bijdrage. De gaven moeten aan het dorps hoofd gegeven worden en worden bij een gezamenlijke maaltijd opgegeten.

Om een voorbeeld te geven van het initiatief en de zelfwerkzaamheid van de bevolking kan men de weg van Ndali naar Itale in het district Rungwe nemen. Ndali ligt in het zuid-westen van het district en bestaat uit bergen die in hoogte variëren van 500 tot 2100 meter. Het landschap bestaat uit bergkammen doorsneden door diepe rivierdalen. De bevolking bedraagt ongeveer 22 000 mensen waarvan de meeste WaNdali zijn dwz. een dialect groep van de Nyakyusa. Bananen vormen hun basisvoedsel met mais, zoete aardappelen en bonen als aanvulling, terwijl koffie het belangrijkste handelsgewas is. Door de bevolkingsdruk heeft men hier de zeer steile hellingen in gebruik genomen, die tevens aan de ontsluiting en dus aan de afzet van de produkten grote moeilijkheden opleveren. Het enige verzamelpunt van de koffie in dit gebied is gelegen in Katengele. Katengele ligt in het noorden van Ndali op een hoogte van 2 000 meter. In Katengele komen nu twee wegen samen. Een weg gaat met een grote omweg naar het oosten nl. naar de hoofdstad van het district Tukuyu. Het is een weg die door de bergen slingert en vele riviertjes overgaat. De regering heeft hem gebouwd met behulp van een honderdtal arbeiders tegen een salaris van f 22,50 per maand. Hij is voor een groot gedeelte van het jaar onbegaanbaar vanwege de vele regens en de weggeslagen bruggen. Deze weg is echter van zeer recente datum, nl. 1963. De andere weg loopt naar het nw. naar Itale in de regenschaduw van de bergen en is door de WaNdali in 1957 aangelegd. Deze is ongeveer 40 km lang. Voor 1957 droeg men de koffie, 40 ton, in tinnen bakken op het hoofd naar Masebe, een afstand van 25 km. In 1957 besloten de koffieplanters, ongeveer 1000 man, een weg aan te leggen naar Itale. In mei 1957 werd het werk begonnen, in september was het werk voltooid. Alle mannen, die het werk ondernomen hadden bleven langs de weg kamperen en de vrouwen brachten voedsel aan. Hun enige werktuig was de hak en de mand waarmee al het graaf- en draagwerk werd gedaan. Wanneer iemand zonder geldige reden niet aanwezig was moest er 5 shilling boete betaald worden. In september 1957 vroeg men aan of Katengele een geregistreerd ontvangcentrum kon worden van de coöperatie, en of de eerste vrachtwagens over deze weg de koffie zouden komen halen. De vrachtwagens konden de bochten echter niet nemen zodat deze eerst verbreed moesten worden en einde 1957 kwamen de eerste vrachtwagens over de nieuwe weg in Katengele aan om de koffie op te halen. Sinds 1957 is het aantal koffieplanters verdubbeld en de opbrengst van 40 ton naar een gemiddelde van 126 ton gestegen.

Katengele ligt echter in de noordelijke uitlopers van de Ndali-bergen en door deze weg werd het achterland ten zuiden van Katengele nog niet ontsloten. De moeilijkheid is echter dat enige kilometers ten zuiden van Katengele de hoogvlakte waarop Katengele ligt over een afstand van nog geen 100 meter overgaat in een rivierdal,

dat 700 meter lager ligt. In dit grote rivierdal en in de zijdalen wonen de meeste koffieplanters. De koffie moest dus nog op het hoofd naar Katengele gedragen worden, een afstand van ± 10 km. In het dal liggen echter ook nog een ziekenhuis onder leiding van Duitse verpleegsters van de Moravische missie en een lagere school. Alle benodigdheden voor de bouw en de bevoorrading van het ziekenhuis en de school liet men naar Katengele komen en werden vandaar verder gedragen, langs de steile helling 10 km verder.

In 1962 besloten de VDC's derhalve een weg aan te leggen. Hierbij kregen ze echter de hulp van een Duits civiel ingenieur, die in het ziekenhuis op bezoek was. Einde 1962 was ook deze weg voltooid. Grote vrachtwagens kunnen het steile gedeelte van de weg echter niet passeren omdat de bochten te scherp zijn en de klim te groot is. Deze moeilijkheden kunnen echter zonder grote technische hulp niet weggenomen worden.

De laatste twee wegen zijn op eigen initiatief gebouwd en hebben de regering geen cent gekost. Bovendien zijn het in verhouding tot de andere wegen goede wegen, die door de bevolking zelf in stand worden gehouden. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van het elan en de zelfwerkzaamheid van de bevolking.

Een economische groei in de ontwikkelingslanden zal de inzet van de gehele bevolking vragen. De regering van een ontwikkelingsland staat voor een hopeloze taak als zij de bevolking niet voor haar plannen kan winnen. Binnen het raam van de plannen en de steun van de regering, zal de bevolking met eigen middelen en door eigen arbeid, zoveel mogelijk moeten doen om de import van dure materialen en technici zoveel mogelijk te voorkomen. Deze manier van werken zal technisch niet de meest volmaakte resultaten opleveren maar wel resultaten die een economische groei mogelijk maken zonder haar te veel te belasten. Naast de technische ervaring die de Afrikanen hierbij opdoet, weet en beseft hij dat hij zelf werkt aan de vooruitgang van zijn land (Nation-building) en aan een grotere welvaart voor zichzelf (Self-help).

Nederlandse vrijwilligers in Kameroen *

door A. Kater

Nadat in 1963 de Nederlandse regering het Jongeren Vrijwilligers Programma (JVP) oprichtte heeft deze organisatie in toenemende mate naar een aantal landen vrijwilligers uitgezonden. Ook in Afrika bevinden zich op het ogenblik meer dan honderd Nederlandse vrijwilligers, verdeeld over Kameroen, Nigerië, Ivoorkust, Kenia en Zambia. In de volgende bladzijden zullen, nadat de doelstellingen en uitgangspunten van deze vorm van bilaterale technische hulp zijn besproken, enige indrukken worden weergegeven van het werk van de Nederlandse vrijwilligers in een van die landen, Kameroen, waar de schrijver in maart 1966 persoonlijk mee kon kennis maken. Het ligt allerminst in de bedoeling hier de resultaten van een evaluatiestudie weer te geven: zulk een studie werd niet ondernomen en zou, indien hij was ondernomen, eerder een hele jaargang van dit tijdschrift kunnen vullen dan in enkele bladzijden worden weergegeven.

Het Nederlandse vrijwilligerswerk heeft een dubbele oorsprong. Enerzijds is het een navolging van het in 1961 opgerichte Amerikaanse Peace Corps, anderzijds komt het voort uit de vele particuliere organisaties die jongeren als vrijwilligers uitzonden of werkkampen organiseerden. De particuliere organisaties werden in 1963 verenigd in de Stichting Jongeren Vrijwilligers Corps. In 1965 richtten de overheidsinstanties JVP en de particuliere stichting JVC een nieuwe organisatie op, de Stichting Nederlandse Vrijwilligers (SNV). Het JVP werd daarvan het uitvoerend apparaat. In de volgende bladzijden worden daarom JVP en SNV door elkaar gebruikt. Dit uitvoerend apparaat ressorteert onder de Directie Technische Hulp van het ministerie van buitenlandse zaken en omvat bureaus voor algemene zaken, project begeleiding, selecties recruterende, analyse en onderzoek.

De werkzaamheden van de SNV hebben tot doel technische hulp te verlenen op het niveau van de middenkaders. Aanvankelijk bestond zowel de bilaterale als de multilaterale technische hulpverlening uit het zenden van deskundigen die op hoog niveau als adviseurs moesten werken en die tot taak hadden plannen op te stellen of methodes uit te werken. In de laatste jaren is men tot de overtuiging gekomen dat het gebrek aan middenkaders de uitvoering van de meest voortreffelijke plannen onmogelijk maakt en allerlei instellingen en diensten belemmert om op effectieve wijze te functioneren. De SNV streeft er nu naar om een bijdrage tot de opheffing van dit tekort te leveren door het zenden van vrijwilligers. Deze worden echter niet in eerste instantie uitgezonden om bestaande vacatures te vervullen, maar om een of meer *counterparts* in de praktijk daarvoor op te leiden. Het vervullen van vacatures door vrijwilligers komt in de praktijk echter veel voor.

Men zou zich kunnen afvragen waarom hier sprake moet zijn van vrijwilligers. Een door het SNV uitgegeven stencil wijst er op dat 'de ervaring' heeft uitgewezen dat juist op dit niveau (de middenkaders) het meeste kan worden bereikt door mensen die in rechtstreeks contact met de bevolking van het gastland leven en werken en

* Dank is verschuldigd aan ir. M.F. Hofman van de SNV die de kopij van dit artikel doorlas en enkele aanvullingen aanbracht. Vanzelfsprekend is alleen de schrijver verantwoordelijk voor de weergave van zowel feiten als opinies.

die in beloning en leefwijze niet al te zeer afsteken bij het in het gastland gangbare peil. Met dit standpunt kan men het eens zijn, waarbij wel duidelijk dient te worden gemaakt dat men het gangbare peil van de middenkaders en niet dat van de dorpsbevolking bedoelt. Het geschrift vervolgt echter: 'Op deze wijze kan er sprake zijn van een werkelijk contact en van overdracht van kennis en ervaring, nog afgezien van het voorbeeld in opofferingsgezindheid dat de vrijwilligers aldus leveren'. Deze associatie van vrijwilligers met opofferingsgezindheid is zo algemeen dat het voor velen een aanleiding kan zijn tot een negatieve houding tov. het vrijwilligerswerk: idealisme dat zichzelf als zodanig aandient wordt dikwijls gewantrouwd. Zo de uitgezonden al bijzonder opofferingsgezind zijn dient men te vermijden dat dit in de betiteling 'vrijwilligers' geëtaleerd wordt. Het is voor de middenkaders van het ontvangende land niet prettig te vernemen dat de opofferingsgezindheid van de buitenlanders hun tot voorbeeld wordt gesteld. De hulpverlening moet technisch zijn en niet tot een morele hulpverlening worden.

Mijns inziens is het beter om, zoals een vertegenwoordiger van het ministerie van buitenlandse zaken deed, er op te wijzen dat zowel het ontvangende land als de vrijwilligers voordeel hebben van deze vorm van hulpverlening, waarbij hij wel duidelijk maakte dat dit voordeel voor de vrijwilligers niet financieel was, maar bestond uit het opdoen van een schat van ervaringen en een verbreding van de horizon, waartoe zij anders niet de gelegenheid zouden hebben gekregen. Overigens blijkt in de praktijk van het vrijwilligerswerk gelukkig weinig van een al te nadrukkelijk idealisme. Ook uit de advertenties die door de SNV worden geplaatst spreekt een andere geest en wordt noch over idealisme noch over de opofferingsgezindheid gesproken.

De term 'middenkaders' is een nogal vage omschrijving waar uiteenlopende beroepen en rangen onder vallen.

In Kameroen bestaat ongetwijfeld een groot gebrek aan geschoolde krachten in de diensten op uitvoerend niveau. In Oost-Kameroen bezocht ik een in aanbouw zijnde fabriek voor de ontpitting en verpakking van katoen. Hieraan werkten drie Franse technici, bijgestaan door tientallen Kameroense ongeschoolde arbeiders die gereedschappen aangaven en materialen sjouwden. In overheidsdienst komt dit gebrek aan geschoolde uitvoerende krachten eveneens voor: op de Cameroun Bank bijvoorbeeld werkten Duitse vrijwilligers als afdelingschefs.

In het Westkameroense *community development* programma waren te weinig 'assistants' en 'social organizers', de beide laagste rangen uit de *community development* 'hiërarchie', die direct met de bevolking werken. Zij die wel in deze functies werkten hadden meestal niet de daarvoor vereiste basisopleiding.

Bij de meeste vormen van technische hulpverlening, ook bij die door het JVP wordt de nadruk gelegd op kennisoverdracht. De vrijwilligers werken in principe altijd met een nationale kracht samen die zij opleiden opdat deze na verloop van tijd het werk voort kan zetten waarna de vrijwilliger teruggetrokken kan worden. In de praktijk is dit zelden het geval en dikwijls wordt niet alleen zonder *counterpart* gewerkt, maar ook buiten enig bestaand overheidsapparaat. Dit was in Kameroen heel sterk het

geval met de eerste vrijwilligers, voornamelijk landbouwtechnici, die daar in 1963 aankwamen. Het *Department of Agriculture* kon hun ter plaatse geen kader bieden waarbinnen ze moesten werken, zodat ze geheel zelfstandig enkele activiteiten moesten ondernemen. Bij verschillende boeren werden demonstraties gegeven met het aanplanten van koffie en het gebruik van mest, terwijl ook getracht werd het ploegen met ossen te introduceren. Het *Department of Agriculture* had hiervoor weinig belangstelling en was ook niet in staat de nodige materiële steun aan dit project te geven. Toen in 1965 de eerste groep vrijwilligers naar Nederland terugkeerde kwam dan ook het einde van dit project: de nieuwe groep zou zich niet met landbouwvoorlichting bezighouden. Een van de vrijwilligers die begonnen waren met het propageren van het ploegen met ossen is echter gebleven om dit werk voort te zetten, nu bijgestaan door een Kameroense kracht in dienst van de Experimental Farm die misschien later dit werk zal voortzetten.

De landbouw wordt in Kameroen door vrouwen bedreven; zij bewerken de grond, planten, wieden en oogsten. De man neemt alleen de ontginning voor zijn rekening: het kappen en verwijderen van bomen, wat vrij regelmatig voorkomt omdat 'shifting cultivation' hier nog algemeen is. Vee wordt door de landbouwende boeren niet gehouden, wel door de Fulani, veenomaden uit het Noorden.

Er zijn enkele gevallen waarin de man meer interesse aan de dag legt en zelf aan de exploitatie van zijn grond meewerkt. Op deze 'progressieve' boeren heeft de vrijwilliger zijn aandacht gericht. Hij begon met de meest geïnteresseerde, een man die reeds incidenteel vrouwen in dienst nam om op zijn land te werken. Hij is een levende illustratie van Köbben's definitie van 'verwestering'¹: hij werkt hard, spaart en investeert om voor zijn kinderen een betere positie te kunnen verkrijgen door hen naar school te zenden. De oudste is reeds onderwijzer. Deze boer heeft twee ossen aangeschaft die door de vrijwilliger zijn afgericht. Met deze ossen ploegt hij zijn land, de mest wordt zorgvuldig verzameld en in overleg met de vrijwilliger aangewend. Eveneens in overleg, maar met veel eigen initiatief experimenteert deze boer met de opvolging in gelijktijdig planten van verschillende gewassen in bemeste grond, waar door het gebruik van mest nieuwe mogelijkheden zijn ontstaan. De gewassen die hij teelt zijn slechts ten dele marktgewassen in de beperkte zin van deze term, bestemd voor export, zoals de koffie. Daarnaast verbouwt hij yams, mais, zoete aardappelen, ananas voor eigen behoefte, maar ook voor de verkoop. De handel in deze artikelen is zeer levendig. De drie andere boeren zijn minder ver gevorderd, maar allen zijn bereid om op de ingeslagen weg voort te gaan. Een zestigtal boeren heeft eveneens belangstelling voor dit experiment getoond.

Tegen deze wijze van werken, waarbij alle hulp wordt geconcentreerd op enkele 'progressieve' boeren in de hoop dat anderen later zullen volgen wordt wel bezwaar gemaakt. Wertheim² betoogt, steunend op Aziatische gegevens, dat deze methode van 'wedden op de sterken' alleen maar tot gevolg heeft dat de rijken rijker en de armen

1. A.J.F.Köbben, Van primitieven tot medeburgers, Assen 1964, blz. 56.

2. W.F.Wertheim, East-West Parallels, The Hague, 1964.

armer worden. In het hier beschreven geval is dit gevaar niet direct aanwezig: de verschillen tussen arm en rijk zijn hier niet zo extreem als in Azië, terwijl niet de progressieve ondernemende boeren, maar sommige handelaren de rijken uit dit gebied zijn. Bovendien is er voorlopig grond genoeg. Het is natuurlijk wel mogelijk dat op de duur deze progressieve boeren, mede dank zij de ontvangen hulp, zich tot conservatieve rijke landheren zullen ontwikkelen die verdere ontwikkeling in de weg staan. Het richting geven aan deze ontwikkeling is een zaak van nationale wetgeving gebaseerd op principiële politieke keuze, waar een buitenlands hulpprogramma geen invloed op kan uitoefenen.

De vrijwilliger heeft dit werk van de grond af moeten opbouwen. Hij is begonnen een tweetal ossen af te richten. Tot nu toe kwamen ploegende ossen in dit gebied niet voor. Ook de ploeg heeft hij ontworpen, getest en verbeterd totdat hij een model had gevonden dat aan de eisen beantwoordde. Een van die eisen was dat de boeren in staat moesten zijn zelf of met behulp van een van de alom tegenwoordige timmerlieden reparaties te verrichten. Dit geschiedde in samenwerking met de werkplaats van de experimentele boerderij, waar de Nederlandse vrijwilligers waren gedetacheerd. Het landbouw departement had aanvankelijk niet veel belangstelling voor dit werk, maar stelde wel een *counterpart* aan. Waarschijnlijk achtte het departement dit project te weinig spectaculair. De aanschaf van ossen werd door het JVP gefinancierd.

Op veel grotere schaal werken de vrijwilligsters die *Home Improvement Demonstrators* opleiden voor werk onder vrouwen. Tot medio 1965 gebeurde dit in het kader van de werkzaamheden van het ministerie van *community development*. In juli 1965 droeg dit ministerie echter alle educatieve activiteiten over aan het departement van onderwijs, dat de projectleider van het JVP verzocht een programma op te stellen voor de werkzaamheden van de vrijwilligsters. Tezamen met de assistent-projectleidster stelde deze daarna een plan op dat door het ministerie werd aanvaard en onder diens activiteiten een plaats kreeg.

De Nederlandse vrijwilligers vormen de kern van dit programma. Weliswaar staat een Kameroense directrice aan het hoofd, maar zij wordt geassisteerd door de Nederlandse assistent-projectleidster, terwijl de directe leiding van de werkzaamheden tussen beide is verdeeld; de directrice leidt het werk in de Forest Area en de assistent-projectleidster dat in de Grasslands. De directrice heeft geen medezeggenschap gehad bij het opstellen van het programma en was het er aanvankelijk niet geheel mee eens, zodat de samenwerking niet ideaal is. Het hoofd van het departement geeft aan de vrijwilligsters alle steun. Deze gang van zaken heeft voor- en nadelen. Een voordeel is dat het programma naar eigen inzicht is opgesteld en wordt uitgevoerd waarbij de taak van de vrijwilligsters niet tot het geven van advies beperkt blijft. Een nadeel is dat het programma slechts in geringe mate een Kameroense aangelegenheid is en dat door tegenstanders de invloed van de buitenlanders te groot wordt geacht. Deze tegenstanders menen dat de vrijwilligers een departement in het departement vormen. Dit is een gevaar dat zich dikwijls voordoet, vooral daar waar een relatief groot team van buitenlanders optreedt. Dit moge gunstig zijn voor de technische efficiency van het werk en prettig voor de hierbij betrokken buitenlanders, het roept

meer weerstanden op in het ontvangende land dan activiteiten van enkelingen. De vrijwilligsters zijn belast met de 'in-service training' van Kameroense vrouwen die voor dit werk worden opgeleid en in dienst staan van de *local government councils*. Het programma omvat alles wat tot het domein van de vrouw behoort van babyverzorging tot tuinbouw. De vrijwilligsters nemen in het programma een centrale plaats in: zolang er nog niet voldoende Kameroensen zijn opgeleid zijn zij onmisbaar. Met het ten uitvoer brengen van dit programma was vooruitgelopen op de goedkeuring ervan door het federale planbureau en de opname in het vijfjarenplan.

Door de vrijwilligsters wordt bijzonder hard gewerkt. Zij wonen over het land verspreid, twee bij twee, dagreizen van elkaar verwijderd. Dagelijks trekken zij met hun Kameroense *counterparts* de dorpen in om lessen te geven die zo praktisch mogelijk zijn. Daarnaast wordt acht maal per jaar een cursus voor de *counterparts* georganiseerd. Deze *counterparts* zijn over het algemeen ouder dan de vrijwilligsters. De meesten zijn getrouwd en bijna allen onderbreken hun werkzaamheden nu en dan om met zwangerschapsverlof te gaan, wat de continuïteit van het werk niet bevordert. In Bamenda werkt ook een verpleegster als vrijwilligster. Zij leidt vanuit het ziekenhuis, bij wijze van proef, zuigelingen-consultatiebureaus en moet ook zo nodig beschikbaar zijn om vrijwilligers te verplegen. Hetzelfde geldt voor de huidige projectleider, die als arts ook in het ziekenhuis werkt.

Een andere vrijwilliger, eveneens in Bamenda, is boekhouder van een coöperatie. Hier is sprake van het vervullen van een vacature zonder dat een *counterpart* wordt opgeleid. Dit is mijns inziens een vorm van hulpverlening die op grote schaal ondernomen dient te worden en goede resultaten kan opleveren. De meeste coöperaties, zowel in Oost- als in West-Kameroen zijn noodlijdend. Als oorzaak hiervan worden genoemd: oneerlijkheid bij de leiding, gebrek aan commercieel inzicht, gebrek aan scholing en concurrentie van handelaren die crediet geven. Aan de eerste drie bezwaren kan tegemoet gekomen worden door competente leiders die echter moeilijk te vinden zijn. Oneerlijkheid komt veel voor, de mogelijkheden daartoe liggen voor de hand en de kans op sancties zijn gering indien de knoeierijen al ontdekt worden. Ook het commercieel inzicht zou niet groot zijn. Prijzen worden sterker bepaald door de behoeften van de verkoper van het ogenblik, dan door de kostprijs. Hiermee hangt samen een inefficiënt gebruik dat van het materieel, zoals van auto's, wordt gemaakt. Er wordt geen rekening gehouden met de kosten per kilometer. Soms worden grote afstanden afgelegd om één baal koffie te halen, terwijl veelvuldig gebruik van de auto van de coöperatie wordt gemaakt voor privé-doeleinden. Dit hangt nauw samen met het gebrek aan scholing. Het bijhouden van een goede boekhouding kan hierin veel verandering brengen. Knoeierijen worden onmogelijk, tenzij de boekhouder meewerkt en wanneer hij iets verder gaat dan het bijhouden van de boeken kan hij ook aan de efficiency veel verbeteren.

Twee andere vrijwilligers zijn belast met de organisatie van *adult literacy classes*. Over het gehele land werken onderwijzers na de officiële schooltijd eenmaal per week met volwassenen. Zij ontvangen hiervoor een geringe vergoeding. De betaling hiervan en het toezicht op de programma's worden door de vrijwilligers geregeld.

Een van de vrijwilligers die van 1963 tot 1965 in West-Kameroen werkten was als technisch directeur bij de staatsdrukkerij tewerkgesteld. Ook hier was sprake van het vervullen van een vacature. Na afloop van het dienstverband als vrijwilliger werd hij als technisch directeur door de Westkameroense regering aangesteld. Er zijn veel van dergelijke vacatures te vervullen en in lang niet alle gevallen kan men aannemen dat de vrijwilliger die wel in staat is het werk te doen, ook een *counterpart* kan opleiden. Vele vakken kunnen niet uitsluitend ter plaatse geleerd worden en zeer zeker geldt dit van de hier besproken functies van typograaf en boekhouder. Het zou daarom nuttig kunnen zijn als de nadruk bij de hulpverlening op het terrein van de middenkaders minder op kennisoverdracht kwam te liggen en meer vrijwilligers ter beschikking zouden worden gesteld om vacatures te vervullen. Het opleiden van een *counterpart* heeft zowel bij technische hulp op deskundigenniveau als op middelbaar niveau lang niet altijd het verwachte resultaat. In vele gevallen verlaat immers de *counterpart* nadat de deskundige is vertrokken (en hoe dikwijls niet reeds daarvóór) zijn post voor een andere waarbij het geleerde dikwijls niet in de praktijk kan worden gebracht.

Wanneer we het geheel van de vrijwilligershulp aan Kameroen beschouwen valt het op dat slechts een klein deel van de activiteiten direct op produktieverhoging is gericht, namelijk het ossenproject en een onderdeel van het werk met vrouwen. Daarnaast is het werk van de boekhouder van de coöperatie economisch gezien belangrijk. De andere activiteiten zijn niet economisch, wat nog niet wil zeggen dat ze daarom niet nuttig zijn. Criterium voor het al dan niet aanvaardbaar zijn van niet-produktieve projecten is mijns inziens de vraag of aangenomen kan worden dat de ontvangende regering in staat zal zijn ze over te nemen als de vrijwilligers vertrekken. Is dit niet het geval dan moet de hulpverlenende instantie bereid zijn deze hulp te continueren tot het ontvangende land zelf de kosten kan en wil dragen. Daarbij dient er ook rekening mee te worden gehouden dat de gevolgen van de hulpverlening geen grotere belasting mogen vormen voor de economische ontwikkeling dan deze zelf opbrengt. Met andere woorden hygiëne en medische verzorging mogen niet tot gevolg hebben dat het aantal onproduktieve consumenten dermate stijgt dat de produktiestijging die door andere projecten wordt bereikt er door wordt teniet gedaan. Het zou dan ook wenselijk zijn om een prognose op te stellen ten aanzien van de economische consequenties van het omvangrijkste deel van de Nederlandse vrijwilligershulp aan Kameroen, het werk onder de vrouwen. Produktieverhoging behoort hier waarschijnlijk wel tot de mogelijkheden, temeer daar de vrouw hier volgens de traditie veel in de landbouw werkt en ook veel handel drijft.

boekbesprekingen

A. Basset, *Textes berbères de l'Aurès* (Parler des Aït Frah), Paris, Librairie d'Amérique et d'Orient Adrien-Maisonneuve, 1961. Introduction, p. IX-XII; texte, p. 1-353. Dimensions: 16,5 × 25 cm. Publications de l'Institut d'Etudes Orientales, Faculté des Lettres et Sciences Humaines d'Alger, vol. XXIII.

A. Basset, *Textes berbères du Maroc* (Parler des Aït Sadden), Paris, Imprimerie Nationale et Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1963. Introduction, p. VII-XV; texte, p. 1-200. Dimensions: 13 × 20 cm. Bibliothèque de l'Ecole des Langues Orientales Vivantes.

L'histoire de la langue berbère offre l'exemple classique d'une évolution régressive. Le berbère est la langue parlée par la population autochtone de l'Afrique du Nord, l'Égypte non comprise. Confinée entre la Méditerranée et le Sahara, établie sur une longue bande côtière qui, partout accessible à partir du continent européen, en est pourtant assez distante pour exclure toute communauté, cette population a été soumise au jeu variable des événements. Des peuples étrangers fondèrent sur la côte septentrionale de l'Afrique des empires coloniaux; les Berbères n'y remplirent plus que le rôle de substrat ethnique. Malgré toutes leurs tentatives, les Berbères ne parvinrent jamais à édifier un véritable état, pas plus qu'ils ne réussirent à fonder une religion berbère ou simplement à créer une littérature écrite dans leur langue. Avant même que le moyen-âge fut arrivé à son terme, le sort de ce peuple était scellé; l'Afrique du Nord était définitivement soumise à la civilisation arabe. L'élément berbère fut refoulé des centres urbains comme il le fut des plaines, et dut chercher refuge de plus en plus loin vers l'intérieur, dans les régions montagneuses et désertiques, tandis que, parallèlement, fléchissait le prestige de la langue indigène.

La ville d'Alger fut prise par les Français en 1830. Ce fut le début de l'occupation du pays par une puissance européenne; occupation qui trouva son achèvement en 1912, lorsque les Français imposèrent leur protectorat au Maroc. Les Français prirent à cœur l'étude du berbère, au point de rendre cette langue plus accessible aux spécialistes que n'importe quelle autre idiome indigène de l'Afrique. Il faut reconnaître cependant que ce ne sont pas toujours des linguistes qui se sont occupés de ces recherches. Parmi les travaux consacrés au berbère, bon nombre ont été composés, pour des raisons d'ordre plutôt pratique, par des philologues amateurs, fonctionnaires de l'administration indigène, militaires, missionnaires, etc.

La première étude de quelque importance qui vit le jour fut la Grammaire Kabyle du général en retraite Hanoteau, parue en 1858; tentative méritoire, certes, mais imparfaite encore à bien des égards. Avec la nomination de René Basset à l'Ecole des Lettres d'Alger s'ouvrit l'ère des études vraiment scientifiques du berbère. Basset, qui était arabisant, donna une impulsion sérieuse à ces études et eut pour émules deux de ses fils: le premier, Henri Basset, mourut dans la fleur de l'âge. Quant à son frère André, il fut l'auteur des deux ouvrages que nous analysons ici.

André Basset, né à Lunéville en 1895, ne forma pas tout de suite le projet de suivre les traces de son père. Il se spécialisa à l'université de Paris dans la philologie romane et compta parmi ses maîtres le linguiste A. Meillet. Ayant terminé ses études, il partit pour Rabat, où son frère Henri était directeur de l'Institut des Hautes Etudes Marocaines et s'était fait remarquer par la publication d'un *Essai sur la Littérature des Berbères*, ouvrage bien composé et bien écrit. C'est principalement sous l'influence de son frère, pour qui il éprouvait une profonde admiration, qu'André vint à

l'étude du berbère. Il obtint une situation au même Institut et passa ensuite à la Faculté des Lettres d'Alger. En 1940, la chaire de berbère de l'École Nationale des Langues Orientales Vivantes, devenue vacante par suite du décès d'E. Destaing, fut confiée à André Basset, qui l'occupa jusqu'à sa mort, en 1956.

L'œuvre scientifique laissée par Basset se distingue par son homogénéité; elle comporte, en dehors de quelques livres, des dizaines d'articles de revue qui se rapportent tous à la philologie berbère, notamment à la lexicographie, à la grammaire et à la dialectologie. Bien qu'il mit l'accent sur l'importance de l'analyse, André Basset n'a jamais fait passer la théorie avant les faits et n'a jamais négligé la collecte des matériaux. Entre l'auteur et les populations indigènes s'était établi un contact direct. Basset avait pris l'habitude d'entreprendre de longs voyages de prospection à l'intérieur du pays, au cours desquels il recueillait des données linguistiques de la bouche même des indigènes. Le but quelque peu ambitieux qu'il s'était proposé consistait à réunir les éléments d'un atlas linguistique du berbère.

Le romaniste transparait ici: un chercheur formé aux études arabes se serait appliqué à autre chose. On doit considérer comme des travaux d'approche sa thèse intitulée *La Langue berbère, morphologie, le verbe, étude de thèmes*, et la thèse complémentaire: *Etudes de géographie linguistique en Kabylie*, travaux publiés l'un et l'autre à Paris en 1929. L'atlas proprement dit devait paraître en livraisons: la première sortit en 1936; la seconde, trois ans plus tard, en 1939. Il y était question des désignations berbères des animaux domestiques. L'œuvre projetée s'arrêta là et l'atlas demeura inachevé; mais même dans son état fragmentaire, ce travail, réalisé par un enquêteur unique, représente un effort digne d'ad-

miration. Après son retour à Paris, Basset n'a plus entrepris de travail d'aussi grande envergure, bien qu'il ait continué à déployer une grande activité dans le domaine de la recherche et de l'analyse, s'appliquant toujours à des problèmes linguistiques. Pour ses dernières années on peut encore mentionner à son actif la publication d'un exposé d'ensemble intitulé *La langue berbère*, paru dans le *Handbook of African Languages* (Oxford, 1952), où se trouve condensé d'une manière systématique tout ce qu'il y a d'essentiel à dire sur la philologie berbère.

Les enquêtes linguistiques sur le berbère sont, par la nature même des choses, des enquêtes dialectologiques. Il n'existe ni littérature, ni langue littéraire et, parmi les dialectes berbères, il n'en est aucun qui ait acquis une place prééminente. On peut parler de dialectes pour autant que, à l'intérieur de frontières fluctuantes, se dessinent certains groupes régionaux; mais, dans le cadre de ces groupements, on notera que les villages parlent chacun d'une manière qui lui est propre, sans que s'impose aucune norme généralisée du bon usage. Un comportement commun à tous ces dialectes est leur attitude vis-à-vis de l'arabe. Le berbère peut intégrer des mots arabes de tout genre et use largement de cette faculté. Parmi les nombreux termes arabes adoptés de la sorte beaucoup se rapportent à la vie intellectuelle et, comme celle-ci est l'apanage d'une classe privilégiée, on est bien des fois contraint d'aller chercher la réalité berbère chez l'homme de modeste condition, qui n'a pas idée de préoccupations d'un ordre aussi relevé et essaie instinctivement d'estomper les faits. Dans ces conditions, la tâche de l'enquêteur se révèle assez ardue. Pour gagner la confiance de ses interlocuteurs, il doit faire preuve de psychologie et s'armer d'une patience sans borne. Mais, par-dessus tout, il doit posséder un sérieux entraînement linguis-

tique. Ces qualités rarement réunies se rencontraient chez Basset.

Parmi les œuvres qu'il a publiées lui-même on cherche vainement l'équivalent de ce qui constitue l'essentiel dans les travaux de ses prédécesseurs, à savoir des éditions de texte. Maintenant qu'il n'est plus, on peut constater que lui aussi s'est livré à ce genre de recherches. Au nombre des papiers qu'il a laissés, se trouvaient les manuscrits de deux ouvrages restés inachevés. Ceux-ci furent confiés à deux de ses élèves qui les mirent au point en vue de leur publication. Ce travail délicat fut exécuté avec le soin le plus minutieux et, bien que l'on déplore que le plan d'ensemble de Basset n'ait pu être réalisé qu'en partie, les volumes obtenus de cette manière sont d'une telle consistance et d'une telle qualité qu'on est en droit de les considérer comme des contributions importantes aux études berbères. Dans ces travaux, Basset s'est imposé des restrictions sévères, s'interdisant d'étendre ses informations à l'ensemble du domaine berbère et limitant son enquête au dialecte d'une région déterminée. Tel était du moins son dessin et c'est dans cet esprit qu'il a élaboré son premier volume. La préparation de celui-ci a dû se faire à Paris et l'interlocuteur auquel Basset avait recours était son répétiteur à l'École des Langues Orientales Vivantes, un Berbère originaire du massif montagneux de l'Aurès en Algérie. Mais cette personne n'était pas attachée de manière permanente à l'École et lorsqu'elle vint à partir, Basset dut suspendre son enquête. Ce premier auxiliaire eut comme successeur un membre de la tribu des Ait-Sadden, établie dans les environs de la ville marocaine de Fez. Basset eut le courage de reprendre son travail depuis le début et de rédiger avec l'aide de son nouvel interlocuteur un recueil semblable à celui qu'il avait déjà commencé. La mort prématurée de Basset explique que le deux-

ième volume soit plus court que le premier et que le commentaire y est moins développé. C'est pour la même raison que le vocabulaire ainsi que l'exposé grammatical prévu manquent dans les deux volumes.

Basset présente les textures dans une transcription phonétique, notée en lettres latines. Les Berbères eux-mêmes se servent, dans les rares cas où ils sont amenés à consigner un texte dans leur propre langue, des lettres de l'alphabet arabe. L'impression en caractères arabes est dispendieuse et d'ailleurs, l'écriture arabe qui attribue surtout de l'importance aux consonnes est mal adaptée à la transcription d'une langue comme le berbère, où les voyelles jouent un rôle tout aussi important que les consonnes. Basset s'en est donc tenu à la manière de faire de ses prédécesseurs. Il a procédé avec un grand souci de précision et ses transcriptions ne manqueront pas d'inspirer confiance. On a le sentiment que dans ces pages se trouvent fidèlement consignées les paroles que l'enquêteur a pu tirer de ses interlocuteurs. Qu'il s'agisse des moindres nuances dans la qualité des voyelles – quelquefois aussi de la quantité de celles-ci –, de l'accentuation, des phonèmes de transition, tout a été noté avec soin. On aurait évidemment pu procéder différemment. A la méthode suivie par Basset, méthode qui est essentiellement documentaire, s'oppose la méthode structurale préconisée par l'enquêteur allemand H. Stumme. Ce dernier, dans son *Handbuch des Schilhischen von Tazerwalt* (Leipzig, 1899), se contente de reproduire, dans ses transcriptions, les phonèmes corrects ou considérés comme tels et il élimine toutes les incorrections de la langue parlée, toutes les déviations de la prononciation normale. La différence entre les transcriptions des deux spécialistes se manifeste principalement dans la manière de traiter le ə ou ě muet. Basset, comme toute l'école française, se montre prodigue de cette

voyelle, tandis que Stumme ne s'en sert que parcimonieusement. Espérons que les mérites respectifs des deux systèmes en présence seront un jour confrontés.

Le contenu des textes, qui sont tous accompagnés d'une traduction française, représente un choix heureux de sujets. Basset a laissé pleine liberté à ses collaborateurs berbères et ceux-ci lui ont fourni des esquisses fort vivantes, relevés parfois de traits pleins de saveur. Sans doute leur a-t-il donné des directives en ce qui concerne les sujets à traiter; en ceci, il a aussi dû s'inspirer de l'expérience de ses prédécesseurs. Les anciens enquêteurs étaient obligés de se limiter aux thèmes les plus simples et arrêtaient généralement leur choix aux textes de fables d'animaux. Les générations suivantes de linguistes se sont montrés plus éclectiques, ne s'intéressant pas qu'à la langue, mais prêtant également leur attention au mode de vie des populations berbères. De nos jours, on note une tendance à puiser des thèmes dans les institutions sociales, ou encore dans les techniques artisanales. Certains enquêteurs donneront la préférence aux formes du dialogue. Chez Basset tous ces genres seront représentés d'une manière égale. On ne peut plus retracer le dessin du savant. Il a certes pris soin de rédiger les textes; surpris par la mort, il n'a pas pu achever leur mise au point ni se mettre à leur classement définitif.

Nous ne manquerons pas d'adresser un mot de remerciements à M.Ch.Pellat et à Mme P.Galand-Pernet pour les soins attentifs qu'ils ont apportés à la présentation de cette œuvre posthume. Leur tâche n'a pas dû être facile; nous le devinons en lisant l'introduction placée en tête de chaque ouvrage. Dans ce travail d'édition, il leur a fallu mettre beaucoup d'eux-mêmes.

B.H.Stricker

Prins, prof. dr. J., *De beknelde kleurling. Zuid-Afrika's vierstromenbeleid*. Assen 1967.

Prof.dr.J.Prins, hoogleraar in de niet-westerse sociologie te Utrecht legt in dit boek verantwoording af tegenover Nederland en Zuid-Afrika van een studiereis die hij naar het laatstgenoemde land heeft gemaakt op basis van het cultureel verdrag tussen beide landen. Object van zijn studie waren de kleurlingen, de groep Zuidafrikanen van gemengde afkomst, één van de vier bevolkingsgroepen die de Zuidafrikaanse regering onderscheidt, naast 'Blanken', 'Bantoes' en 'Aziaten', zoals zij in de officiële Zuidafrikaanse terminologie worden genoemd.

Het boek is geen alzijdige beschrijving van deze groep, maar belicht, zoals in de titel ook tot uiting komt, de plaats die de kleurling tussen de andere groepen inneemt. Een belangrijke plaats is in deze studie dan ook ingeruimd aan de apartheidswetten en de betekenis die deze wetten hebben voor de kleurling. Prins neemt geen duidelijke stelling in tav. de apartheidspolitiek van de Zuidafrikaanse regering. Enerzijds gaat hij er van uit 'dat de toekomst van Zuid-Afrika, onverwachte wendingen daargelaten, geen 'integratie' van de rassen en groepen zal doen zien, maar verder gaande scheiding en afscheiding', en aanvaardt daarmee het feit van de apartheid. Anderzijds is hij wel kritisch bij de behandeling van de ideologie der apartheid en van de maatregelen die in het dagelijks leven deze apartheid moeten bewerkstelligen. Dit is echter detailkritiek die bestaat uit losse opmerkingen bij de weergave van een betoog, zonder dat hij de fundamenten van dat betoog aanvalt. Waar Prins bijvoorbeeld Cronjé bespreekt vermeldt hij dat deze schrijver vindt, '... dat de sociologisch noodzakelijke rasse-apartheid daarenboven overeenkomstig God's wil is', en merkt dan, tussen haakjes, op:

'Dan zou die, dunkt ons, ook moeten worden doorgevoerd, als ze sociologisch volkomen ongewenst zou zijn' (blz. 43). Door een socioloog zou, indien hij zich niet beperkt tot het weergeven van meningen, toch wel enig ander commentaar op een veronderstelde *sociologische noodzaak* zijn te geven. Zo ook bij de bespreking van Groenewald's rechtvaardiging van de apartheid. Als Groenewald uit de geschriften van Paulus opmaakt dat wat het volk Israel overkomen is ons ter waarschuwing is verhaald stelt Prins de vraag: 'Ons? De gemeenschap der Christenen of de Zuid-Afrikaners?' (blz. 39). Zoals vele sociaal-onderzoekers trekt ook Prins partij voor de groep die onderwerp van zijn studie is. Hij richt zich niet tegen de apartheid als zodanig, maar wel tegen die aspecten van de apartheidswetgeving die de kleurlingen raken, zoals de werkreservering. De kleurlingen zullen geen eigen nationaal leven, geen eigensoortige ontwikkeling kunnen doormaken. Prins is er dan ook voorstander van dat de kleurlingengroep in die van de blanken wordt opgenomen. Ten aanzien van een detailkwestie werd reeds opgemerkt dat Prins hier als socioloog in gebreke is gebleven. Dit geldt voor het gehele werk. Te veel meningen en feiten zijn vermeld en eventueel van commentaar voorzien zonder dat zij tegen een sociologische achtergrond worden geplaatst.

Tenslotte zij opgemerkt dat dit boek kennelijk in haast is geschreven of althans in haast is uitgegeven: er komen nogal wat drukfouten en slordigheden in voor. **A.Kater**

Ahmed Muddathir, *Die Arabische Presse in den Maghreb-Staaten*. Deutsches Institut für Afrika-Forschung, Hamburg 1966, 148 pp.

In zijn inleiding verklaart de schrijver dat dit boek – het als 3 genummerde in de reeks

'Hamburger Beiträge zur Afrika-Kunde' – tot doel heeft de Arabische pers in Marokko, Algerije, Tunesië en Libië te inventariseren. De gegevens hiervoor verzamelde hij ter plaatse in het najaar van 1965. Hij maakte gebruik van de volgende methoden: het voorleggen van vragenlijsten aan ambtelijke instanties; het voeren van gesprekken met vertegenwoordigers van de Arabische pers, alsook met vertegenwoordigers van politieke partijen en met onafhankelijke personen; en het inwinnen van inlichtingen bij persagentschappen. De aldus vergaarde kennis verifieerde hij door voortdurende lectuur van Arabische en niet-Arabische tijdschriften en door observatie van de lezerskringen van afzonderlijke periodieken (p. 8). Men vraagt zich af hoe iemand in een dergelijk korte tijd, najaar 1965, een zo omvangrijk werk kan verrichten. Van deze observatie vinden we in het boek dan ook weinig terug, of het zou de over een enkel dag- of weekblad gemaakte opmerking moeten zijn, dat het in alle lagen van de bevolking en door alle leeftijdsgroepen wordt gelezen.

De inventarisatie van de Arabische pers gaat overigens veel verder dan een simpele opsomming van de bestaande tijdschriften. In vier hoofdstukken worden van elk land afzonderlijk de massa-media besproken. Ieder hoofdstuk begint met een kort historisch overzicht van de landelijke Arabische en niet-Arabische pers, en met een beschouwing over de situatie betreffende de persvrijheid, die in de vier staten weliswaar grondwettelijk is gewaarborgd, maar die onderhevig is aan beperkingen van al dan niet wettelijke aard. Het is jammer dat de auteur de letterlijke teksten van de wetten en dekreten die betrekking hebben op de pers, niet in een aanhangsel heeft opgenomen, hij zou hiermee de waarde van zijn geschrift aanzienlijk hebben verhoogd. Hierna volgt een beschrijving van de Arabische en de ter plaatse uitgegeven niet-

Arabische tijdschriften, van advertentie-bureaus, adverteerders en de kosten daarvan, van persagentschappen en van radio en televisie. Van alle tijdschriften worden de oplagecijfers gegeven en van de belangrijkste worden allerlei wetenswaardigheden vermeld, zoals de geschiedenis, de uitgever, formaat, indeling, aantal pagina's en de kosten van de advertenties. Aan adverteerders en alles wat daarmee samenhangt, wordt relatief veel ruimte en aandacht besteed. Voor een op het eerste gezicht wetenschappelijk aandoende publikatie lijkt dat merkwaardig, maar het verbaast ons toch ook niet al te zeer, want de uitgever, het 'Deutsche Institut für Afrika-Forschung e.V.' is nauw verbonden met de 'Afrika-Verein', een vereniging van handelaren, bankiers en industriëlen. De radio, het belangrijkste massamedium in de Maghreb, wordt in dit boek tamelijk uitvoerig behandeld. Alleen van de Marokkaanse radio wordt een voorbeeld gegeven van een dagprogramma. De schrijver waagt zich aan schattingen over percentages van de bevolking die door de radio kan worden bereikt. Naar zijn mening liggen die percentages tussen ruim 80 in Marokko en bijna 100 in de andere landen. Het lijkt mij dat deze schattingen een slag in de lucht zijn. Een eenvoudige berekening aan de hand van het uit 1963 daterende materiaal dat de schrijver ons levert, leert dat in 1963 per 1000 inwoners in Marokko 47, in Algerije 131 en in Tunesië 68 geregistreerde radiotoestellen waren. (Omdat de in het boek vermelde gegevens over Libië uit 1961 stammen, heb ik dit land buiten beschouwing gelaten). Als we met de schrijver aannemen dat in Algerije bijna 100 % van de bevolking naar de radio luistert, dan kan, op grond van boven berekende cijfers, dit percentage nooit in Marokko ruim 80 en in Tunesië bijna 100 zijn, tenzij we veronderstellen dat in deze landen het aantal niet-geregistreerde radiotoestellen veel hoger, of

het aantal luisteraars per toestel veel groter is dan in Algerije.

Aan de televisie wordt weinig aandacht besteed, begrijpelijk, want dit medium speelt nog maar een zeer beperkte rol in de Maghreb. Ieder hoofdstuk wordt afgesloten met een korte beschouwing over problemen en vooruitzichten van de voorlichting. We zien dat de schrijver zijn taak, de inventarisatie van de Arabische pers in de Maghreb, bijzonder ruim heeft opgevat. Het boek is uitgegroeid tot een situatieschets van deze pers tegen de achtergrond van de inheemse niet-Arabische pers en tegen die van de andere massa-media. Een dergelijke schets is echter onvolledig als de ingevoerde buitenlandse tijdschriften er niet in worden betrokken. Alleen van Algerije noemt hij, onder verwijzing naar het artikel 'La presse en Algérie' in *Maghreb*, no 14 (maart-april 1966), enige cijfers. In december 1965 zouden volgens de schrijver 31 400 Franse kranten en 65 900 Franse weekbladen in Algerije zijn verspreid. Bij lezing van het geciteerde artikel blijken deze aantallen betrekking te hebben op respectievelijk de dagelijkse en wekelijkse invoer. Vergelijken we deze cijfers – de auteur laat dit achterwege – met de cijfers van de oplage van de in Algerije uitgegeven kranten: 113 500 en weekbladen: 144 000, dan valt onmiddellijk op, hoe groot het aandeel van de Franse pers in Algerije is. Maar ook in de andere landen van de Maghreb moet de buitenlandse pers een factor van gewicht zijn. De schrijver noemt zelf heel terloops, in het hoofdstuk over Tunesië – en niet in dat over Marokko, waar het thuishoort – het feit dat iedere week 20 000 exemplaren van het weekblad *Jeune Afrique* in Marokko worden verspreid. Bovendien is het de schrijver kennelijk ontgaan dat begin 1966 de administratieve en redactionele zetel van dit blad, het meest gelezen speciaal op Afrika gerichte weekblad, van Tunis naar

Parijs zijn overgebracht, dus dat het in feite geen Tunesisch tijdschrift meer is (van andere, heel wat minder belangrijke tijdschriften, vermeldt hij wel de wijzigingen die zich in 1966 hebben voorgedaan). Het eerste nummer van *Jeune Afrique* verscheen in november 1961 en niet in 1962 (p. 92), het was de directe opvolger van *Afrique Action*, dat niet in 1960 werd verboden (p. 84), maar waarvan de naam, na een conflict tussen redactie en de Tunesische president, werd gewijzigd in *Jeune Afrique*.

Het boek bevat meer van dergelijke onnauwkeurigheden. Zo lezen we op bladzijde 26 dat het vakverbond, de Union Marocaine du Travail (UMT) verbonden is aan de Istiqlal-partij en op de volgende bladzijde wordt beweerd dat er een zekere band heeft bestaan tussen de Union Nationale des Forces Populaires (UNFP) en een arbeidersorganisatie, die de Maghrebijnse Arbeidersvereniging zou heten (een organisatie die mij onbekend is). In werkelijkheid is de Istiqlal verbonden met de Union Générale des Travailleurs Marocains en de UNFP in meer of mindere mate met de UMT. Tunesië zou in 1955 onafhankelijk zijn (p. 86); maar Frankrijk verleende dit land in 1955 interne autonomie, het werd in 1956 onafhankelijk.

De meest storende fouten zijn te vinden in het nawoord. In een staatje vergelijkt de schrijver voor elk land afzonderlijk de oplagecijfers van de inheemse Arabische met die van de inheemse niet-Arabische tijdschriften, ingedeeld naar verschijningsfrequentie. Ondanks het feit dat uit het staatje over Marokko blijkt dat er 142 000 Arabische en 103 000 niet-Arabische weekbladen verschijnen meent hij toch dat er sprake is van 'een relatief overwicht' ten gunste van de niet-Arabische week-

bladen (p. 124). In het staatje over Libië (p. 125) zijn de oplagecijfers van de Arabische tijdschriften verwisseld met die van de niet-Arabische. De schrijver komt in het nawoord tot de volgende conclusies. Het niveau van de Arabische pers zal in de nabije toekomst niet veranderen. Zij ondervindt concurrentie van de niet-Arabische tijdschriften die vaak journalistiek gezien op een hoger plan staan en die meestal financieel gezonder zijn omdat er meer in wordt geadverteerd (Dit laatste geldt eigenlijk alleen voor Marokko, waar een omvangrijke niet-Arabische pers bestaat, die in handen is van particulieren). Belangrijker dan de pers als middel om de publieke opinie te beïnvloeden, is de radio en in de toekomst de televisie. Deze massa-media, die in alle vier de landen in staatshanden zijn, zouden de machtigste concurrenten zijn van de Arabische pers (p. 126). Deze stelling, die bijvoorbeeld in West-Europa niet opgaat, zou nader op haar werkelijkheidsgehalte moeten worden onderzocht. Tenslotte betoogt de schrijver dat de toekomst van de Arabische pers afhankelijk is van de snelheid waarmee men het analfabetisme zal overwinnen.

Ondanks de fouten en de evidente tekortkomingen van het boek, is het toch de moeite waard er kennis van te nemen. Voor hen die belang stellen in de handel op de landen van de Maghreb, bevat het uitvoerige informatie over de mogelijkheden van adverteren en de daaraan verbonden kosten. Voor de anderszins geïnteresseerden bevat het vele nuttige gegevens. Bijzonder waardevol lijkt mij de in een aanhangsel opgenomen lijst, waarin alle Arabische en niet-Arabische periodieken die in de Maghreb worden uitgegeven, per land en in alfabetische volgorde zijn gerangschikt.

J. van der Meulen

landen van Afrika

staat	opp. in km ²	inwonertal	onafhankelijk sinds	regeringsleider/ staatshoofd
noordelijk Afrika				
Algerije	2 381 741	12 000 000	4-7-1962	Haouri Boumedienne
Ifni	1 920	53 000	Spaans	
Libië	1 759 540	1 600 000	24-12-1951	Idris el Mahdi es Senussi
Marokko	443 680	11 625 000	2- 3-1956	Hassan II
Mauretanië	1 085 805	1 100 000	28-11-1960	Moktar Ould Daddah
Soedan	2 505 823	12 800 000	1- 1-1956	Ismael el Azhari
Spaanse Sahara	262 920	19 000	Spaans	
Tunesië	164 000	4 458 000	20- 3-1956	Habib Bourguiba
VAR (Egypte)	1 000 000	30 500 000	28- 2-1922	Gamal Abdel Nasser
westelijk Afrika				
Boven-Volta	275 000	4 550 000	5- 8-1960	Sangoulé Lamizana
Dahomey	115 762	2 300 000	1- 8-1960	Christophe Soglo
Gambia	10 369	326 000	18-12-1965	Sir Dawda Jawara
Ghana	237 873	7 945 000	6- 3-1957	J. A. Ankrah
Guinee	245 857	3 700 000	2-10-1958	Sékou Touré
Guinee (Port.)	36 125	608 000	Portugees	
Ivoorkust	322 463	3 700 000	7- 8-1960	Félix Houphouët-Boigny
Liberië	111 370	1 100 000	26- 7-1847	William V.S. Tubman
Mali	1 204 021	4 307 000	20- 6-1960	Modibo Kéita
Niger	1 188 794	3 100 000	3- 8-1960	Hamani Diori
Nigerië	923 317	55 653 000	1-10-1960	Yakubu Gowon
Senegal	197 161	3 400 000	20- 6-1960	Léopold Sédar Senghor
Sierra Leone	73 326	2 800 000	27- 4-1961	Andrew Juxon-Smith
Togo	57 000	1 600 000	27- 4-1960	Etienne Eyadema
midden-Afrika				
Centraalafrikaanse Rep.	617 000	1 140 000	13- 8-1960	Jean Bedel Bokassa
Congo (Brazzaville)	342 000	900 000	15- 8-1960	Alp. Massamba-Debat
Congo (Kinshasa)	2 344 932	15 400 000	30- 6-1960	Joseph Mobutu
Gabon	267 000	600 000	17- 8-1960	Léon Mba
Guinee (Spaans)	56 102	410 000	Spaans	
Kameroen	475 000	5 150 000	1-10-1961	Ahmadou Ahidjo
Tsjaad	1 284 000	2 750 000	11- 8-1960	François Tombalbaye